

ПРАЛЕТАРЫІ УСІХ КРАЇН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

№ 20 (2859)
20 мая 1977 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Сотні юнакоў і дзяўчат працуюць на «Гомсельмашы». Многія з іх пасля работы спяшаюцца ў свой Палац культуры, дзе займаюцца ў шматлікіх гуртках мастацкай самадзейнасці. На здымку: ідзе рэпетыцыя танцавальнага ансамбля.
Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

РЫГА ПРЫМАЕ ФЕСТИВАЛЬ

Аблічча старажытнай Рыгі ўсё больш вызначаюць маляўнічыя пано, транспаранты, плакаты. На іх — кінематаграфічная эмблема і словы: «Дзесяты ўсесаюзны кінафестываль».

19 мая прыйшло гэтакія свята кіно ў горад на Даўгаве. Гасцямі сталіцы Латвіі сталі вядучыя кінематаграфісты краіны, пасланцы ўсіх братаў рэспублік, прадстаўнікі кінамастацтва сацыялістычных краін.

— Кінафестываль — юбілейны, прысвечаны 60-годдзю Вялікага Кастрычніка, — сказаў карэспандэнту ТАСС старшыня яго аргкамітэта, намеснік старшыні Савета Міністраў рэспублікі В. М. Крумін. — Гэта вызначае яго асаблівае значэнне. Мы чакаем плённых вынікаў ад творчай канферэнцыі на тэму: «Пастанова ЦК КПСС «Аб 60-й гадавіне Вялікага Кастрычніцкага сацыялістычнага

нага рэвалюцыі» і задачы савецкага кінамастацтва». Упершыню ў практыцы ўсесаюзных кінафестывалю ацэньваюць конкурсныя стужкі не толькі прафесіянальнае, але і журы гледачоў. Яго месца — увесь адзінаццаты рад.

У падрыхтоўцы да свята кіно прынялі ўдзел многія рэспубліканскія арганізацыі, якімі ўстаноўлены спецыяльныя прызы. Так, Латвійскі рэспубліканскі савет прафсаюзаў выдзеліў прыз за лепшае раскрыццё тэмы аб рабочым класе, Саюз пісьменнікаў рэспублікі адзначыць лепшы сцэнарый, Саюз кінематаграфістаў — лепшы дэбют.

Усесаюзны кінафестываль выйдзе далёка за межы Рыгі: яго ўдзельнікі і госці пабываюць у адзінаццаці раёнах Латвіі, пакажуць фільмы, раскажуць аб сваёй творчасці.

НАМ ПІШУЦЬ

Кіно трывала ўвайшло ў жыццё працаўніоў ордэна Леніна завода «Гомсельмаш» і жыхароў заводскага мікрафаёна. Летась, напрыклад, на кінасеансах у Палацы культуры прадпрыемства пабывала звыш 159 тысяч чалавек. Ім было паказана каля 300 савецкіх і за рубежных мастацкіх фільмаў.

Вялікую аўдыторыю збіраюць і хранікальна-дакументальныя, навукова-папулярныя, вучэбныя фільмы. Акрамя Палаца культуры, яны дэманструюцца ў цэлых чырвоных нутках, у маладзёжных інтэрнатах.

У Палацы культуры працуе кіналекторый «Кінамастацтва нашых дзён». Слухачы кіналекторыя часта сустракаюцца з вядомымі артыстамі кіно, кінарэжысёрамі.

В. СЯМЕНАУ.

У гарадскім пасёлку Вітомль Дошчыцкага раёна прайшла чытацкая канферэнцыя па кнізе Героя Савецкага Саюза І. Ціткова «Брыгада «Жалезныя». У канферэнцыі прынялі ўдзел былыя партызаны брыгады. Аўтар кнігі падзяліўся з прысутнымі творчымі планами, адказаў на шматлікія пытанні чытачоў.

Е. БАРАНОУСКАЯ.

Цікава прагучаў вусны літаратурны часопіс «Камуніст» заўсёды наперадзе ў Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме Ім. А. С. Пушкина. Старонкі часопіса былі прысвечаны нізачай ролі КПСС у будаўніцтве камунізму, неўміручым подзвігам камуністаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Студэнтка тэхнікума Галіна Лыкоўска зрабіла літаратурны агляд на тэму «Камунізм і час». У магнітафонным запісе гучаў расказ Героя Савецкага І. Ціткова, дэлегата XXV з'езда КПСС А. Шатухіна пра гістарычныя дні работы ўдзела. Прысутныя паслухалі «Інтэрнацыянал» — гімн камуністаў, песні: «Партыя — наш вядучы», «Маюш камуністычны баяндзень» і многія іншыя савецкія песні вядомых кампазітараў.

В. АРЦЕМ'ЕУ.

Больш як драцнаць гадоў пражывае ў Саюзнаўскім інжынер Тэма Мікалаевна Сакалова. Яе кніжкі добра вядомыя жыхарам Вабровіча. Тут заўсёды многалюдна, ёсць мягчымасць пабыць свежай газеты, навіні роднай літаратуры, якую Тамара Мікалаевна няўрымслівы работнік, істотна прапагандае. Хочацца падзякаваць ёй за добрую працу і панадаць ксвях поспехаў.

М. КАВАЛЕУ.

У РДК гарадскога пасёлка Карма адбылася сустрэча з балгарскай спевакай Маргарытай Грыгаравай. Асаблівы поспех мела песня «Дзень Перамогі». У канцэрце прынялі ўдзел інструментальны ансамбль «Рамонтнік».

В. САЦУНКЕВІЧ.

У Каоміяскай вайсковым аб'яднанні «Сельгастэхніка» арганізавана перасоўная бібліятэка. Вялікую дапамогу ў яе рабоце аказваюць сакратар партарганізацыі аб'яднання М. Япац і гмамадскі бібліятэкар камсамолька Л. Ганжурова.

В. АНТАНЕВІЧ.

Чувашскі дзяржаўны акадэмічны тэатр драмы імя К. Іванова паставіў у перакладзе на чувашскую мову камедыю А. Макайніка «Святая прастата». Спектакль прайшоў з вялікім поспехам. Гэта ўжо чацвёртая камедыя беларускага драматурга на чувашскай мове.

Г. МЫЦІКАУ.

Аршанскі музей імя Героя Савецкага Саюза Канстанціна Заслонова папоўніў новымі экспанатамі. Сярод іх — групныя фотаздымак чыгуначнікаў легендарнага беларускага горада ў час уручэння ім у Маскве М. Калініным медала «За працоўную доблесць». Здымак зроблены ў 1939 годзе, на ім наведвальнікі ўбачаць і Канстанціна Заслонова. Мастакі г. Оршы пачалі рэканструкцыю музея з мэтай найбольш поўнага паказу працоўных дасягненняў аршанцаў, гераічнай барацьбы партызан-аслонаўцаў у часе Айчыннай вайны.

Р. СЫРКІН.

60 З КАСТРЫЧНІКАМ У СЭРЦЫ

ШЛЯХАМІ ЖЫЦЦЯ

Так называлася адно з першых маіх апавяданняў. Цяпер, думаючы аб планах сваіх наступных твораў, я зноў успамінаю гэтую пазву.

Вялікі, складаны і змянальны шлях прайшоў нашым народам. Мне прыемна ўсведамляць, і пачуццё звычайнага чалавечага гонару авалодвае мною ад таго, што мне самому давялося, а лепш сказаць, па-шчасціда прайсці побач з нашымі людзьмі амаль усе этапы нашага развіцця.

Хочь і вельмі туманна, але я памятаю часы Кастрычніцкай рэвалюцыі. Гады грамадзянскай вайны помняцца мне больш, таму што мой бацька ў тыя часы быў сельскім актывістам і зносіў нямала здзекаў і пагроз ад белапольскіх легіянераў, якія многа раз прыходзілі праз нашу вёску, а часам і затрымліваліся на некалькі дзён. Пазней я памагаў бацьку ва ўсіх, так сказаць, пісарскіх справах, бо ў грамаце хутка абганяў яго: бацька ўмеў трохі чытаць, а пісаць зусім не навучыўся; калі трэба было дзе распісацца, то ставіў толькі першую літару свайго прозвішча.

Пазней працаваў я ў сваёй вёсцы і суседнім Чыжэвічскім пасёлку ліквідатарам непісьменнасці і прымаў самы актыўны ўдзел у рабоце мясцовай камсамольскай ячэйкі.

Гады калектывізацыі праходзілі і на маіх вачах, і пры мамі ўдзеле. Я прысутнічаў на ўсіх сходах па арганізацыі калгаса ў нашай вёсцы, як мог памагаў старшыні сельсавета Бегуну і ўпаўнаважаным з

раёна. Разам з бацькам у ліку першых запісаўся ў калгас і з усёй нашай сям'ёй працаваў у калгасе. Потым вучыўся на бондара.

Наступны найбольш важны этап нашай гісторыі — Вялікая Айчынная вайна. Я служыў у арміі і да вайны. Вераломны фашысцкі напад на нашу краіну застаў наш кавалерыйскі полк непадалёку ад граніцы з Румыніяй. Не паспеў ён і развярнуцца, як быў амаль поўнасцю знішчаны. Асталося ў жывых некалькі чалавек. Па нечаканаму выпадку ўцялеў і я. Трапіў потым у стралковае падраздзяленне і байцом, сержантам, камандзірам узвода, камандзірам асобнай штурмавой роты праваяваў усе чатыры гады. Быў пад Барвенкавым, пад Растовам, пад Сталінаградом, непасрэдна ўдзельнічаў у баях ля станицы Паныры на Курскай дузе, там першы раз паранены. У змаганні за Украіну, за Кіеў паранены другі раз пад Чарнобылем. Трэцяя рана была амаль смерцельная, але мне ўдалося выжыць. Дэмабілізавалі мяне, як былога настаўніка і ўжо абмежавана годнага да стравой службы васьмага мая 1945 года. Дзевятага мая, у Дзень Вялікай Перамогі, я прыехаў дадому, у Мінск.

Ніколі не забуду, якой была ў той час сталіца нашай рэспублікі.

Усе гады аднаўлення, залечвання ран — таксама і на ўласных вачах, і пры актыўным удзеле. У першыя пасляваенныя гады працаваў я ў газеце «Сталінская моладзеж». Амаль кожны дзень у камандзіроўках, былі выпадкі, што за суткі трэба было здаць у друк цэлую паласу. Энтузіязму і энергіі было столькі, што здавалася ўсё гэта невмычэрным.

У вялікай плыні аднаўлення і ўзнаўлення былі і мае родныя мясціны: Салігорск, магутныя хімкампанаты. Усё гэта зусім побач з маёй вёскай, і, можа, нішто так не натхніла мяне, як пісьменніка, не ўзбуджала імкнення ўкладзі і нешта сваё ў гэтыя надзвычайныя пераўтварэнні.

Часам радуся ў думках ад таго, што амаль усе асноўныя этапы нашага шасцідзясяцігодняга шляху ў меру маіх сіл і здольнасцей адлюстраваны ў маёй творчасці. І цяпер я працягваю над тэмай істотнага змагання нашых сучаснікаў за яшчэ лепшую будучыню нашай краіны, усяго нашага народа. Далейшыя творчыя планы выходзяць з гэтай жа высакароднай мэты.

Аляксей КУЛАКОУСКІ.

«ДЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА» ПРА ЯНКУ БРЫЛЯ

Часопіс «Детская литература» рэгулярна змяшчае партрэты найбольш вядомых савецкіх пісьменнікаў, а таксама расказвае пра іх жыццё і творчасць. У чарговым, пятым, нумары ўсесаюзны чытач мае мажлівасць бліжэй пазнаёміцца з Янкам Брылем.

АБМЕРКАВАНА НА ПРЭЗІДЫУМЕ

Пад старшынствам першага сакратара праўлення СП БССР І. Шамякіна адбылося чарговае пасаджэнне прэзідыума. Абмеркаваны ход падрыхтоўкі да пленума Саюза пісьменнікаў Беларусі. Пісьменнікі Н. Пашкевіч, Н. Гілевіч, Я. Брыль, П. Панчанка, М. Ткачоў, Г. Бураўкін, Г. Папоў, А. Бажко ўнеслі шэраг слушных заўваг і прапанову ў змест даклада, з якім выступіць на пленуме сакратар праўлення СП БССР Анатоль Вярцінскі.

Члены прэзідыума абмеркавалі таксама планы святочных нумароў часопісаў «Полымя», «Маладосць», «Неман», «Беларусь», якія прысвячаюцца 60-годдзю Вялікага Кастрычніка. І. Шамякін ў прыватнасці звярнуў увагу рэдакцый часопісаў на тое, каб матэрыялы лістападаўскіх нумароў больш яскрава і поўна адлюстравалі веліч адзінаццатага сацыялістычнага народа, савецкі лад жыцця, сусветнае значэнне Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Аб выніках Дзён беларускай літаратуры на Віцебшчыне зрабіў справаздачу на прэзідыуме кіраўнік дэлегацыі Г. Бураўкін. Ён адзначыў важнасць такіх мерапрыемстваў у юбілейны год, падкрэсліў актыўнасць членаў пісьменніцкай дэлегацыі, той высокі палітычны ўзровень, з якім прайшлі Дні літаратуры на Прыдзвінскай зямлі. Вырашана ад імя прэзідыума шчыра падзякаваць Віцебскаму абкому партыі, раённым камітэтам партыі, усім грамадскім арганізацыям і ўстановам, якія ўдзельнічалі ў падрыхтоўцы і правядзенні Дзён літаратуры.

ВЫЛУЧАЮЦЬ ПІСЬМЕННІКІ

17 мая адбыўся агульны сход калектыву СП БССР і работнікаў рэдакцыі літаратурных выданняў. На ім былі вылучаны кандыдаты ў дэпутаты Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных — пісьменнікі А. Кулакоўскі і Б. Сачанка.

Кандыдатам у дэпутаты Партызанскага раённага Савета дэпутатаў працоўных г. Мінска вылучаны Г. Бураўкін.

ПАМЯЦЬ НАРОДНАЯ

Альбом-даведнік «Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны», які выпусціла выдавецтва «Беларусь», разлічан на савецкіх і замежных турыстаў і выданы на рускай, англійскай, французскай, нямецкай і іспанскай мовах.

«ЖУРНАЛІСТ» — ПРА КІНО

Аб навінах і буднях беларускага кінематографа, аб фільмах, якія ўжо ўбачылі экран, і новых здымак расказвае чарговы тэматычны нумар вучэбнай газеты факультэта журналістыкі. Ён падрыхтаваны студэнтамі 4 курса пад кіраўніцтвам дацэнта кафедры тэорыі і практыкі савецкай журналістыкі Е. Л. Бондаравай.

Большасць матэрыялаў вылучаецца імкненнем аўтараў да самастойнага асэнсавання мастацкіх з'яў. У рэцэнзіях і

кінааглядах — роздум пра ігравыя і дакументальныя стужкі: «Сямейны абставіны», «Нядзельная ноч», «Вянок сапетаў», «Права на бессмяротнасць», «Суд памяці» і інш. На старонках газеты змешчаны творчы партрэт рэжысёра Р. Ясінскага, размова пра новую работу Б. Сцяпанавы. Нумар аздаблены арыгінальнымі фотаздымкамі.

Выпуск «Журналіста», як заўсёды, стаў сур'ёзным выправаваннем прафесіянальных навыкаў студэнтаў.

НА СТАРОНКАХ «ДРУЖБЫ НАРОДОВ»

Пяты нумар часопіса «Дружба народов» змясціў артыкул паэтэсы Вольгі Іпатавай «Сутычка святла з сіламі цемры...», які прысвечаны свята Перамогі. У ім аўтар разглядае творчасць сучасных беларускіх, украінскіх і літоўскіх паэтаў, што распрацоўваюць тэму Вялікай Айчыннай вайны.

ВЫЙШЛА У «РОМАН-ГАЗЕТЕ»

У чарговым, дзевятым, нумары «Роман-газеты» змешчаны апавесці народнага пісьменніка Беларусі Івана Шамякіна «Гандлярка і паэт» і «Шлюбная ноч». Аўтарызаваны пераклад

з беларускай мовы Т. Шамякінай і М. Гарбачова.

Уступнае слова «Іван Шамякін і яго апавесці» напісаў А. Манаёнак.

ДА 60-ГОДДЗЯ ВЯЛІКАГА КАСТРЫЧНІКА

ПРЫДЗВІНСКІ КРАІ! Тут пачыналіся жыццёвыя і творчыя дарогі Пётруся Броўкі, Міхася Лынькова, Янкі Журбы, Тараса Хадкевіча, Васіля Быкава, цэлай плеяды больш маладзейшых нашых пісьменнікаў. Сюды прывялі гасцінныя шляхі ўдзельнікаў Дзён беларускай літаратуры.

Генадзь **БУРАЎКІН**. Нас сустрэлі докшыцкім караваем, песнямі, танцамі. І ўжо ў гэтым было сімвалічнае яднанне працы і мастацтва — тое, што адчувалася ўсе гэтыя дні.

Вясновымі фарбамі расквечана зямля. І цікавае глыбіннае жыццё прыроды — дрэваў, птушак і звяроў — асабліва заўважалася ў Бярэзінскім запаведніку і ў музеі, што створан тут.

Але сярод майскай прыгажосці мірнага ранку раптам шчыміла сэрца ў гэтых мясцінах, дзе некалі праходзілі партызанскія спежкімі лясныя салдаты.

І таму было так натуральна пачуць у цішыні мемарыяльнага комплексу «Пракрыў» на Ушаччыне голас паэта, яго радкі аб гераічным мінулым, аб памяці, радкі, звернутыя да юных, што ў чырвоных галыштках стаялі побач.

Рыгор БАРАДУЛІН. Я люблю гэтую зямлю асабліва любюю. Тут аддалі жыццё за радзіму героі маіх вершаў і паэм. І памяць аб іх — нязгасная.

ты і камсамольскай пуцёўкай, каб узводзіць прамысловы гігант і пабудоваць новы індустрыяльны горад».

У першым рабочым інтэрнаце — краязнаўчы музей. Гораду толькі ў будучым годзе споўніцца дваццаць. А гісторыя яго — багатая, цікавая, паучальная. Біяграфія, як і ўсяго краю, — працоўная і гераічная. Некалі я напісаў верш пра

ня — не зусім звычайна: члены бюро прымаюць гасцей, — пісьменнікаў.

Першы сакратар абкома КПБ Сяргей Міхайлавіч Шабашоў расказвае пра дасягненні працоўных вобласці, дзеліцца думкамі пра тое, што яшчэ трэба зрабіць, вырашыць у блэйшы час. І сярод іншых важных спраў — многія праблемы культурнага будаўніцтва горада

НА ЗЯМЛІ ПРЫДЗВІНСКАЙ

ДНІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ НА ВІЦЕБШЧЫНЕ

Пятра Блахіна — аднаго з першых будаўнікоў, камсамольскага сакратара. І вось мы ідзем па гэтай вуліцы, якая стала працягам жыцця,

і вёскі. Завязваецца шчырая гутарка і аб новых палацах культуры, і аб узнаўленні філіяла музея Янкі Купалы ў Ляўках, і, вядома, аб літаратуры. Кіраўнікі вобласці добра ведаюць тэры гасцей, выказваюць свае пажаданні, каб яшчэ больш пісалі пра сучаснікаў — рабочых, калгаснікаў.

Еўдакія ЛОСЬ. Нашы чытачы, нашы сучаснікі варты бласкондай цудоўнай кнігі і тых песень, якія мы яшчэ напішам.

Перапоўненая зала Віцебскага педагогічнага інстытута імя С. М. Кірава. Рэктар Андрэй Раманавіч Гарбачоў прадстаўляе пісьменнікаў. Але студэнты добра ведаюць і па творах, і нават у твар усіх прысутных.

А ўвечары кола чытачоў пашыраецца. Тэлекамеры абласной студыі пераносяць Дні літаратуры ў кожны дом Прыдзвінскага краю. І гэтак выступленне перад шматтысячнай аўдыторыяй, вядома ж, адно з самых адказных. Адказнасць перад чытачом, перад народам — галоўная думка творчай справы.

Свята літаратуры працягваецца. Ля дарогі надпіс: «Шчыра запрашаем на радзіму Лынькова». Апошні раз я помню гэтую сустрэчу — Міхась Ціханавіч прыязджаў сюды — у Зазыбы і Крынікі — ў 1961 годзе. І такім жа светлым майскім днём мы стаім перад Крынкаўскай школай, якая носіць імя народнага пісьменніка. Ужо сгвараецца школьны музей, дзе пакуль што няма ніякіх кніг і фотаздымкаў Лынькова. Іх пачала збіраць разам з вучнямі настаўніца Лілія Іосіфаўна Алешкіна. Зразумела, ёй трэба дапамагчы. Мы ўносім свой невялікі ўклад — пакідаем кнігі з аўтографамі, Еўдакія Лось падарыла пісьмо Лынькова, адрасаванае ёй, а я фотаздымкі Міхася Ціханавіча.

Чакала нас на гэтай зямлі і сумная сустрэча. У вёсцы Пагосцішча мы наведвалі тва мясціны, дзе жыў таленавіты паэт Уладзімір Лісіцын. Ён вучыўся ў Крынкаўскай школе (быў нават маім вучнем), пачаў пісаць вершы. А яго адзіная кніжка «Жураўлінае вясло»,

Паэт Рыгор Барадулін выступае на імпрызаванай сустрэчы з чытачамі ў Наваполацку.

адрэдагаваная Рыгорам Барадуліным, выйшла ўжо пасмяротна. І ўсе мы гаварылі пра тое, што яе патрэбна было б дапоўніць і перавыдаць і паўтаралі радкі Уладзіміра Лісіцына:

Завітай бы я ў Пагосцішча,
У ляскну б пагасціў.
Я б да той рацўлі гасцейкам,
Як да маці, зачасціў...

І па Лёзненшчыне, як і ўсюды, былі сустрэчы з людзьмі, сярод якіх назаву вядомую даярку Надзею Паўлючкову, кіраўніка адной з гаспадарак Васіля Іванавіча Дароніна, старшыню сельсавета Галіну Ігнацьеўну Салаўёву.

Генадзь **БУРАЎКІН**. На Віцебшчыне, у родных мясцінах я бываю часта. Але і для мяне гэтыя тры дні былі вельмі багаты на сустрэчы, знаёмствы, уражанні, на тое, што абавязно адгукнецца ў вершах... Як кіраўнік пісьменніцкай групы хачу падзякаваць усім, хто сустрэкаў нас — прадстаўнікоў беларускай літаратуры.

Мы адчувалі іх цёплую ўвагу і ўдзячны партыйным і савецкім кіраўнікам, якія зрабілі ўсё, каб Дні літаратуры прайшлі цікава і прынеслі свой добры плён. Мы адчувалі сапраўдную падтрымку і дапамогу сакратара абкома партыі Алены Сцяпанавны Пракоф'евай, сакратара Віцебскага гаркома КПБ Іосіфа Адамавіча Наумчыка, намесніка загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі абкома КПБ Анастасіі Фамічы Шармалотава, начальніка ўпраўлення культуры Галіны Іонаўны Клесавой і многіх іншых.

«Дзякуй вам, дарагія нашы сябры!» — гэтыя словы гавораць усе ўдзельнікі Дзён беларускай літаратуры на Віцебшчыне: Алесь Асіпенка, Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Ніл Гілевіч, Васіль Зуёнак, Еўдакія Лось, Алесь Савіцкі, Янка Сіпакоў і аўтар гэтых нататкаў.

Давід СІМАНОВІЧ.

Хлебам-соллю сустрэкалі ўдзельнікаў Дзён літаратуры працоўныя Віцебшчыны. На здымку: докшыцкі каравай прымае кіраўнік пісьменніцкай групы паэт Генадзь Бураўкін.

Сапраўды, можа, нідзе больш не глядзіць табе ў вочы так сурова і проста гераічнае мінулае, як на гэтай зямлі. Ля дарогі, на ўзгорку, над рэчкамі, сярод лесу раптам узвысіцца і ўвойдзе болей у твае сэрца абеліск.

Мы стаім над возерам Шчаты пад Полацкам. Зусім нядаўна ўзняўся абеліск партызанскай брыгадзе імя К. Я. Варашылава. І адзін з нас, былы партызанскі падручнік, нагадвае моладзі пра тва палымянныя гады.

Алесь **САВІЦКІ**. У чырвані гэтых кветак — кроў маіх дарагіх сяброў-пабрацімаў. Калі я сёння хаджу па гэтай зямлі, я ўспамінаю сваіх баявых таварышаў. Калі б яны ўсталі, то не пазналі б нашы гарады і вёскі, так змянілася жыццё, за якое яны загінулі. Няхай вечно трыюмфуюць сэрца кожнаму з нас пытанне: ці ўсё я зрабіў, прадаўжаючы іх жыццё на зямлі?..

Па ўсёй зямлі — далёка-блізка, Як сведкі веканомных дзён, Стаяць маўкліва абеліскі З імёнамі і без імён.

Гэтыя радкі Еўдакія Лось прачытала тут, ля помніка. І ў іх быў зварот да жылых — будаваць і берагчы мірную зялёную зямлю, зямлю сённяшніх працаўнікоў — нашчадкаў.

Першае, што мы зрабілі ў старажытным Полацку — усклалі кветкі да помніка Скарыне.

А ў другім месцы над вясновай ракой — Курган Славы. І поляма Вечнага агню, і экспанаты музея баявой славы, — нагадваюць зноў кожнаму, якой вялікай цаной заваявана сённяшняе шчасце стваральнай працы.

Васіль **ЗУЁНАК**. Мне вельмі ўразаў новы горад, які, як гавораць архітэктары, зусім снора салыцца са старажытным Полацкам. А пакуль тут руплівымі рукамі самой маладосці вяршыцца горойна плацігодні.

Гэта сказага пра Наваполацк, у якім мне давольна бываць часта. Помню і першыя палаткі, і першыя рыштыванні. А сёння на тым месцы чытаю разам з сябрамі: «Тут у чэрвені 1958 года была разбіта першая палатка будаўнікоў, якія прыбылі па закліку Камуністычнай пар-

У цэнтры горада, на плошчы Будаўнікоў, сабраліся сотні юнакоў і дзяўчат. Накрапвае вясновы дожджык. Але ніхто не разыходзіцца. А мы вырашаем — прывесці проста тут паэтычны вечар. Ён не заплававаны і працягваецца нядоўга. Але, пэўна, запомніцца і кожнаму з нас, і нашым слухачам — нафтавікам, стваральнікам вялікай хіміі.

Янка **СІПАКОУ**. Над плошчай Будаўнікоў гучалі вершы. І гэта сустрэча — яшчэ адзін ярскі доназ любові да беларускай паэзіі, вялікай непарыўнай сувязі літаратуры і жыцця, сувязі, якая па-сапраўднаму ўзмоцнена за гады Савецкай улады.

І быццам працяг — сустрэча ў Палацы культуры Полацкага завода шклова-лака. Дзеці той школы, дзе вучыўся некалі Генадзь Бураўкін, чытаюць вершаванае прывітанне. А ў зале сядзяць людзі, якія сталі героямі твораў Алесь Савіцкага.

Ніл **ГІЛЕВІЧ**. Пісьменніка няма без чытача. А ў Полацку нас сустрэкалі чытачы. Яны добра і глыбока ведаюць літаратуру — ад дырэктара завода шклова-лака Лідзіі Іванаўны Грыгор'евай да зусім юных школьнікаў і назучанцаў педвучылішча. Мы можам ганарыцца такой дружбаю з чытачом, якая нас душэўна, сардэчна звязвае.

У кожнай аўдыторыі — і ў Полацку ў прыватнасці — былі і тыя, хто сам многа робіць для прапаганды мастацкага слова: вядомы самадзейны кампазітар Мікалай Пятрэнка, полацкія літаратары Іван Стадолнік, Герман Кірылаў, Навум Галыяровіч, партыйныя работнікі.

А дарогі вялі далей. Маршрут Дзён літаратуры перамяшчаўся яшчэ на добрыя дзесяткі кіламетраў.

Легендарная Обаль. Тут змагаліся за Радзіму юныя месціцы. Мінута маўчання ля абеліска. І раптам яркія галышткі і кветкі обальскіх піянераў. Расквітнела чырванню зялёная вясковая палына. Свечыцца цікавасцю вочы юных.

Рыгор **БАРАДУЛІН**. У гэтыя дні, калі ішла слуба, мы таксама селі. І добрыя ўсходы паэзіі ўжо заўважаліся... Усюды мы адчуваем характа вібскай зямлі.

У Віцебскім абласным камітэце партыі — дзелавая атмасфера. І ўсё ж сён-

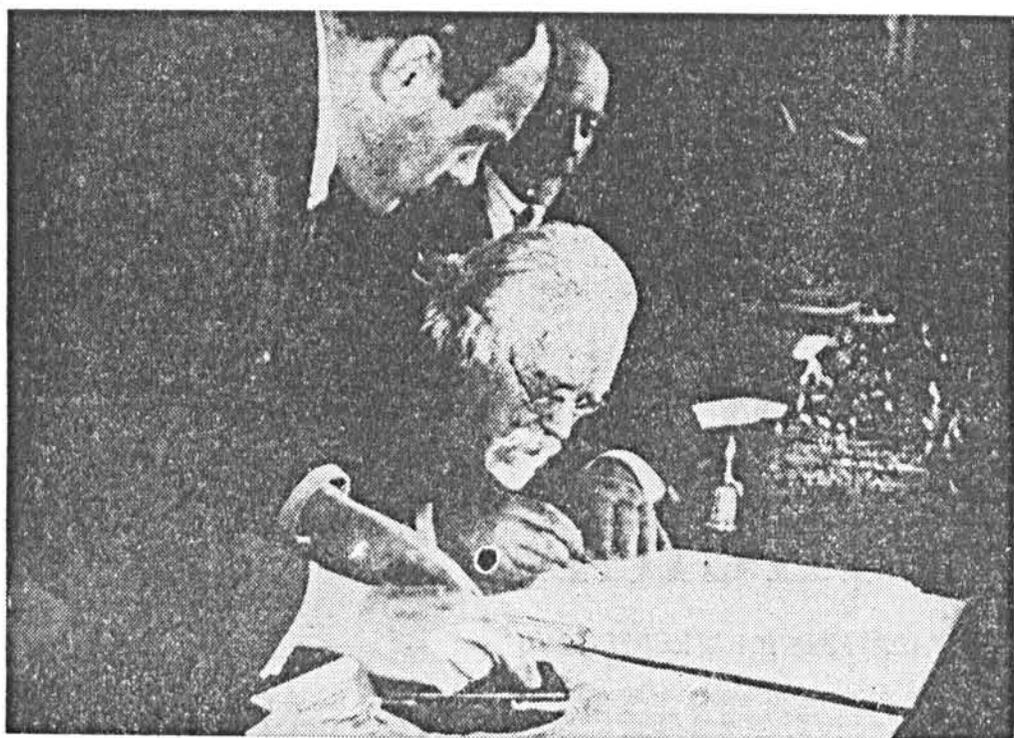
Партызанская зямля Віцебшчыны. На здымку: Еўдакія Лось, Васіль Зуёнак, Янка Сіпакоў, Генадзь Бураўкін, Алесь Савіцкі ля Кургана Славы ў Полацку.

Фота К. ЖАРНАСЕКА.

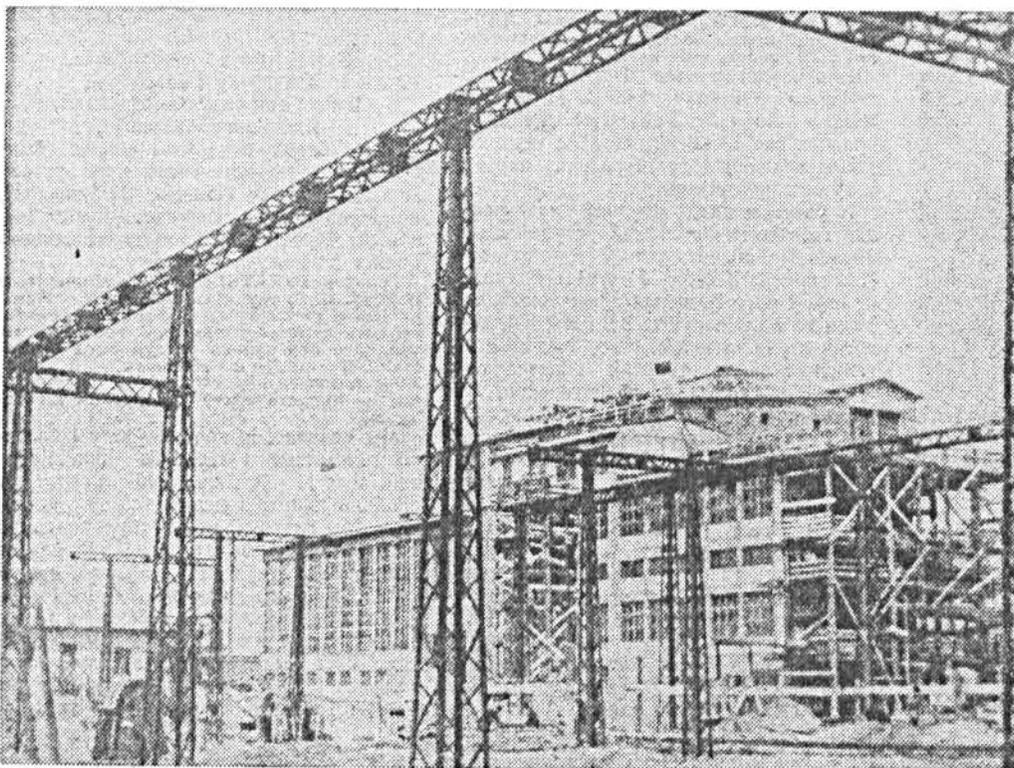
КРОКІ КАСТРЫЧНІКА

ГОД 1930

Каменціруе Віталь Міхайлавіч ФАМІН, доктар гістарычных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі СССР Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага.

Прэзідэнт АН СССР, акадэмік А. П. Карпінскі падпісвае дагавор аб сацыялістычным саборніцтве паміж акадэміямі навук СССР, УССР і БССР.

Галоўны корпус Беларускай электрастанцыі на Асінаўскіх балотах.

Занятні калгаснікаў і рабочых у Гомелі на падрыхтоўцы старшын калгасаў.

Фота прадэстаўлена ў рэдакцыю Тамарай Чарнуха, супрацоўніцай Беларускага дзяржаўнага архіва кіна-фота-і фонадакументаў.

Статыстыка гаворыць, што ў канцы першай пяцігодкі ў краіне штодзённая здавалася ў эксплуатацыю адно прамысловае прадпрыемства. Шмат іх з'явілася і на беларускай зямлі. Толькі ў 1930 годзе ў нашай рэспубліцы пачалі даваць прадукцыю Гомельскі завод сельскагаспадарчых машын, БелДРЭС, ільіокамбінат і мясакамбінат у Оршы, швейныя фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі» ў Віцебску і імя Ф. Э. Дзержынскага ў Бабруйску, экстрантны завод у Рэчыцы.

Прамысловасць інтэнсіўна развівалася. Склалася такое становішча, што ўдзельная вага прамысловай прадукцыі пачала перавышаць удзельную вагу сельскагаспадарчай.

Разам з развіццём народнай гаспадаркі Беларусі, у першую чаргу з ростам прамысловасці, лашыраліся эканамічныя і культурныя сувязі з замежнымі краінамі. Значна павялічваліся экскартна-імпартныя пастаўкі. Мы вывозілі некаторыя віды прамысловага абсталявання, піламатэрыялы, ільіогавары, шкло, паркет. Завозілі ж сельскагаспадарчыя машыны, абсталяванне для электрастанцый, угнаенні, хімічныя тавары. На многіх прадпрыемствах рэспублікі працавалі замежныя спецыялісты.

За мяжой у перакладзе з беларускай мовы пачалі выходзіць творы Я. Купалы і Я. Коласа. Для ўсталявання больш цесных кантактаў з прагрэсіўнымі пісьменнікамі Заходняй Еўропы Я. Кугала, Ц. Гартны, М. Чарот і М. Зарэцкі выязджалі ў Чэхаславакію, Германію, Францыю, Латвію.

У сваю чаргу працоўныя рэспублікі цёпла віталі на сваёй зямлі пісьменнікаў-дэмакратаў Матэ Залка, Поля Ваяна Куцюр'е, Анну Зэггерс, Вела Ілеша, Раман Іганеса Бехера «Адзіная справядлівая вайна» і кніга Анры Барбюса «Розныя факты» выйшлі на беларускай мове.

Пашыраюцца міжнародныя сувязі і ў галіне мастацтва. Беларускія артысты наведалі Германію і Швецыю. У прапагандзе дасягненняў беларускай культуры за мяжой важнае месца адводзілася правядзенню разнастайных выставак, абмену кніжнай прадукцыяй, перыядычнымі выданнямі, фотадакументамі.

Рос аўтарытэт Беларусі на міжнароднай арэне. Пospехі рэспублікі былі выдавочныя. Вось шго запісалі амерыканскія і англійскія журналісты ў кнізе наведвальнікаў, калі ў жніўні пазнаёміліся з экспанатамі Усебеларускай выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі: «Выстаўка з'яўляецца лепшым доказам велзарнейшага росту і развіцця народнай гаспадаркі і культуры БССР».

Рос матэрыяльны дабрабыт рэспублікі, было цалкам ліквідавана беспрацоўе.

Партыю хваляваў стан сельскай гаспадаркі, недастаткова актыўны калгасны рух. 5 студзеня ЦК ВКП(б) прыняў пастанову «Аб тэмпах калектывізацыі і мерах дапамогі дзяржавы калгаснаму будаўніцтву». ЦК вызначыў, што асноўнай формай калгаснага будаўніцтва павінна быць сельскагаспадарчая арцель. Партыйныя арганізацыі арыентаваліся на тое, каб да канца пяцігодкі ў асноўным усюды ажыццявіць калектывізацыю.

Студзень і люты былі месяцамі самага бурнага росту калгасаў. На работу ў калгасы партыя накіравала дваццаць пяць тысяч перадавых рабочых. «Дваццаціпяцітысячнікі» адыгралі вялікую ролю ў арганізацыі сельскагаспадарчых арцелей, іх станаўленні і развіцці. 515 перадавых рабочых, у асноўным камуністаў, накіравала на вёску партыйная арганізацыя Беларусі. Акрамя таго, 99 рабочых сормаўскага завода «Чырвоная Сормава» прыехала ў нашу рэспубліку для аказання дапамогі ў арганізацыі калгасаў.

Разам з тым у калгасным будаўніцтве былі дапушчаны і памылкі: парушаліся прынцыпы добраахвотнасці, замест сельгасарцелей арганізаваліся камуны.

У сакавіку ў «Правде» былі змешчаны артыкул І. В. Сталіна «Галавакружэнне ад поспехаў» і Прыкладны статут сельскагаспадарчай арцелі. ЦК ВКП(б) прыняў шэраг пастановаў па пытаннях калгаснага будаўніцтва. Усё гэта садзейнічала хуткай ліквідацыі памылак, бурнаму росту калектывізацыі на вёсцы.

Рост сацыялістычнай прамысловасці і сацыялістычных форм гаспадаркі на вёсцы расшырыў фронт наступлення супраць капіталістычных элементаў, якое набыло ўсеагульны характар, разгарнулася як у горадзе, так і на вёсцы.

З 26 чэрвеня па 13 ліпеня праходзіў XVI з'езд ВКП(б). Ён увайшоў у гісторыю як з'езд разгорнутага наступлення сацыялізму па ўсяму фронту.

З'езд з задавальненнем канстатаваў, што індустрыялізацыя краіны адбываецца бурнымі тэмпамі. Разам з тым падкрэслівалася, што неабходна развіваць цяжкую індустрыю як аснову сацыялістычнага будаўніцтва. З'езд даручыў ЦК «забяспечыць і ў далейшым баявым большавіцкім тэмпы сацыялістычнага будаўніцтва, дабіцца сапраўднага выкапанія пяцігодкі за чатыры гады»...

Было адзначана, што для перамогі сацыялізму вялікае значэнне мае масавы калгасны рух.

Працоўныя Беларусі скіроўвалі свае намаганні на далейшае гаскарэнне тэмпаў сацыялістычнага будаўніцтва.

ПРАЗ некалькі дзён у сталіцу нашай рэспублікі прыедуць госці — вядомыя пісьменнікі і перакладчыкі, прадстаўнікі літаратуры многіх народаў Савецкай краіны, каб прыняць удзел у рабоце чарговага пленума Саюза пісьменнікаў БССР, прысвечанага інтэрнацыянальным сувязям беларускай літаратуры.

Ва ўмовах сацыялістычнага савецкага ладу, калі ўсталяваліся новыя ўзаемаадносіны між людзьмі і народамі і была ажыццёўлена шырокая праграма культурнага будаўніцтва, беларуская літаратура вырасла да аднаго з перадавых атрадаў магутнай шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

Агульнавядомы факт, які цяжка пераацаніць, што наша беларуская літаратура, як і ўсе іншыя літаратуры Савецкай краіны, менавіта праз рускую мову ўключылася ва ўсесаюзны і — далей — еўрапейскі і сусветны літаратурны працэс.

Услед за Максімам Горкім, які яшчэ ў дзярэвалюцыйны час заўважыў таленты нашых песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа, сказаў пра іх прыхільнае слова і першым пераклаў на рускую мову купалаўскі верш «А хто там ідзе?», беларуская паэзія прывабіла такіх паэтаў-перакладчыкаў, як В. Брусаў і С. Гардзюк.

Асабліва мэтанакіраваны характар набыла перакладчыцкая дзейнасць напярэдадні склікання I з'езда Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР.

Беларусь становілася адным з важных цэнтраў гэтай жыцця.

Так, у 1936 годзе ў Мінску былі праведзены інтэрнацыянальныя радыёвечары, у якіх прынялі ўдзел пісьменнікі Савецкай Расіі, Грузіі, Башкірыі, Кіргізіі, Асеціі. Тады ж у сталіцы Савецкай Беларусі адбыўся III пленум праўлення ЦСП СССР, які паслужыў умацаванню асаблівых кантактаў пісьменнікаў з розных рэспублік, перакладчыкаў, кансалідацыі творчых сіл краіны, папулярызаванні лепшых твораў беларускай літаратуры.

Усё гэта спрыяла таму, што яшчэ ў 30-я гады на рускай мове ў Маскве выйшла «Анталогія беларускай літаратуры», зборнік «Паэты Беларусі», творы беларускіх пісьменнікаў усё часцей пачалі з'яўляцца на старонках рускага перыядычнага друку, выходзіць асобныя выданні.

Дружба савецкага народаў і літаратур гартавалася ў агні Вялікай Айчыннай вайны. Сумесная барацьба супраць фашызму, супольная творчая праца ў баявых умовах яшчэ больш зблізіла і з'яднала савецкіх пісьменнікаў. Натхнёнае публіцыстычнае слова, гнеўныя, поўныя нянавісці да фашысцкіх захопнікаў паэтычныя радкі беларускіх паэтаў гучалі нароўні з голасам іх братоў на пярэ з усіх братніх рэспублік, служылі справе Вялікай Перамогі, і многае з напісанага тады Я. Купалам, Я. Коласам, К. Крапівой, П. Броўкам, П. Глебкам, А. Куляшовым, М. Танкам, П. Панчанкам, іншымі нашымі паэтамі адразу перакладалася на рускую мову, бралася на ўзбраенне савецкімі воінамі.

У пасляваенныя гады традыцыйнымі сталі Дні, Тыдні, Дзеяды нацыянальных літаратур і мастацтваў у сталіцы нашай радзімы — Маскве і ў кожнай савецкай рэспубліцы. Працягваўся натуральны рух да збліжэння, больш глыбокага і ўсебаковага азнамлення, умацавання вузлаў братэрства. І заўсёды падрыхтоўка да дзён і дэкад праходзіла ў сумеснай і зацікаўленай гаворцы аб развіцці савецкай літаратуры, садзейнічала актывізацыі перакладчыцкай дзейнасці.

Трэба адзначыць вялікую ролю рускага перыядычнага друку ў папулярызаванні твораў беларускіх пісьменнікаў сярод усесаюзнага чытача, у прыватнасці, такіх часопісаў, як «Новый мир», «Знамя», «Октябрь», «Нева», «Звезда», «Дружба народов», «Наш современник», «Огонек». Частай і натуральнай з'явай сталі кнігі беларускіх аўтараў, што выходзіць у выдавецтвах «Советский писатель», «Художественная литература», «Молодая гвардия», «Детгиз». Практична ўсё вартае, лепшае, што створана беларускімі пісьменнікамі ва ўсіх жанрах, аператыўна перакладаецца на рускую мову і так або інакш, у часопіснай публікацыі ці асобным выданнем, у калектыўным зборніку або ў грунтоўнай анталогіі зна-

ходзіць шлях да шырокага рускага чытача.

За гады Савецкай улады склаліся два вялікія цэнтры мастацкага перакладу з беларускай на рускую — у Маскве і Ленінградзе. У Маскве гэтая справа наладжвалася пад уплывам і пры неасрэдным удзеле вялікіх савецкіх пісьменнікаў А. Твардоўскага і М. Ісакоўскага, у Ленінградзе — А. Пракоф'ева і Ус. Раждзественскага, Яны выхавалі вялікі атрад выдатных перакладчыкаў беларускай паэзіі і прозы.

Усё жыццё натхнёна і самааддана перакладалі нашу паэзію і прозу М. Асееў, І. Белавусаў, М. Святлоў, Я. Мазальоў, Д. Кавалёў, М. Браўн, П. Кабзароўскі, М. Рыленкаў, Д. Осін, Б. Ірынін. Шмат зрабілі і цяпер прадаўжаюць плённа працаваць у галіне перакладу з беларускай такія выдатныя майстры, як Я. Хелемскі, А. Астроўскі, Ус. Раждзествен-

Пераклад з моў народаў СССР на беларускую мову стаў важным сродкам развіцця нашых культурных узаемасувязей, умацавання інтэрнацыянальнай дружбы савецкіх народаў. У рэспубліцы толькі за апошнія шэсць гадоў выйшла больш за сто назваў кніг, перакладзеных з моў народаў Савецкай Краіны, сярод якіх такія значныя выданні, як двухтомная «Анталогія ўкраінскай савецкай паэзіі», зборнік апаэзіі ўкраінскіх савецкіх пісьменнікаў «Рука друга», зборнік «Эстонскія навелы», «Сучасная паэзія Паўднёвай Асеціі», «Песні дружбы», кнігі выбраных вершаў А. Кунанбаева, Д. Кугульцінава, М. Ханінава, Р. Гамзатава, Г. Эміна, Д. Гулія, А. Жукаўскага, Я. Смелякова, С. Ясініна, А. Пракоф'ева і іншых аўтараў. Значнае месца адводзіцца мастацкаму перакладу на старонках часопісаў «Полымя», «Беларусь», «Мала-

магчымасці рабіць пераклады з многіх моў народаў СССР непасрэдна з арыгінала. Натуральна, што ў такіх выпадках даводзіцца звяртацца да падрадкаўнікаў і выданняў на рускай мове. Бяда, аднак, не ў тым, што пераклад робіцца з падрадкаўніка ці рускай мовы. Яна ў тым, што такія пераклады нярэдка даручаюцца людзям выпадковым.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура», як і перыядычным выданням рэспублікі, варта прад'яўляць больш патрабавальнасці да аўтараў-перакладчыкаў.

Дрэжны пераклады — гэта не так бяскрыўдна, як можа падацца на першы погляд. Зніжэнне крытэрыяў да мастацкага перакладу прыводзіць да таго, што паяўляецца ўсё больш перакладчыкаў, якія глядзяць на сваю работу, як на звыклую, будзённую справу, забываючы, што гэта — высокая творчасць, якая патрабуе не толькі глыбокіх ведаў у абранай літаратуры, ведання мовы арыгінала і сваёй, роднай, засваення культуры братняга народа, але і самаадданага любові, захаплення, творчага гарэння.

Мы не схільны недацэньваць набыткаў нашай літаратуры ў галіне мастацкага перакладу. Іны сапраўды значныя. Адно хочацца падкрэсліць, што пераклад — справа не толькі асабістая, але і агульналітаратурная, агульнанародная. Не нельга пускаць на самацёк. Каб рухаць яе наперад, без зрываў і пралікаў, патрэбен навукова распрацаваны на гды план выдання перакладной літаратуры. Толькі пры ўмове добрага спланаванасці і прыцягнення таленавітых і высокакваліфікаваных аўтараў пераклад можа ўзяцца да якаснага ўзроўню, якога патрабуе сучасны стан літаратуры і грамадства.

Кола перакладчыкаў з беларускай мовы на мовы народаў СССР, як вядома, даволі шырокае, але і тут трэба рабіць сістэматычныя захады, каб яго няспынна пашыраць. У гэтым сэнсе шмат можа зрабіць орган ЦП БССР часопіс «Неман», які выходзіць вялікім тыражом і разыходзіцца па ўсёй краіне. У ім рэгулярна змяшчаюцца пераклады — ад падборак вершаў да раманна беларускіх аўтараў. Вакол яго групуецца перакладчыцкія сілы з беларускай на рускую мову, прыцягваюцца новыя. Але, відаць, і магчымасці «Немана» у гэтым сэнсе яшчэ выкарыстаны не да канца.

Відавочна, пытанне аб якасці перакладаў не стала б на сённяшні дзень так востра, калі б гэтым сістэматычна і глыбока займалася крытыка. Якасць у вялікай ступені залежыць ад крытэрыяў, ад патрабавальнасці. Крытыка здольна і павінна іх вызначыць. Аднак рэцэнзаванне твораў перакладной літаратуры на беларускую мову, як і рэцэнзаванне твораў беларускіх пісьменнікаў, перакладзеных на мовы другіх народаў вядзецца ад выпадку да выпадку.

Наспеў час глыбокага і ўсебаковага аналізу мастацкага перакладу. Практика, між іншым, паказвае, што ў гэтай галіне творчасці няма адзінага метадалагічнага падыходу да вырашэння практычных задач, не вырашана шэраг тэарэтычных пытанняў. Асабліва гэта датычыць перакладу паэзіі, у выніку чаго ў некаторых выступленнях пісьменнікаў і крытыкаў выяўляецца залішня катэгарычнасць у меркаваннях, навязванне асаблівых густаў, зневажальныя выпадкі ў адрас апанента. Нельга забываць і пра тое, што крытыка павінна быць не толькі прынцыповай, патрабавальнай, але і аб'ектыўнай, тактоўнай, добразначнай.

Скравіць намаганні перакладчыкаў у рэчышча якасці, паставіць за слонамі нізакпробным перакладам павінна намагчы літаратурнай грамадскасці і секцыя мастацкага перакладу Саюза пісьменнікаў рэспублікі, якая яшчэ не разгарнула як след сваю работу.

Творчасць перакладчыка — адказная і пачэсная справа. Яна набыла асаблівае значэнне ў грамадстве развіцця сацыялізму, у вялікай і дружнай сям'і савецкіх народаў. Дзейнасць перакладчыкаў мае не толькі агульналітаратурны і культурны сэнс, але і палітычны. Ідэалагічны: яна садзейнічае ўмацаванню дружбы і братэрства між народамі — найвялікшай завабы сацыялістычнага грамадства.

Каментар.

У С Я М' І В О Л Ь Н А Й, Н О В А Й...

скі, П. Сямбянін, М. Грыбачоў, В. Карчагін, М. Камісарова. Актыўна займаюцца перакладам Р. Казакова, А. Шасцінскі, М. Гарбачоў, У. Гардзейчаў, В. Шчадрына, І. Бурсаў, М. Мусленка, Э. Карпачоў, Т. Залатухіна... У беларуска-рускі перакладчыцкі цэх літаратуры ўсё час прыходзіць новае палаўненне, якое смела бярэцца за працаёмкую і складаную творчую справу.

Паспяхова развіваюцца ўзаемасувязі нашай літаратуры з літаратурамі братніх рэспублік — украінскай, літоўскай, латышскай, эстонскай, малдаўскай, з літаратурамі рэспублік Закаўказзя і Сярэдняй Азіі, многіх аўтаномных рэспублік Расійскай федэрацыі, як, напрыклад, Чувашы, Татарыя і інш. Творчаю працай яшчэ М. Рыльскага, У. Сясюры, П. Тычыны на Украіне перакладзены многія творы Купалы, Коласа, Чорнага, Броўкі, Танка, Куляшова, Панчанкі; іх справу працягваюць выдатныя ўкраінскія паэты М. Бажан, В. Казачэнка і М. Нагнібеда, вядомыя пісьменнікі Б. Алейнік, Р. Лубкіўскі, Р. Вратунь, А. Ікодак, Р. Кулініч, У. Лучук і многія іншыя.

Беларускія пісьменнікі і літаратурная грамадскасць рэспублікі ўдзячны ўсім сябрам-перакладчыкам за ўвагу і прыхільнасць да нашай літаратуры, за папулярызаванне яе ў сябе на радзіме — П. Боцу і А. Чокану з Магдаві, А. Малдонасу, А. Жукаўскаму, Э. Матузьявічусу з Літвы; Г. Прыядэ, Т. Рудзісу, І. Стулпану з Латвіі; П. Куусбергу, А. Яаксао з Эстоніі; І. Кусумаву, Н. Гасан-задэ з Азербайджана; А. Алімжанаву і Х. Бекхожыну з Казахстана, Зульфі і К. Яшэну з Узбекістана, усім тым, хто ўносіць свой уклад у развіццё інтэрнацыянальных узаемасувязей нашых літаратур.

Традыцый мастацкага перакладу ў Беларусі ідуць яшчэ ад Ф. Скарыны, яны знайшлі свой працяг у творчасці нашых класікаў — Я. Купалы, Я. Коласа і М. Багдановіча, выдатных паэтаў сучаснасці — П. Броўкі, К. Крапівы, М. Танка, А. Куляшова, П. Панчанкі. Пашыраючы і развіваючы лепшыя традыцыі мастацкага перакладу, з моў братніх народаў перакладаюць вядомыя паэты і празаікі — М. Аўрамчык, Р. Барадулін, А. Бачыла, Я. Брыль, А. Вяліч, А. Вялюгін, А. Васілевіч, В. Вітка, А. Вольскі, А. Вярцінскі, С. Гаўрусёў, С. Грахоўскі, А. Грачанікаў, У. Дамашэвіч, С. Дзяргай, В. Зуёнак, А. Званак, М. Калачынскі, У. Караткевіч, К. Кірэнка, А. Лойка, Е. Лось, М. Лужанін, П. Макаў, А. Марціновіч, Р. Няхай, І. Пташнікаў, А. Пыліп, М. Ракітны, А. Русецкі, Л. Салавей, В. Сачанка, Ю. Свірка, Я. Скрыган, М. Татура, М. Хведаровіч, І. Шамякін, У. Шахавец, А. Якімовіч,

досць», штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», многіх рэспубліканскіх газет.

Важнай з'явай культурнага жыцця рэспублікі стала тое, што на беларускую мову ўсё больш перакладаецца твораў пісьменнікаў сацыялістычных краін, з прагрэсіўных літаратур свету. У рэспубліцы пачаў штогод выходзіць літаратурны зборнік «Далёгляд», які ўжо набыў добрую рэпутацыю і мае перспектыву стаць выданнем больш частай перыядычнасці.

Набыткі беларускага перакладу з замежных моў у пэўнай ступені прадвызначаны тым, што вялікую ўвагу аддавалі яму яшчэ М. Багдановіч, Я. Купала, У. Дубоўка. Цяпер справа іх працягваецца такімі майстрамі мастацкага слова, як М. Танк, Ю. Гаўрук, Я. Сямяжон, Н. Глевіч, А. Зарыцкі. Плённа працуюць у галіне перакладу П. Маваль, В. Сёмуха, Э. Агняцвет, Я. Бяганская, А. Шаўня, А. Кобец-Філімонава і іншыя таленавітыя пісьменнікі. Многія з іх вывучылі тую ці іншую замежную мову, некаторыя ведаюць па некалькі моў, і гэта дазваляе ім перакладаць з арыгінала, захоўваючы мастацкія асаблівасці твораў з найменшымі стратамі.

Такім чынам, справа перакладу на беларускую мову няспынна пашыраецца і паглыбляецца, набывае масавы характар. І ў такіх умовах, калі мастацкі пераклад мае значныя набыткі, вялікі творчы вопыт, асабліва надзейнай становіцца праблема якасці перакладу.

Здараецца і так, што, не маючы ні пэўнага вопыту, ні патрэбнай падрыхтоўкі, пісьменнік бярэцца за пераклад, як за работу пабочную, другарадную, выпадковую. Да гэтай дзейнасці далучаюцца ўсё час новыя, у большасці сваёй, вядома, здольныя, але часам мала спрактыкаваныя людзі, якім трэба яшчэ набываць вопыт. Разам з тым, і гэтакім знаходзіцца нямаля пацвярджэнняў, да мастацкага перакладу прыстасоўваюцца людзі, далёкія ад творчасці, ад літаратуры, якія не разумеюць, што пераклад — гэта менавіта факт мастацкай творчасці, незалежна — маем мы справу з паэзіяй, ці з прозай.

Пераклад — справа працаёмкая, цяжкая. Яна патрабуе вялікіх намаганняў, творчага гарэння нават ад таленавітых, вопытных майстроў. Што ж казаць, калі такая тонкая, адказная работа даручаецца людзям, якія не выявілі літаратурных здольнасцей і нават дрэнна валодаюць беларускай літаратурнай мовай? Шэраг невывучаных перакладаў, пазбаўленых стылявой гнуткасці арыгінала — вось вынік такіх практычных наваў.

У рэспубліцы пакуль што няма

АБ ПРОЗЕ Івана Пташнікава напісана нямала. Літаратуразнаўцы і крытыкі досыць падрабязна прааналізавалі тэматыку яго твораў, асаблівасці кампазіцыі, сюжэта, стылю, прыёмы стварэння вобразаў. У пачатках, якія я прапаноўваю ўвазе чытача, разглядаюцца толькі два элементы пабудовы аповесцей і раманаў пісьменніка — параўнанне і дэталі. Аднак перш-наперш мне хочацца растлумачыць сэнс тых слоў, што вынесены ў загаловак артыкула.

У аповесці «Лонва» ёсць такі эпізод: таксатар Завішнюк вядзе раненую Жэньку ў Мсціжы: «Калі ён залюшчыў вочы, убачыў раптам, што перад ім чыстая лінія ў маладым зусім лесе... Ён быў тады забыўся, што на возе, — захателася пабегчы па лініі аж туды, па Каралінскую пасеку, дзе жоўтая палоска грады і дзе мурашкі. Маленькія чорныя мурашкі, якіх Жэнька ўгледзела ў тэдаліт...»

Лінія ўсё большала і большала перад яго залюшчанымі вачыма і ішла ўсё далей і далей за Каралінскую пасеку, за Вілію, за аўгустоўскія лясы — на край свету.

Усё шырэле і шырэле жоўтая палоска грады, большала, расла, нарэшце зжахнула і занялася па цэлы край неба... І хоць, як мне здаецца, «Лонва» не адносіцца да лепшай прозы Пташнікава, тут, як ні ў адным іншым творы, магчыма, менавіта ў сілу шчыраці рамантажнага стылю, адкрыўся адзін з асноўных кампазіцыйных прыёмаў аўтара, які потым у «Тартаку», у «Мсціжах», у «Найдорфе» пойдзе ў глыбіню тэксту, зробіць яго асацыятыўна насычаным і эмацыянальным і пружаным. Прыём гэты, абстрактна названы як параўнанне і дэталі, з'яўляецца, вядома, не проста адлюстравальна-выражальным сродкам, а кожны раз асаблівасцю мастацкага мыслення таго ці іншага пісьменніка і ў Пташнікава набывае сваё, індывідуальнае панаванне.

Пташнікава неаднаразова прапракалі за празмерную дэталізацыю, за паружэнне ў быт, але, магчыма, гэтая рэчавая падрабязнасць почырку і ёсць той цяжкі шлях яго прозы, які і яна прабіваецца да чыстай лініі, да бязмежных гарызонтаў свету. Апісанне, якое я працітала, мае зусім канкрэтны, нават вытворчы сэнс (гаворка ідзе аб супроцьпакяржках прасекаў у лесе); па гэты першы, прамы сэнс накладваецца другі, сімвалічна-прыродны: у тэдаліт бачны маленькія чорныя мурашкі. Аднак і цяпер яшчэ рана ставіць кропку, таму што падсвядома прабіваецца трэці, галоўны, ужо чыста сімвалічны пласт бачання — чыстая лінія жыцця, што вядзе ў бясконасць. Але ў тым і справа, што гэты галоўны і самы адкрыты сэнс можа прарасці і аб'явіць сябе толькі праз канкрэтную дэталі, праз тое, што побач.

Можна сказаць у гэтым асценце, што проза Пташнікава знаходзіцца ў бесперапынным руху, броджэнні, ўзаемапераходах, прыватнага і агульнага. Пра што ён пісаў Пташнікаў — пра вайну ці пра мір, пра жыццё ці пра смерць, пра любоў ці пра нянавіць, — ён бачыць пастаянна перад сабой мяжу пераўтварэння адной з'явы ў другую. Уся моўная структура «Найдорфа» ці «Тартака», аповесцей пра вайну, пабудавана на дэталізаваным супастаўленні вайны і міру, з яго мірным жыццём, сялянскай працай: «Нізкая падпорына нагнулася над канавай, эз-

дзячы, яе абдэрылі воямі, а цяпер пашчэпалі кулі, як хто тупым тапаром, — на краіне ляжаць свежыя трэскі»; «Даг-даг-даг-даг...», — закудахтаў раптам ззаду кулямёт, як старая курыца, педзе на тым баку вёскі...»; «У руках у яго трэсся чорны аўтамат, крывы, што серп...». І хоць мы убачылі ўсе гэтыя карціны вачыма Насты, адной з гераінь аповесці «Тартак», тут несумненна «аўтарскі ўдзел», як пісаў В. Бечык («Неман», 1972, № 5), іншымі словамі кажучы, у стылі пісьменніка ўвайшло сялянскае бачанне вайны, ён напісаў за гэтых простых, шматпакатных людзей тое, што яны перажылі і зведалі. І зусім не абавязкова пісьменніку самому быць Настай ці Жаваранкам з «Найдорфа», каб перадаць жахі і трагізм вайны.

Галіна ЕГАРЭНКАВА

ЧЫСТАЯ ЛІНІЯ

АБ ЗМЯСТОЎНАСЦІ КАМПАЗІЦЫІ ПРОЗЫ ІВАНА ПТАШНІКАВА

Магчыма, і ёсць у вайны аповесцяў Пташнікава аўтабіяграфічныя моманты, але не яны вызначылі, як мне здаецца, жорсткую праўдзівасць яго пісьма і мыслення. Магчыма, усё-такі аб чалавечым воліне варта гаварыць у датычнасці да іншага пакалення, а ў такіх пісьменнікаў, як Пташнікаў, Чыгрынаў, Місько, большую ролю выканаў вопыт бацькоў і старэйшых братоў, гісторыя вайны галоўна Беларусі, якая ўвайшла ў іх кроў і плоть у дзяцінстве і выявіла сябе ў сталасці ў мастацкім слове.

Калі ў «Тартаку» ўжо ў аўтарскай гаворцы мы чуем такое параўнанне — «злётная брызентавая пакідка, што ахалап свежай травы», дык яно не ўспрымаецца іншародным, таму што ўсім папярэднім і бліжкім кантэкстам чытач падрыхтаваны ўжо да таго, што аўтар знаходзіцца не па іх героямі, а побач з імі і ў іх саміх.

Напомню яшчэ некалькі эпізодаў з «Найдорфа»:

«Яго (Жаваранка. — Г. Е.) згледзела, Сканулі караценька з аўтамата. Пад галавой зафіркалі, што верабі, зрэзанія каласы; апяклі ішчаку асіём, як прыскам.

Ён зірнуў угару на жыта... Каласы крталіся ад кулі і ад вестру. Жыта тут адрасавала, пачало налівацца, на каласе хоча дзе яшчэ жаўцелі вусікі і поўзалі злётныя блошкі. Поўзаюць, тады густа замітусяцца ў вачах, засцілаючы свет... Не відзіш...

Засцілае вочы злётная мошка, круціцца ў галаве. Рукі не падымаюць аўтамат. Зрабіліся мокрыя, слізкія, нібыта ён на ферме памачыў іх у чырвоную ад гліны ваду — у ядро...»

«Яны (немцы. — Г. Е.) сталі падымацца памалу-памалу, і ён убачыў, што разам з рукамі ў іх падымаюцца чорныя кароценькія аўтаматы...»

Закрываў Жаваранка... Але шу здалося, што гэта маці закрывала дома ў гародзе, ціснулася да каця, а ў яго, Алёшы, у руках акучкі з вострымі ручкамі...»

...Прайшло больш трыццаці гадоў з таго часу, як скончылася Вялікая Айчынная вайна. Прайдучы яшчэ доўгія гады, і людзі, якія не ведаюць вайны

(такіх ужо нямала і сёння), будучы не толькі думаць пра мінулае, а ўспрымаць яго ўсім комплексам чалавечага пачуцця і інтэлекту скрозь мастацкі лэтаніе. І тады стане дарагой кожная падрабязнасць, кожная непаўторная дэталі.

Але я ўзвучана ў тым, што пра вайну пішуць не толькі для таго, каб паказаць, які гэта страшны супроцьнатуральны стан свету і чалавека, што знішчае саму ідэю жыцця, але ў той жа час стан пераходзячы, і для таго, каб сказаць аб тым, што ніякая вайна, нават калі яна закончылася перамогай Добра, не праходзіць бяследна для чалавецтва. Вайна пакідае раны, якія не заживаюць. Яны могуць зарубцоўвацца, але яны б'юць і ныюць, напамінаюць пра сябе заўсёды. Грамадзян-

Верку і дачку, хоць ужо няма ні той, ні другой у жыццях.

У некаторых момантах дэталі ў Пташнікава набывае тую чысціню лініі, якая адна і высвечвае ўсе забытаныя спежкі чалавечага жыцця, надаючы стройнасць і выразнасць часам супярэчлівай кампазіцыі яго твораў. Аб прозе Пташнікава сирачаліся шмат. Мэта гэтых пачаткаў — не палемічная, але ўсё ж некалькі слоў я б хацела, у прыватнасці, сказаць пра ўвасабленне ў творах пісьменніка характару чалавека, маецца на ўвазе, у плане кампазіцыйным. Існуе думка аб тым, што, дзякуючы адлюстраванню жыцця праз успрыманне яго толькі персанажамі, аўтар злучае маштабы адлюстравання, таму што гарызонты духоўна-

прасочваюцца «погкі» аўтарскага стылю. Стварэнне ўражанне, што аўтар у моцным палоне ў свайго ж мастацкага прыёму. І чыстая лінія пісьменнікага светаўспрымання скажаецца, зацімняецца.

Ніяк нельга пагадзіцца з думкай В. Бечыка, калі ён гаворыць, што Мірон Махорка ў «Тартаку» «выпісаны на ўсю шырыню душы». У тым і справа, што не кожны ў паасобку, а толькі ўсе яны разам: і Наста, і Махорка, і Янук, і Алёша, і Таня, і Панок — з усімі дэталі іх жыцця і вышэйшай маральнага і патрыятычнага пачуцця выпісаны на ўсю шырыню душы, але ўжо не асобна чалавека, а беларускага народа ў цэлым.

Вось, скажам, пра Зазыбу ў Чыгрынава ці пра Вольгу Аўсюк у Шамякіна ёсць сэнс гаварыць, як пра яркіх, непаўторных паўнакроўных характараў. А Пташнікава як бы цікавіць не жыццё ў яго асобных праяўленнях, а жыццё наогул, сам па сабе рух агульнага, народнага жыцця. І ў яго манеры ёсць і свае неаспрэчаныя вартасці. Узаўважваючы агульны працэс жыцця ў яго цэлых, жывых падрабязнасцях, Пташнікаў прыкметна паслабляе індывідуалізацыю характару ці калі-нікалаі пераводзіць яе ў знешнія, партрэгна-фізічныя прыкметы (напрыклад, у «Тартаку»). Але ў той жа аповесці Баганчык выпісаны ярка, выразна, і яго страшная смерць не выглядае страшнай фізіялагічнай падрабязнасцю, а бы звышшае псіхалагічна воблік дэзерціра і ў канечным выніку сацыяльнага адшчапенца.

Свет прозы Пташнікава геаграфічна замкнёны. Я цяпер гавару не аб суадносінках яго рэаліі з канкрэтнымі назвамі мясцовасці, рэк, азёр, вёсак, аб гэтым ужо было напісана, а аб яго ўнутранай, мастацкай замкнёнасці. З аповесці ў аповесць пераходзіць не толькі назва, скажам, вёсак, але нават тых непаўторных прыкмет і прыватнасцей роднага быту, кутка радзімы, як, напрыклад, бусліныя сосны.

У розных творах пісьменніка нават коні маюць аднолькавыя клічкі, кожны раз гэта Смык ці Сібірак. Усе гэтыя і іншыя дэталі ствараюць уражанне, што кожная новая аповесць — гэта не адлюстраванне новага свету, не пабудова новага сюжэта, а бы іграг папярэдняга — той жа самы мікраклімат, тое прыродна-сацыяльнае асяроддзе, толькі, здаецца, што ў той, мінулы раз, аўтар не паспеў сказаць пра іншых людзей, якія жывуць ці жылі тут жа, побач з тымі, аб якіх ужо расказана. І ўсе гэтыя новыя героі таксама просяцца на паперу, хочучы быць пачутымі і зразуметымі.

Пісьменнік, не паегаючы на шырыню размаху, упэўнена і настойліва ідзе ў глыбіню спасціжэння і адлюстравання жыцця, знаходзячы ў самім гэтым працэсе сэнс і надзею. Я бачу ў падобнай кампазіцыйнай пабудове пэўныя сімптомы тыпалагічных прыкмет сучаснай беларускай прозы ў цэлым. У прыватнасці, у моўным увасабленні кампазіцыі сённяшняй беларускай прозы, як ніколі, перадае адчуванне супраціўлення матэрыялу. Ужо даволі шырока распаўсюджана, праўда, галоўным чынам вусная, думка аб тым, што чытаць, напрыклад, Чыгрынава і Пташнікава цяжка, праматкі «фізічна» цяжка. Мне здаецца, што тут якраз той выпадак супадзення формы і зместу, калі слова мастака нясе ў сваёй семантыцы (маецца на ўвазе, у мастацкай сукупнасці, г. зн. у пабудове фразы) само жыццё, чалавечае быццё. Слова, якое перадае жыццё чалавека ў гарніце вайны, не можа і не павінна быць аблегчаным.

ПАКЛОН БЕЛАРУСКАЙ МУЗЕ

Я толькі што падпісаў верстку майёй новай кнігі вершаў. У вытворчасці знаходзіцца таксама аповесць «Не даязджаючы Грэнады», якую я нядаўна апублікаваў у часопісе «Знамя». Цяпер яна выходзіць асобным выданнем. На майёй рабочым сталё—раздзелы пачатай аповесці, а таксама старонкі ўспамінаў пра Міхаіла Ісакоўскага, Ілью Сельвінскага, Міхаіла Луконіна... Пішучца і новыя вершы.

Узроставы цэйтнот дае аб сабе знаць. Даражыш кожнай хвілінтай часу. Але ў неадкладных асабистых задумках зноў уладна ўваходзіць беларуская муза. І хоць я даў сабе слова папрасіць у яе доўгатэрміновы водпуск, новыя вершы старых сяброў чакаюць перакладу.

Калі занятак вершаваным перакладам — рамесны спосаб існавання, ад такой работы лёгка адмовіцца, як толькі жыццёвая, неабходнасць у ёй праходзіць. Калі ж пераклад — неабходная ўнутраная патрэба, такое адмаўленне пры любых умовах цяжкае, амаль немагчымае. І—

хочаш не хочаш — адкладваеш свае старонкі і схіляешся над беларускім арыгіналам. Як сказана ў адным з майё вершаў: «...І в гэты миг судьба товарища тебе дороже, чем своя».

Па праўдзе кажучы, гады бяруць сваё, і я перакладаю цяпер менш у параўнанні з той парой, калі быў малады. І ўсё ж, усё ж...

У Мінску толькі што выйшла другое выданне «Нарачанскіх сосен» Максіма Танка. Гэты зборнік у майё перакладзе з'явіўся ў Маскве некалькі гадоў назад. Мінская кніга аднак не паўтарае маскоўскую. У яе ўвайшло каля васьмідзсяці новых перакладаў, зробленых за гэты час.

Стаіць на майё «перакладчыцкай» паліцы новай кніжка Пётруся Броўкі «Крокі», выпушчаная ў свет бібліятэчнай часопіса «Огонек». Зборнік невялікі, але яму аддадзена шмат працы.

У выдавецтве «Советский писатель» выходзіць кніга Пімена Панчанкі «Крык сойкі». Мой

удзел у ёй не такі ўжо шырокі — каля пяцісот радкоў, — але гэтыя радкі даліся мне не проста. Панчанка — паэт, якога ўзнавіць на чужой мове вельмі складана.

Я перагледзеў навава старыя свае пераклады Рыгора Бардуліна, зрабіў і новыя — у выдавецтве «Художественная литература» ўпершыню рыхтуецца томік выбраных твораў гэтага таленавітага паэта.

У канцы мінулага года я пасля вельмі доўгага перапынку зноў паспрабаваў свае сілы ў працы з паэрадкаўнікамі. Расул Гамзатаў напросіў мяне перакласці шэраг яго вершаў, прысвечаных Беларусі. Рады, што гэтая работа атрымала добрыя чытацкія водгукі, а два кампазітары—Ігар Лучанок і Эдуард Калмановіч паклалі ўжо на музыку вершы Расула.

Хочацца ўспомніць яшчэ пра адну падзею. Уолтэр Мэй прыслаў мне кнігу «Мая кароўная Беларусь», выпушчаную выдавецтвам «Progress» і я адлучыў павіншаваць нашага агульнага сябра з завяршэннем шматгадовай працы.

Аб гэтай анталогіі беларускай паэзіі, складзенай і перакладзенай Мэем на англійскую мову, ужо нямаю напісана і сказана.

Мне панчасціла назіраць пачатак гэтай работы.

У сярэдзіне шасцідзсяціх гадоў пошта прынесла мне пачаток з горада Брайтана. Невядома мне англійчаніні, які вывучае рускую мову, але не ведае беларускай, захапіўся першамі Куляшова, Броўкі, Танка. Ён пераклаў іх радкі, выкарыстаўшы ў якасці арыгінала мае рускія пераклады. Мэй чакаў адказу, паграбаваў заўвагі і парад.

Англійскую я ведаю павярхоўна. Да Юркі Гаўрука і Язэпа Семіянона мне ў гэтым сэнсе далёка. Але і не адказаць было нельга. Мне дапамагло веданне беларускіх вершаў у арыгінале і перакладчыцкая інтуіцыя — я пачаў разбірацца ў даслапым. Завязалася перапіска. Мэй, як мог, пісаў мне па-руску, а я неяк адказваў па-англійску. Дарэчы, гэта была някелская практыка. І мя ўрэшце рэшт выдатна разумелі адзін аднаго. Я імкнуўся не столькі рабіць паэрадкаўныя заўвагі, колькі далучыць Мэя да асабистае беларускага верша, а таксама да прычынаў савецкай перакладчыцкай школы.

Потым Мэй пабываў у Маскве і ў Мінску і знайшоў тут мноства сяброў. У час майёй паездкі ў Англію мы гадзінамі блукалі па Лондану— ён пры-

ехаў з Брайтана сустрэцца са мной. І над водамі Масква-ракі, і на набярэжных Тэмзы мы гаварылі аб адным і тым жа—аб рускай і беларускай паэзіі, аб перакладчыцкім мастацтве, што збліжае народы.

Да чаго я ўспомніў пра гэта?

Паэт, які перакладае вершы на рускую мову, бярэ на сябе асабистую адказнасць. За мяжой першае знаёмства з паэзіяй нашых братніх рэспублік адбываецца часта дзякуючы рускаму перакладу.

Схіляючыся над першамі таварыша, думаеш і пра такую мэгчымасць.

Гаворка аб перакладзе, якая мае адбыцца цяпер у Мінску,—працяг шматгадовых творчых дыскусій, што вядуцца на старонках нашай перыядыкі і на бясконых сустрэчках.

Але праблему перакладу кожны раз рашаеш навава, калі адклаўшы ўласныя рукапісы, перазвучваеш радкі сябра.

Ці перашкаджае гэта арыгінальнай творчасці? Не, таму што перакладчыцкая работа неаддзельна ад яе. Перакладаючы, не толькі аддаеш, але многае адкрываеш для сябе. І вяртаешся да сваіх вершаў, набыўшы новы вопыт.

Нізкі наклон беларускай му-

ВЫШЫНЯ ВОПЫТУ АБАВЯЗВАЕ

Дваццаць гадоў назад у Мінску ўбачыў свет зборнік «Дзень украінскай паэзіі», складзены Анатолям Вялогіным, складзены з любоўю да нашай паэзіі і з веданнем яе.

Я ўспомніў гэтую кнігу не выпадкова. Яна стала бы прабай сіл украінскіх і беларускіх паэтаў для больш адказных і

важкіх выданняў: двухтомных анталогій паэзіі ў Кіеве — беларускай, у Мінску — украінскай. Гэтыя выданні высока ацэнены крытыкай і сталі ўжо бібліяграфічнай рэдкасцю, гэтаксама як і цудоўны пераклад Аркадзям Куляшовым «Энеіды» Катлярэўскага. Менавіта гэтыя, названыя работы

сталі ўзорамі таго, як патрэбна дастойна працягваць і развіваць майстэрства перакладу, якое ўзялі Паўло Тычына і Якуб Колас, Янка Купала і Максім Рылскі, клопаючыся пра ўзаемаўзабагачэнне паэзіі нашых народаў.

Вялікі ўклад у справу папулярызацыі беларускай і украінскай паэзіі ўнеслі майстры рускай паэзіі Аляксандр Пракоф'еў, Міхаіл Ісакоўскі, Якаў Хелемскі, Валянцін Карчагін і іншыя. Я гавару цяпер толькі аб пазытывных перакладах, таму што вялікі вопыт у гэтай галіне паслужыў добрым прыкла-

дам паэтам усіх пакаленняў ва ўдзячнай справе перакладу.

Гэтая вышыня вопыту абавязвае ўсіх, хто бярэцца за пераклад, удакладнаваць майстэрства, пазбягаць прыблізнасці, пераказу, спрашчэння... І тут шмат можа зрабіць крытыка, якая часта, на жаль, толькі інфармуе аб новых перакладных выданнях.

Мяне асабиста радуе цяга маладых паэтаў да перакладу. Гэта добрая школа майстэрства і глыбокага пазнання літаратуры братняга народа.

Цяпер у друкарнях нашых выдавецтваў шэраг зборнікаў

беларускіх паэтаў. Хутка выйдзе кніга Кастуса Кірэенкі «Бярозавы край». У гэты том выбранага я падабраў лепшыя вершы таленавітага паэта, аднаго з прадстаўнікоў багатай, яркай і па-народнаму глыбокай паэзіі Беларусі.

Працягваю працаваць над перакладам «Паэмы пра зубра». Хочацца мне арганізаваць на Украіне выданне аднатомных зборнікаў беларускай лірыкі, балады, паэмы. Спадзяюся, што мяне падтрымаюць выдаўцы, з якімі я працаваў над «Анталогіяй беларускай паэзіі» і іншымі кнігамі нашых сяброў.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Арсенію АСТРОŪСКАМУ—80

22 мая вядомаму савецкаму перакладчыку, прапагандысту беларускай літаратуры Арсенію Астроўскаму спаўняецца 80 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне С'юза пісьмennisкаў Беларусі накіравала юбілярны прывітанне, у яким гаворыцца:

УДЗЯЧНАСЦЬ — ПА ПРАВУ

Больш за чвэртку стагоддзя мінула з таго дня, калі нас пазнаёмлілі, а яшчэ ўсё выразна, свежа помніцца ўражанне, якое тады зрабіў на мяне Арсеній Георгіевіч Астроўскі. Нявымушаная, натуральная культура паводзін, інтэлігентнасць у поўным значэнні гэтага паняцця,

«Дарагі Арсеній Георгіевіч! Ад шчырага сэрца віншуюем Вас, нашага даўняга сябра, вядомага перакладчыка, прапагандыста беларускай літаратуры, з васьмідзсяцігоддзем з дня нараджэння.

За глыбачы ў Вас багаты жыццёвы і літаратурны вопыт. У гады Вялікай Айчыннай вайны Вы ў якасці бэйца Народнага апалчэння абаранялі Ленінград, полчавалі на Ленінградскім радыё. Першае выступленне Ваша ў друку адбылося больш чым пяцьдзсят гадоў таму назад. Чытачы заірнулі ўвагу на рэцэнзіі, артыкулы, у якіх Вы ўздымалі актуальныя праблемы літаратурнага жыцця. Асабліва яскрава расквіўся Ваш талент у перакладчыцкай дзейнасці. Вашы пераклады вызначаюцца высокім літаратурным майстэрствам, вернасцю духу арыгінала. Дзякуючы Вашай працы сталі здабыткам усесаюзнага чытача творы такіх майстроў беларускай літаратуры, як Я. Колас, Ц. Гартны, Н. Крапіва, П. Броўка, І. Шамякін, Я. Брыль, Я. Скрыган, Б. Сачанка, Я. Сіпакоў, А. Рыл'ко. Ваша перакладчыцкая дзейнасць высокая ацэнена — Вам наддадзена ганаровае званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР.

Жадаем Вам, дарагі Арсеній Георгіевіч, моцнага здароўя, новых выдатных перакладаў, асабистага шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Арсенію Георгіевічу доўгіх год жыцця, новых вялікіх поспехаў ва ўдзячнай справе збліжэння нашых літаратур.

зайздросная дзелавітасць і мяккі, чалавечны гумар.

З цягам часу, у шматгадовай сумеснай працы перакладчыка і аўтара, я зноў і зноў пераконваўся ва ўстойлівасці гэтых рысаў характару Арсенія Георгіевіча, і прыроджаных, і выпрацаваных самадзейнай. Ён

па-ранейшаму і нязмэнна тактоўны, разумна высёды, нехатліва працавіты, грунтоўна падрыхтаваны і акуратны — як сапраўдны прафесіянал.

У нас было многа розных сустрэч, у яго Ленінградзе, у майё Мінску, у нашай Маскве. Нямаю гадзін праведзена над рукапісамі, з клопатамі і радасцямі пошукаў і знаходак, з большай ці меншай тэмпературай канструктыўных спрэчак, з гутаркамі пра любімыя кнігі, пра наш абавязак жыцця—служэнне роднай савецкай літаратуры. Мы часта пісалі адзін аднаму, і многія з гэтых пісьмаў хочацца захоўваць у спім сталё як прыемнае сведчанне знацінасці перажытага.

Ідуць гады, а ён застаецца такі самы, наш наважаны і мілы Арсеній Георгіевіч, чалавек высокай культуры, шчырай сяброўскай гасціннасці, нястомнай працавітасці і абаяльнага антымнізму. Месяц таму назад мы зноў сустрэклі яго ў Мінску. Новая праца, новыя клопаты, калі быццам гэта не ён восьмью уступіць у свой дзевяты дзесятак. Зноў былі і дзелавыя перагаворы, і гутарка ў адзіноце—і пра наша асноўнае, і пра сяброўскія ды сямейныя справы, былі жарты і смех — з даўнім, непераможным адчуваннем душэўнай маладосці.

Усё, што я тут сказаў і што хацеў бы сказаць пра яго, даўняга друга нашай літаратуры, мог бы з тым самым і большым правам сказаць не адзін і не два, а нямаю нашых праявікаў, драматургаў, паэтаў, і тых, каго мы без іроніі называем жывымі класікамі, у якіх творчая дружба з Астроўскім мае

сваю гісторыю, і сёй-той са здольных дэбютантаў, якім ён, Арсеній Георгіевіч, заўсёды гатовы падаць руку старэйшага таварыша.

Нямала добрага зроблена Астроўскім — перакладчыкам і прапагандыстам беларускай літаратуры, і вялікая калектыўная ўдзячнасць належыцца яму ад нас—за працу яго шматгадовага, добрасумленнага, натхнёнага служэння дружбе народаў, дружбе літаратур.

З днём нараджэння Вас, шчыры наш дружа, добрага Бам здароўя, светлага настрою, дзелейных поспехаў у працы!

Янка БРЫЛЬ.

Уладзіміру МЯЖЭВІЧУ—70

23 мая беларускаму пісьменніку Уладзіміру Мязэвічу спаўняецца 70 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне С'юза пісьмennisкаў Беларусі накіравала юбілярны прывітанне, у яким гаворыцца:

«Дарагі Уладзімір Навумавіч! Мы, Вашы сябры і таварышы па перу, сардэчна віншуюем Вас з днём сямідзсяцігоддзя. Як селькор і камсамольскі актывіст, Вы прымалі ўдзел у будаўніцтве новага жыцця маладой Савецкай краіны, праводзілі культурна-асветную работу ў вёсцы, змагаліся з адмоўным і шкодным, што перашкоджадала нашаму руху наперад. Вашы першыя фельетоны ў канцы дваццятых гадоў друкавала газета «Звязда». У складзе вялізных рэдакцый Вы знаходзіліся на будаўніцтве Крывічэўскага цэментнавага завада, БелДРЭСа, адтуль па гарацых шляхах падзеі пісалі нарысы, артыкулы.

Нямалаважным фантам Вашай біяграфіі была праца на пасадзе рэдактара Бягомльскай раённай газеты, а потым — карэспандэнта газеты «Известия» па Беларускай ССР.

Першая Ваша кніга нарысаў «Крок у будучыню» выйшла ў 1931 годзе. З таго часу літаратурны клопат стаў галоўным у Вашым жыцці. Даўно друкуецца Вы ў часопісе «Воля» свае фельетоны, памфлеты, гумарыстычныя апавяданні, выступаеце часта ў перыядычным друку і з нарысамі, публіцыстычнымі артыкуламі.

Нямала твораў прысвяцілі Вы і юным чытачам. На Вашым творчым рахунку такіх кніжкі, як «Медунічкі», «Лясныя знаходкі», «Выдумнічцы», «Яны былі першыя», «Стрэлы на зялёнай паліцы», «Аксамітны бліск», «Землякі».

Жадаем Вам, дарагі Уладзімір Навумавіч, добрага здароўя, светлых гадоў жыцця і новых творчых здабыткаў.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Уладзіміру Навумавічу доўгіх светлых год жыцця, адраінення новых творчых задум.

Вера ВЯРБА

Цвітуць сады на Беларусі...
І раніцай скрозь белы сон
Адчайна сэрца прагне ў скрусе
Па маладому свету дзён.

Цвітуць сады маёй радзімы.
Як разліліся берагі
Вясновай квецені і дыма,
Шчымлівай радаснай тугі.

Калі пакліча дзень прывычны,
Такі звычайны ў халады,
У шматгалоссі змен фабрычных
Мне помніцца — цвітуць сады.

І верыцца — ў будзённай працы
Таксама ёсць шчаслівы плён,
Душы абноўленай багацце,
Вясновы кліч і мары звон.

Старую выберу рыдлёўку,
Як слова мілае знайду,
Каб ускіпаць да рады зноўку
На долю новую граду.

У камякі зямля сухая,
Я з непрывычкі гну спіну,
Старое лісце атрахаю
І зноў капаю даўніну.

Хоць сад чужы, але вясновы,
Адпачываю на камлі
У асалодзе працы новай
І цёплым dotyку зямлі.

Я чую лёгкае трымценне
Галін у гомане лясным,
І чыстых воблакаў свячэнне,
І ласку ціхую вясны.

Спакой і змор ад працы прастай,
Калі пазнаць хачу зямлю,
Шчаку да белае бяросты
Неспадзявана прытулю.

Маіх нястач і дум бярэма
Кудысьці знікне ў заняпад.
Якія могуць быць праблемы,
Як дзівішся на гэты сад?

Калі, як зайчык, у далоньцы,
Пупышка першая дрыжыць,
Жывое цягнецца да сонца
І сэрца поўніць прага жыць.

Дзіцячай свеціцца галоўкай,
Свет абуджаецца ад сну.

Я зноў хілюся над рыдлёўкай,
Нібы капаю даўніну...

Усё, што мы маем, карысна,
Толькі б чаго не згубіць.

Цвітуць сады на Беларусі

Гора і распачы прысмак —
Цяжка такое забыць.

А немата адзіноты,
Здрада любімых сяброў...
Толькі б хапіла ахвоты —
Сцены паставіш з муроў.

Так, як будуюцца крэпасць,
Так, як гартуюцца сплаў,
Нас вывяралі на крэпасць,
Хто пераможца — паўстаў.

І забываюцца годы,
Хтосьці затрубіць адбой...
Толькі наперад заўсёды.
Заўтрашні дзень — гэта бой.

Калі з парадаю цвярозай
Сябры звяртаюцца часцей —
Пара радок змяніць на прозу,
Яно надзённей і прасцей.

Я над узростам рызыкаўным.
Што колісь вывучаў Бальзак,
Гляджу з усмешкай павярхоўнай
І не згаджаюся ніяк.

Ці слова выблісне чароўна,
Ці жартам скончыцца падман,
Не, не замяніць усё роўна
І верша дробнага — раман.

Я разаб'ю жыццё на рыфмы
І вырашу будзённы рытм.
З табой, паэзія, на рыфы
Лячу, як ветразь штармавы.

Я ведаю той боль нязменны,
Як нельга словам кіраваць,
І адлюбіць, як жыць — імгненна,
Гадамі моўчкі паміраць.

Маіх багоў літаратурных
З вянцамі праязічных рос
Не раз палохаў верш сумбурны,
Такі ж, як мой нязвыклы лёс.

Я перад іх шановай прозай,
Як сонцам вымыты лядок,
І не наступіш пад пагрозай
На незавершаны радок.

Калі абкружыць ціха змова —
Ваш подлы шэпт і цёмны кут
Я рассяку адзіным словам —
Прабітым сэрцам ад пакут.

Два жыцці нашы — дзве рачулки
Бягуць у яве цераз сны
Насустрэч дням і шчасцю гулка,
Насуперак гадам вясны.

То раўнадушна, то гуллыва
Пляць каменьчыкі ў вадзе...
Ці размінуцца нам шчасліва,
Каб не пабачыцца нідзе?

Ці разам зліцца назаўсёды,
Каб век нядоўгі так цячы
Да прыстані на ціхіх водах,
Да зор у яснае начы?..

Але ж у долі недарэчнай
Мы не зліёмся назаўжды,
Парогі нашае сустрэчы —
Абрывы гневу і вады.

Паслухаўшы чужую волю,
Мы рвёмся ў розныя бакі.

Не размінёмся мы ніколі,
Упартыя, як дзве ракі.

Мой мілы, я душою стыну,
Мой гнеў расплэсканы ў вадзе,
Гады, як дужыя плаціны,
Прыціснутыя да грудзей.

Павялі гордыя лілеі
Дажджамі восені ў журбе,
І берагі, як дні змялелі,
Што не паслухала цябе...

А ёсць каханья, якім не здрадзіш,
Чый успамін выносіш, як цяжар,
Як белы колер у вясновым садзе,
Як насланне і патаемны дар.

Не звадзіць муж і дзеці
не прытомяць.
Мае гады — што кропелькі крыві.
Не пакідай. Пакінуўшы — успомні,
Хоць перад смерцю шэптам
пазаві.

Вярнуся я нячутна, бездакорна
З мінулых дзён і вобразаў былых,
Схілюся я да ног тваіх пакорна
І прыпаду да любых рук тваіх.

Мы памыляліся абое часта.
Хто ж вымярэнне наша абарваў?
А я твая загубленая частка.
Калі любіў, чаму ж не дараваў?

Быў мудры той, хто вырашыў
над светам,
Што удваіх ніколі нам не жыць,
Што немагчыма шчасце
для паэтаў —
Ні падзяліць і разам ні злажыць...

Вось адыду, далёкая, над полем
Ніжэй зямлі і запалёных траў,
І паўтару над вечнасцю і болем:
Калі любіў, чаму ж не дараваў?..

Што свой характар бачу ў сыне,
Я засмучаюся хутчэй.
Але ён вырасце мужчынам —
І, значыць, жыць яму лягчэй.

Дужэйшы пол — высакародны.
Адкрыцца ў гэтым не рабіць.
Ён будзе права мець свабодна
І ненавідзец, і любіць.

Ён можа ў дробязным жаданні
Не спасылацца на багоў,
І не баяцца пакарання,
Бо найвышэйшы суд — яго.

Хіба асудзяць людзі годнасць,
Што так падводзіла жанчын?
Ва ўсім мужчына першародны,
І мы прыгнечана маўчым.

Калі ў свабодзе ілюзорнай
Святых дынастыяў рушым трон,
Жанчыне шчасце непакорна,
Непадуладны ёй закон.

Але ў адным пацешым сэрца,
Што дзеці — лепшы наш працяг.
Мой твар у сыне адаб'ецца,
Як найвышэйшы сэнс быцця.

У рысах на высокім зломе,
У вуснах, дорачых палёт...
Знаёмы многім і нікому,
Пакутны, як жаночы род.

Валянцін Блакіт (Валянцін Уладзіміравіч Болтач, партыйны работнік з Гродна) увайшоў у літаратуру ў якасці гумарыста і сатырыка, які надрукаваў шэраг апавяданняў і замалёваў у рэспубліканскіх газетах і часопісах, у тым ліку і ў газеце «Літаратура і мастацтва». Трапінаць сатырычнага прыцэлу, свежаць і арыгінальнасьць характараў шэрагу апавяданняў Валянціна Блакіта далі магчымасьць выпусціць іх у бібліятэцы «Вожына» асобнаю кніжкай пад назвай «Вынаходнік», якая была прыхільна сустрачана чытачом.

У апошні час Валянцін Блакіт напісаў тры апавесці, у якіх побач з ранейшай сваёй гумарыстычна-сатырычнай схільнасцю выявіў сябе як даследчык сур'езных сацыяльных праблем, праблем кіраўніцтва, выхавання моладзі, сямейных і таварыскіх адносін нашых сучаснікаў. Пры гэтым трэба адзначыць яго добры мяккі лірызм, што арганічна імпануе характарам станючых героў.

Ніжэй змяшчаецца ўрывак з новай апавесці Валянціна Блакіта, прысвечаны складанай праблеме стылю кіраўніцтва прадпрыемствам, даверу і патрабавальнасці паміж кіраўніком і падначаленым.

Васіль БЫКАУ.

— А здорава гэта ты пра паненку! Бяру на ўзбраенне...

— Толькі не словы, а сутнасць бяры...— загадкава ўсміхнуўся Быліч.

Радзівону не спадабалася яго ўсменка, але прымусяў сябе таксама ўсміхнуцца. Потым схаміянуўся, пасцярожыўся:

— На што ты намякаеш? Што прапануеш пазітыўна?

— Каб не кружылася галава, часцей спускайся з нябёсаў, сяды-тады паспрабуй паставіць сябе на месца тых, ад каго ты так лёгка пазбаўляешся... Мо заўважыш, што не такія яны ўсе і дрэнныя...

— Ах, вунь ты пра што!— Радзівон устаў з крэсла, паблажліва ўсміхнуўся, падышоў, абняў Віктара за плечы.— Ой, браце, што ты як плаксівая баба, сястра міласердзя, ой-ей-ей! З якіх гэта часоў ты стаў размазней?— Ён крыху падумаў і іншым тонам дадаў:— Ты шмат чаго не разумеш, Віктар. Каб разумець, трэба самому пабыць у скуры дырэктара... Яму не падабалася гэтая гаворка і хацеў закончыць яе. — Глупстваў я не параблю, не хвалюся, брат.

— У прыныце, вядома, не за страх, і не адзі адказвае,— зразумеў, што Віктар злавіў яго на словы, Радзівон.— А на практыцы? На практыцы, калі што— дырэктару першаму адказваць за ўсё.

— Бачыш, сам дырэктар можа працаваць не за страх. Чаму ж ён тады не верыць, што і падначаленыя могуць працаваць так? Чаму ён бярэ ўсё на сваю галаву? А мо яму вярта было б паклапаціцца, каб і іншыя людзі думалі, адказвалі за план? Не веру, што ўсе яны такія нязвольныя. Што праўда то праўда, многія з іх без тваёй санкцыі ні адной звільнай варухнуць не рашаюцца. А трэба, каб варухнылі. Улічы: камбінат — непаспешная ноша для аднаго, нават геніяльнага.

— А я і пазбаўляюся ад тых, хто не хоча варухнуць мазгамі. І буду пазбаўляцца. План, у першую чаргу план, а эмоцыі пасля. І ніколі васьм гэтага рука не ўздрыгне, скруціць любому галаву, хоць і Эйнштэйну, але калі ён будзе тармазіць, пойдзе насуперак...— У Салавейчыкавым голасе была ўпэўненасць і сталыя ноткі.

— Няўжо, хто не згодны з табой — тармаз?— энергічна ўскінуў галаву Быліч.

— Тармаз, Віктар, тармаз!

— Тады і мне давядзецца быць тармазам...— Быліч зрабіў некалькі крокаў да акна, потым, перадамаўшы, павярнуў назад і нека прымішана сказаў:— Калі ты гэта сур'езна, то мы будзем сварыцца, Радзівон, па-прыныповаму сварыцца...

— Няма чаго нам, старым дружкам, сварыцца,— паблажліва сказаў Радзівон. — Ты — мой першы памочнік, ты — адзі, каму я магу верыць поўнасьцю, ты — мой цень. Я хачу, каб ты быў мамі дзіці «я». Чаго ж нам сварыцца?— Ён разам з крэслам павярнуўся да Быліча.

— Хоць бы таго, што я не змагу быць тваім ценем. Хоць бы таму, каб ты не паламаў дроў і не зламаў сабе шыю...

Упершыню ў Радзівона ўзнікла раздражненне на Віктара, але не хацеў паказваць яго, і, наколькі мог памяркоўна, сказаў:

— Не хвалюся, мая шыя моцная. Я сам чыю хочаш шыю зламаю, а сваю ламаць не згодзен. Мая будзе цэлай, Віктар... Чаму цяпер прыгадалася менавіта гэтая, а не якая-небудзь іншая, больш позняя, размова з Былічам? Радзівон Іванавіч не мог адказаць чаму. Мо таму, што гэта была яшчэ даволі спакойная размова старых сяброў? Паўней пачаліся сутычкі, нервовыя, крыўдныя. Тады яшчэ можна было перакінуць мосцікі праз трышчыну, якая раздзяляла іх. Потым — трышчына стала такой, што перакінуць мосцікі ўжо было немагчыма. А затым былі спалены апошнія хісткія кладзкі... А мо прыгадалася менавіта тая, першая сутычка таму, што ў ёй былі закладзены амаль усе супярэчлівасці, якія неўзабаве перараслі ў непрымірымасць, мусілі прывесці аднаго з іх да краху?

«Во дурны! Міндальнічаў! Трэба было не цацкацца, а спавіць, пакваць ён не знохаўся з той хэўрай...— яшчэ раз зрабіў спробу выклікаць у сабе злосць да Быліча Радзівон Іванавіч.— Тады можна было непрыкметна спавіць яго пад выглядом вылучэння... А то аб'явіўся мне філосаф: умеі паставіць сябе на месца другіх...»

Аднак, злосць не прыходзіла. Наадварот, злавіў сябе на дзіўнай думцы: а мо і дарма, што ніколі не паспрабаваў паставіць сябе на месца тых, каго звальняў?.. Што думалі, што адчувалі яны? Пэўна, тое ж, што адчувае ён цяпер... І раптам у душы вярнулася незнаёмае памучнае — нешта накітал спягады, спачування. Ён не мог зразумець, ці гэта спягада тым людзям, да якіх не заўсёды быў справядлівы, ці спачуванне самому сабе...

Тады, вядома, усё было інакш. Тыя людзі былі яго, Радзівона Салавейчыка, ворагамі, ворагамі камбіната, ворагамі...

«Ад каго абараняў? Для чаго абараняў? Даабараняўся...— нядобра ўсміхнуўся Салавейчык.— Каб у рэшце рэшт узялі за шкірку і выкінулі, як паганяга ішчанюка... Наабараняў дзяржаўныя інтарэсы...»

А калі шчыра? Калі шчыра, то ён сам ніколі не верыў, што гэтыя гучныя словы мелі рэальны сэнс і дачыненне амаль да ўсіх, каму прыклеяў «анты-дзяржаўную практыку». Вядома, падзіліся за тымі людзьмі сякія-такія грашкі, але галоўны іх грэх быў у тым, што асмелываліся выступіць супраць яго, насуперак яго волі, а таму рабіліся яго ворагамі. Чаму ж не прымяніць «антыдзяржаўную практыку», «спень па шляху навукова-тэхнічнага прагрэсу», калі яны могуць стаць добрай абраёй? А з вуснаў аўтарытэта і начальніка гэтыя гучныя словы заўсёды маюць агульнаабавязную гінастычную сілу. Галоўнае — іх абвергнуць немагчыма. Кожную нечужую прамашку не так складапа ўзвесці да «антыдзяржаўнай практыкі». Б'еш нававал праціўніка і сябе падымалі: маўляў, мыслію маютабна, салідна, дбаю, жыву высокімі інтарэсамі...

Гэтыя думкі прычынялі амаль фізічны боль. Салавейчык загадваў сабе: не думай! Не думай! Але мусіць ніколі не маюць сілы загады, якія забараняюць думаць. Нават калі яны датычаюць самога сабе... Думкі, трывожныя прыкры, абразлівыя, лечлі мільгатым пераскакалі адна з адной, з мінутага ў смутнае будучае, не затрымліваліся толькі на сучасным, бо па сутнасці ў яго няма сучаснага.

(Заканчэнне на стар. 10).

Валянцін БЛАКІТ

УРЫВАК З АПОВЕСЦІ

ДІДЖАЙ

Радзівон Іванавіч Салавейчык прывыкаў цяжка і пакултва да свайго новага статуса, нікчэмнага і абразлівага — экс-дырэктар. Ён ведаў — без работы не пакінуць, але ад гэтага лягчэй не было. У галаве быў нейкі сумбур, крыўдныя думкі вярэдзілі душу. Нейкая невядомая сіла штурхала да дзеяння. Але ён не ведаў, што рабіць. Званіць, прасіць, даказваць!.. Што даказваць? Каму даказваць? Які сэнс некаму нешта даказваць? А мо прызнаць памылкі, пакаяцца? Але якія памылкі? У чым ён павінен каіцца? Няма ў чым яму каіцца... Справа прайграная, гіблая справа... Хоць ты апусціся да ўніжэння — усё роўна не паможа. Нічога і нішто ўжо не паможа... Заходзіла сэрца. Радзівон Іванавіч заўважыў дзіўную паслядоўнасць: прыступ апантанага ўзбуджэння і крыўды паступова змяняецца аб'якаваасцю да ўсяго на свеце. А потым спаквала пачынае падкрадвацца нейкая жаласлівасць да сябе — і не такая ўжо брыдка, як колись... Праходзіць час — і ўсё пачынаецца спачатку...

Нешта адбылося неверагоднае: ён не мог ненавідзець Быліча! Была, вядома, крыўда і на Быліча, але ўжо зусім не такая. Быліч — прычына і віноўнік усяго, што здарылася... Дзіўна! Злосць была на тых, хто лісліва заглядаў у вочы, набіваўся ў прыяцелі, на кожным кроку падхваляваў: правільна, геніяльна, маштабна, Радзівон Іванавіч, так трымаць, Радзівон Іванавіч!.. Потым усё замоўклі-нібы за адзін дзень той Радзівон Іванавіч ператварыўся з анёла ў д'ябла... Вось як!.. Быліч хоча выступіць адкрыта, без розных хітрыкаў, без удараў пад дых... Але чаму ён выступіў? Чаму?.. Салавейчык не мог зразумець, чаму, і гэта было яшчэ адной прычынай яго душэўнага разладу. Калі яны не зразумелі адзін аднаго? Мо таму?.. Здаецца, гэта было на трэці дзень пасля прыезду Быліча...

— Не так ты нешта робіш, Радзівон. Чэснае слова, не так!

— Не разумею пра што ты?— здзіўлена і пасцярожана ўскінуў бровы Салавейчык.— Што канкрэтна табе не падабаецца?

— Што канкрэтна...— Быліч устаў з крэсла, захадыў па кабінце ў задуменні.— Мо я не ўсё яшчэ разумею, Радзівон, але адкуль у цябе ўзяліся гэтыя катэгарычныя замашкі?

— А ў мяне яны заўсёды былі. Перадаліся з генамі. Ты не заўважаў?— Радзівон меў намер проста аджартавацца, але ўбачыўшы, што Віктар не жартуе, напачатку дадаў:— Пэўна, як да ўлады дарнаўся... Ці як там кажучы, слава ўскружыла галаву...

— І забыўся,— падхапіў Быліч.— што кіраваць, як рыбіну лавіць: ледзь-ледзь — і толькі луска ў руках... Ну, а слава, ой капрызна панейка... Гэта прасціліла Радзівона.

—А мо ўжо нарабіў? Ты не думаў аб гэтым?

— Скажы, няўжо я і ўпраўду такі страшны, якім мяне сёй-той малюе?— Радзівон гуліва зрабіў палцамі рожкі, спрабуючы аджартавацца.— Во-о такім...

— А ты думаеш, табе нехта па злосці рожкі дамалёўвае?— не прыняў яго тону Віктар, уважліва паглядзеў у вочы, прайшоўся туды-сюды ля стала і сардэчна, але крыху заклапочана, сказаў:— Жорсткім ты стаў, Радзівон. Што з табою?..

— Ха-ха-ха, жорсткім!— задаволена засмяяўся Салавейчык, узяў цыгарэту, пакруціў яе ў пальцах і завучана працягваў:— Жыццё, брат, не заўсёды салодкая цукерка.— Чыркнуў запальнічкай, прыкурыву, зацягнуўся глыбока.— Кажаш, што я жорсткі... Што ж, іншы раз даводзіцца быць і жорсткім. Калі разабрацца, то жорсткасць — гэта патрабавальнасць. А без патрабавальнасці дырэктару нельга.— Ён гаварыў цяпер на поўным сур'езе.— Сам падумаў: на мне такі камбінат, на мне план, на мне шасцітысячны калектыў. Падумаў: шэсць тысяч — і кожны непаўторны, у кожнага свае думкі і патрабаванні. А што будзе, калі кожны пачне рабіць на свой лад? Анархія — во што будзе! Узначаліць гэтую масу, пакіраваць яе на паспяховае выкананне плана — во для чаго дадзена кіраўніку ўлада, патрабавальнасць ці, як ты кажаш, жорсткасць!

— Пераблмтаў ты, брат, усё на свеце...— Быліча раптам панясло ў тэорыю.— Ну, па-першае, патрабавальнасць і жорсткасць нікому зверху не даецца. Па-другое, патрабавальнасць і жорсткасць зусім не адно і тое. Гэта розныя, іясумлівацьныя паняцці. Патрабавальнасці вымагаюць грамадскія інтарэсы, справядлівасць, а жорсткасць — ідзе ад эгаізму, чэрстваці, самавольства...

—Філасофствуеш, Віктар,— паблажліва перапынуў яго Радзівон.— Філасофстваваць — адно, кіраваць — другое...—Ён папстрыкаў пальцам па цыгарэце, збіваючы попель вад попельніцай, задумаўся...— Для кіраўніка важна, каб падначаленыя і дэспіна, і ночна адчувалі: ёсць гаспадар, гаспадарова рука — дамоклаў меч, які ў кожную секунду можа сарванца з тоненькай ніткі...

— Ну, і крэда ж у цябе!—засмяяўся Віктар.—Сам дакумекаў ці пазычыў? Хоць ведаеш, у каго?

— Можаш смяяцца, — незадаволена заўважыў Радзівон.— А я ведаю адно: без гэтага не будзе ні парадку, ні дысцыпліны. Не будзе парадку і дысцыпліны — не будзе плана, не будзе плана — не будзе і дырэктара. Дырэктар за ўсё і ў першую чаргу за план галавою адказвае.

— Значыць, дырэктар прануе за страх, і адзін за ўсё адказвае?— зноў незразумела ўсміхнуўся Быліч.

ДДЧАЙ

(Заначэнне. Пачатак на стар. 9).

Дзесяты дзень, як дзесяць год... Былі хвіліны, калі ў Радзіона Іванавіча зусім апускаліся рукі, і ён гатовы быў прымірыцца з усім, што здарылася — ужо пельга нічога перайначыць, хочаш не хочаш, а ўспрымай рэальнасць такой, якой яна ёсць. Хто-хто, а Салавейчык добра ведае, што значыць гэтая жорстка рэальнасць, што значыць падрыхтоўка кад-раў. Ужо недзе ўсё абгаворана, узгоднена, удаклад-нена па інстанцыях... Хм, абгаворана! Абгаворана даўно. Абгаворана тады, калі ён і не здагадваўся... Ай, як крута павярнулі! І кандыдатуру недзе падаб-ралі... Вядома, падабралі... Цікава, каго? Вядома ж, не Быліча! Быліча не паставіць на дыпламатычных меркаваннях — ён заварыў гэтую кашу... А каго?... Пэўна, міністэрства сваю кадру падсуне. Верагодней за ўсё, што сваю кадру падсунуць — тут некага... Мо якраз водзяць цяпер на кабінетах? Водзяць, і кожны з разумным выглядам гундосіць, за якія гра-хі прагналі Салавейчыка. Былі б тыя грахі!... Былі ці не былі, а цяпер ого, якіх сабак навешаюць! Цяпер вешаць сабак аматараў знойдзена...

А мо ў іх там нешта не клеіцца? Гэтая думка прыходзіць не ў першы раз. Надта ж падазронным здавалася гэтае доўгае чаканне. І тады на нейкую хвіліну прабіваўся слабенькі праменьчык надзеі: а мо недзе прыгадалі Салавейчыкавы заслугі, улічылі сяго-таго ў спешцы?.. А чаму б і не? Хіба Салавейчык прадстаўляў сабе да высокай узнагароды? І ў некага можа ўзнікнуць лагічнае пытанне: як гэта разумець, наважання таварыш? То вы зацідзі-руеце наконт Героя, то раптам гінь Салавейчыка? Праўда, зацідзіралі ў бытніасць Смалара, але... Не-е, усё ж, мусіць, у іх здарылася нейкая закавыка, недзе не да канца было абгаворана. Так доўга зацягваць не могуць...

Але тут жа праменьчык гаснуў: непраўдападобна, каб не абгаварылі дэтальна. Такого быць не можа... Проста, няма на месцы ці заняты той, без каго пы-танне аб новым дырэктары не вырашыць. Вядома, так... Трэба лічыцца з фактам, марная справа па-давацца ілюзіям...

«Але ж каго назначаць? — неяк не хацела даваць спакою назойлівая думка, і ён пераконваў сябе: — Якое гэта мае значэнне, хто? Табе ўсё роўна... Хіба каму не ясна, што Салавейчык тут і дня не застаецца. Хоць, цікава было б пабачыць, як яны ўсё разва-ляць... Гаўнства! І ўдалечыні пачуе, не схаваш. Во паскачуці! Во прыгаджаць выхадкі Салавейчыка! Ехаць! Ехаць, каб вочы не бачылі!»

Па праўдзе кажучы, Радзіон Іванавіч не ведаў, куды ехаць. Каб пекуды ехаць, патрэбна накіраванне міністэрства. Інакш, каму патрэбны экс-дырэктар са страгачом? Кожны задумаецца... Ён і сам задумаў-ся б... І вядома, аддаў бы перавагу якому жаўтаро-таму выпускніку інстытута. З жаўтаротага што хо-чаш вылепіш, а з экс-дырэктара, які цягне за сабою такі хвост, што вольнеш? Во пляма гэтае «экс»! Да экону дзеі не выведзеш...

«Няўжо ўсё скончана? Няўжо ўсё перакрэсле-на?! — Радзіона Іванавіча скаланула ад гэтай жах-лівай думкі. — Як жа гэта так?... Хіба ж так можна? «Можна!» — здэкліва падцвердзіў другі, якісны голас. — А сам які быў? Кавалёва памятаеш?

Ад адной згадкі пра Кавалёва зрабілася млосна... Нават з міністэрскім накіраваннем ад дырэктара, які праштрафіўся, ніхто не прыйдзе ў захапленне. Пач-не валтузіць, набываць сабе капітал, як колісь валтузіў, набываў сабе адміністрацыйны капітал ён, Радзіон Салавейчык...

— Мне талковы спецыяліст патрэбны, а не экс-дырэктар...

Гэта яго, Салавейчыкавы, словы.
— Кавалёў — той спецыяліст, які вам патрэбны, — казалі ў міністэрстве.

— Спецыяліст?! Знайшлі спецыяліста! Ён даўно дыскваліфікаваўся. Пяць гадоў — не пяць месяцаў...

— Адкуль вы ўзялі, што Кавалёў дыскваліфа-каваўся? — з ледзь схаваным раздражненнем запытаў намеснік міністра. — Я ведаю Кавалёва як талковага інжынера-тэхнолага. Адміністратар з яго не ўдаўся, а інжынер харошы... Словам, накіраванне падпісана, дэбатаваць не мае сэнсу...

— А я ведаю: мне патрэбны інжынер, а не пага-рэлы дырэктар, — упёрся Салавейчык. — Калі гэты Кавалёў такі самародак — пакіньце сабе, у міні-стэрстве. Навошта мне сунецца?

Ён дазваляў сабе і такі тон, хоць разумеў, што гуляе з агнём, балансіруе як жаніёр на канале. Іншы раз аж дух займала ад сваёй смеласці. Ён ведаў, што міністэрству, тым больш намміністра лепш не прырэчыць, але ведаў і другое — нельга дапу-скаць, каб да цябе не прыслухоўваліся. Такіх такса-ма цянь да пэўнага часу.

Вядома, Радзіон Іванавіч разумеў і тое, што ў рэшце рэшт будзе так, як скажа намеснік мініст-ра — прышлюць Кавалёва. Аднак, не будзе вялікай шкоды крыху патаргавацца — а раптам што і вы-таргуеш! А тут самы момант вытаргаваць: намеснік міністра трапіў у даволі далікатнае становішча — падпісаў накіраванне Кавалёву без узгаднення з Са-лавейчыкам, што фармальна лічыцца парушэннем парадку. Намміністра гэта адчувае, таму так на-стойвае. Само сабой зразумела: яму цяпер не так проста ануляваць накіраванне. Ануляваць — значыць, распісацца перад Кавалёвым у сваім бюсэлі, уда-рыць па сваёму аўтарытэту, чаго, натуральна, нам-міністра зрабіць не можа. Тады застаецца адно — па-добраму дамовіцца з прынцыповым і ўпартым Салавейчыкам. І тут Салавейчыку можна запатраба-ваць паслугу за паслугу. Заадно і нагадаць, што Са-лавейчык — не які там алавяны салдацік...

— Вам што, таварыш Салавейчык, — міністэрства не ўказ? — настойваў голас у трубцы. — З якога гэта часу дырэктары сталі браць пад сумнеенне распарад-жэнні міністэрства, диктаваць міністэрству тое, што з'яўляецца яго прэрагатывай?

Жалезныя ноткі не напалохалі Радзіона Іванавіча Ён добра ведаў, што пра міністэрскія ўказы ў такіх выпадках напамінаюць звычайна тады, калі крыць няма чым. Казітнула прэмія-свавольная думка: «Во захачу — і нічога ты мне не зробіш», і ён за-даволена ўсміхнуўся да гэтай думкі. Аднак, не хацеў быць падобным на барана, які ўпёрся ў новыя ва-роты. Трэба быць гібкім, сяды-тады ўмець і пашкадаваць самалюбства начальства. Апроч таго, умець абстаўваць так, каб начальства ў пачым адчула сябе даўжніком. Гэта важна...

— Сяргей Данілавіч, кожнае распараджэнне мі-ністэрства, як вы выдатна ведаеце, было, ёсць і заў-сёды будзе дырэктывай, — сціпла сказаў Салавей-чык.

Радзіон Іванавіч, вядома, крывіў душой. Не ўсё распараджэнні міністэрства былі для яго дырэктыв-вай. Ён меў сваю галаву на плячах, таму шмат да якіх міністэрскіх дырэктыв адносіўся даволі «твор-ча». Але аб гэтым не будзеш гаварыць намесніку міністра...

— То ў чым справа? — казалі ў трубцы, адчуваю-чы сваю перамогу.

«Рана, Сяргей Данілавіч», — усміхнуўся Салавей-чык, і з тою ж сціплай начціваасцю парываў:

— Справа ў тым, Сяргей Данілавіч, што існуе цвёрды парадак узгаднення кадравых пытанняў, у тым ліку ў партыйных інстанцыях. У даным выпадку гэты парадак парушаны не намі... Салавейчык зна-рок зрабіў паўзу, даючы намесніку міністра час аб-раць патрэбны тон, і, пачуўшы ў трубцы няўзрунае «м-да», працягваў: — Мне, як дырэктару, не абякава, хто будзе на пасадзе галоўнага тэхнолага. Вы разу-меце, што гэта за ўчастак... Памятаеце, у нас была дамоўленасць, што мы самі выйдзем з прапаган-дыва. Такая прапанова ёсць — Какоткін наш старшы ін-жынер. У гаркоме, абкоме партыі абгаворана, атры-мана «добра»... І я лічу, што не зусім правільна навязваць нізам кадры, якія скампраметавалі сябе ў іншым месцы. Загадзя магу сказаць — абком будзе супраць такой пастаноўкі пытання. Дзяржаўны ін-тарсэн патрабуюць іншага... — рашуча пайшоў у на-ступ Радзіон Іванавіч, хоць, напярэдзе, крыху затрывожыўся: «Ці не западта ханіў?»

— А вы гэтага... як яго... Какоткіна паказвалі ў абкоме? — намяркоўней запытаўся намеснік міністра,

і Салавейчык адчуў, што на тым канцы дроту зава-галіся. Самы час!..

— Пакуль што не паказвалі. Узгаднілі папярэд-не... Без міністэрства мы не маглі прымаць канчатко-вага рашэння... — пачціва сказаў Салавейчык.

Там, здаецца, зразумелі гэты жэст і ўдакладнілі:

— А сам Какоткін ведае?

— Пакуль што не...

— Мы будзем супраць Какоткіна... — Такого паваро-ту Салавейчык не чакаў, ускладнялася, аднак ён не думаў зважаць.

— Тады трэба нечым матывіраваць, Сяргей Дані-лавіч. Какоткін — тэхнічна адукаваны, малады, та-ленавіты інжынер з творчым падыходам да справы, прынцыповы камуніст, вядомы рацыяналізатар, тал-ковы арганізатар. Словам, перспектывы таварыш. Гатовы галоўны тэхнолаг. Самі вырасілі, нам від-ней... — рызыкнуў падагрэць размову Радзіон Івана-віч.

— Ладна, — нарэшце, пачулася ў трубцы тое, чаго чакаў. — Давай дамовімся так: вашага Какоткіна пры першай магчымасці мы вилучаем, а пакуль што бяры Кавалёва.

— Значыць, прамяняць быка на індка? Неразум-на...

— Не дуры, Радзіон Іванавіч, — не даў дагавар-ыць яму намеснік міністра. — Трэба, разумееш, так трэба... — У яго голасе была просьба.

— Во так і працуй... — зрабіў пакрыўджаны голас Салавейчык. — Спачатку табе давядзецца непасільныя планы: маўляў, разаб'ецца, а выцягне, потым валавым метадам, падсоўваюць скампраметаваныя кадры, затым пачнуць — Салавейчык не забяспечыў, Сала-вейчык праваліў... — У сваёй «гульбі» ён даходзіў да галоўнага, дзеля чаго не пашкодзіць і слязу пу-сціць. — Мы выдыхаемся, Сяргей Данілавіч, разуме-еце, выдыхаемся...

— Ладна, ужо і расплакаўся, — незадаволена мо-віў намеснік міністра — Дарэчы, што там у вас з планами? Чым вы не задаволены?

— Будзеш задаволены, калі ваш планы аддзел робіць па прышчылу: хто цягне — на таго навалявай. Летась на тых жа магутнаснях павялічылі аб'ём вы-творчасці на тры працэнты. Працавалі на мяжы маг-чымага, рабілі немагчымае. І, называецца, адзьяка-валі — запланавалі па рэальна дасягнутому ды яш-чэ плюс чатыры працэнты прыросту па ўсіх паказчы-ках...

— А ты хацеў, каб запланавалі ніжэй рэальна да-сягнутага? — папкінуў намеснік міністра. — Лёгкага жыцця шукаеш, Радзіон Іванавіч...

— Я не шукаю лёгкага жыцця, Сяргей Данілавіч, — зрабіў выгляд што пакрыўдзіўся Салавейчык. — Але пры планаванні трэба зыходзіць не з рэальна да-сягнутых паказчыкаў, а з рэальнасці. У нас, напрык-лад, запланаваны паказчыкі магчымы толькі пры эксплуатацыі абсталявання на максімальных рэжы-мах увесь год без свят і выхадных, без рамонту і непрадбачанага выхаду абсталявання са строю, без уліку магчымых перабоў з сыравінай. План без тэхніка-эканамічнага абрунтавання і забяспечэння матэрыяльнымі рэсурсамі — не план, не павуковы разлік, а, даруйце, валюнтарызм. І апошняе: без пра-грэсівак і прэміяльных у мяне людзі разбегуцца. З гэтым трэба лічыцца... Вашым планавікам што да гэтага!... — У яго голасе было столькі роспачу, што адчувалася, у трубцы завагаліся. Менавіта гэтага і дамагаўся Радзіон Іванавіч.

— Ты ставіў пытанне перад планавікамі? — запы-таўся намміністра.

— Ставіў, ці раз...

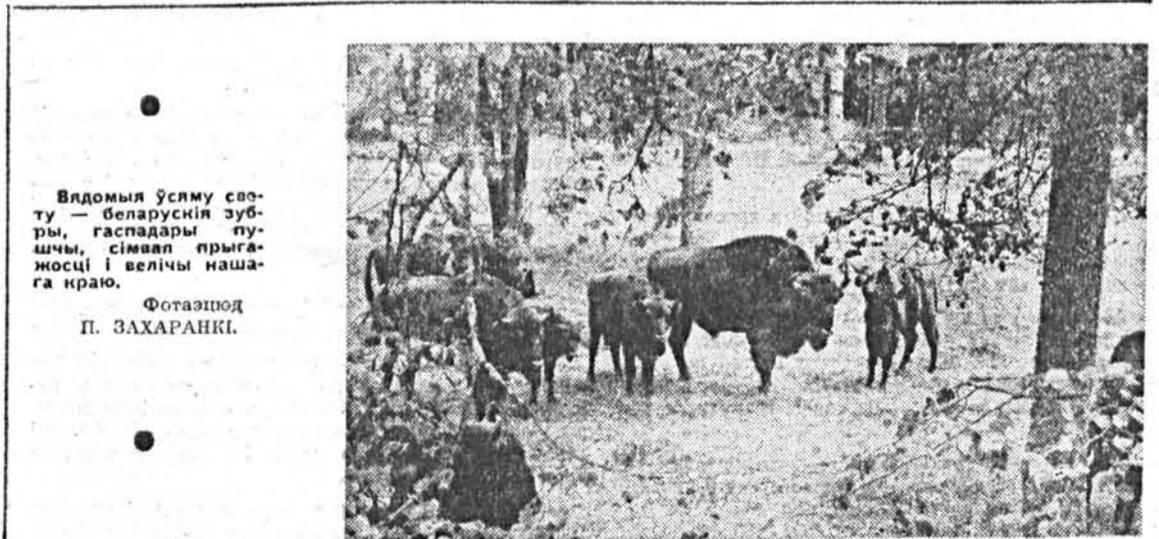
— І што?

— Нічога, усё на месцы. Кажуць, выкручвайцеся... Хацеў бы паглядзець, як яны на маім месцы выкруч-валіся б...

— Ладна правярэм... Табе пазвоняць...

Радзіон Іванавіч зразумеў: выйграў! І, магчыма, выйграў двойчы: заручыўся падтрымкай наконт пла-на — раз! Зрабіў добры заход, каб пацху сплавіць самаўзбўненага дурня Какоткіна — два! Калі было пажка знайсці зацэпку, каб вытурнуць каго-небудзь, Салавейчык пазбаўляўся ад нежаданага работнікаў і такім спосабам...

«Няўжо цяпер нехта будзе таргавацца наконт мя-не?!» — раптам уджаліла пякуючая, абразлівая дум-ка. Гэта было ўжо западта... Зрабілася так паскудна, што ледзь стрымаўся, каб не заенчыць.

Вядомыя ўсяму све-ту — беларускія зуб-ры, гаспадары пу-чы, сімвал прыга-жосці і велічы наша-га краю.
Фотазвод П. ЗАХАРАНКІ.

КАЛІ КАЛЯНДАР пагадвае нам пра юбілейныя даты, міжволі мы пачынаем гартыць старонкі, якія пракладалі шлях да гэтай даты, прыгадваць тое, з чым самі жылі і што хваліла нас. З мінулага эмоцыі і роздум аб часе і аб сабе перакідаюцца ў сённяшні дзень. Гэты дзень убірае ў сябе проміні пазгаснага святла і нашага нацыянальнага тэатра, чыё нараджэнне — вынік ленынскай культуры палітыкі. Прафесіянальнай беларускай сцэна стала пасля Вялікага Кастрычніка. Таму так святочна гучыць імя рэвалюцыі для дзеячаў сцэны.

Святочна — гэта факт. Ды толькі ніхто з нас не суакойваецца на дасягнутым. Якімі б высокімі ўзнагародамі і шырокім прызнаннем ні карысталіся спектаклі і асобныя акцёрскія работы, рэжысура і артысты заўсёды ў імкненні да новых вышшых. Тэатр ганарыцца тым, як ён паглыбіўся і адлюстравану на падмоствах мастацкі свет жыццёвай праўды, якая жыла творчасць Я. Купалы, Я. Коласа, К. Крапівы, К. Чорнага, М. Грамыкі, Р. Кобца, В. Вольскага, А. Маўзона, К. Губарэвіча, І. Мележа, І. Шамякіна, А. Макаёнка, але сёння ён пазнае на афішах і новыя імёны пісьменнікаў або адкрывае новыя грані ў талентах вядомых драматургаў. Гэта — рух, без якога мастацтва не можа існаваць, бо інертнасць і рудзіна — яго ворагі.

Сучасны стан тэатральнай культуры высокі. Яго характарызуюць дасягненні ў галіне драматургіі, уздым і паглыбленне акцёрскага майстэрства, узабагацэнне арсенала рэжысуры, удасканаленне сцэнаграфіі. Карачэй кажучы, беларуская сцэна дакладна акрэсліла тры магістральныя лініі, на якіх трымаецца і развіваецца сучаснае мастацтва: рэпертуар, кадры інтэрпрэтатараў (рэжысура), высокі прафесіяналізм выканаўцаў задумы. Да названых мной вышэй аўтараў змястоўных п'ес на актуальныя тэмы сучаснасці далучыліся ў апошнія гады М. Матукоўскі, А. Петрашкевіч, А. Дзялендзік, А. Вярцінскі, Я. Шабан, П. Макаль; паспяхова выступае ў галіне інсцэнізацыі У. Ганчароў, які памог коласцаўцам «перакласці» на сцэнічную мову «Снежныя зімы» і «Сымона-музыку». У партфелі існуючых у розных тэатрах літаратурных частак ёсць п'есы дэбютантаў у драматургічным жанры (Р. Бакіевіч, Л. Караічаў, У. Іскрык, Г. Марчук).

Аглядаючы рэпертуарны даягляд сцэны, як быццам адчуваеш задавальненне. Ёсць апрабаваныя творы, ёсць эксперыментальныя пошукі. Назапашана спадчына, да якой варта звяртацца тэатрам (напрыклад, я веру ў спектакль 70-х гадоў паводле «Гуты» Р. Кобца, адчуваю патэнцыял п'есы М. Грамыкі, Е. Міровіча і М. Клімковіча). Ды сцвярджаць, што такое задавальненне слухнае і цалкам апраўданае, — наўрад ці правільна. Ёсць і трывожныя сімптомы.

Першы — сённяшні дзень. З яго творчымі перамогамі, маральнымі перамогамі, міграцыяй людзей з вёскі на вялікі будоўлі і ў гарады, з багаццем інфармацыі, з пытаннямі, што нясе з сабой навукова-тэхнічная рэвалюцыя, гэты сённяшні дзень усё яшчэ прабываецца на сцэну не так рэгулярна, як таго чакае ад тэатра наша грамадскасць. І не на тым ідэйна-мастацкім узроўні, якога сучасная тэма вымагае ад мастака ў любой галіне творчасці.

Чаму? Напрыклад, у Брэсце і на сцэне тэатра юнага глядача былі пастаўлены добрыя п'есы Я. Шабана на вытворчым матэрыяле сённяшняга дня. Дэбют драматурга адбыўся. Але крытыка недастаткова ўважліва паставілася да яго, не падтрымала аўтара ў тым кірунку мастацкага асэнсавання жыцця, які мог бы стаць для яго галоўным. Замацаваць бы яго за тэматыкай, звязанай з рабочым класам, з праблемамі, што адбываюцца сёння на вытворчасці, дык у драматургіі з'явіўся б чалавек пэўнай тэмы. Цяпер, як мне здаецца, Я. Шабан яшчэ толькі намацавае «сваю жылу» ў распрацоўцы непраў рэчаіснасці.

Наогул, драматургі ўсё яшчэ не навучыліся адкрываць у нашым жыцці вострыя канфлікты, якія ўзнікаюць там, дзе перадавая савецкія людзі не баяцца ісці на абвастранне адносін у сваім асяроддзі, калі справа ідзе аб дзяржаўных справах, агульнанародных інтарэсах (нашталт спектакляў «Працікол аднаго пасяджэння» ў купалаўцаў, «Сталевары» ў тэатры імя Якуба Коласа). Удач тут надзвычай мала, ды і тых п'есы, што ёсць, не ва ўсім задавальняюць глядача, бо яны пазбаўлены яркіх страстей, вострых сутычак, сапраўды жыццёвых, а не прыдуманых канфліктаў. Прырода ж

спэцыфічнага мастацтва вымагае дзейснага канфлікту. Традыцыйныя сюжэты сёння не вырастаюць. У буржуазным грамадстве канфлікты грунтаваліся і грунтуюцца на класавай барацьбе. Гэтая барацьба вызначае размеркаванне сіл і ў п'есах пра рэвалюцыйную перабудову грамадства (Кастрычнік, грамадзянская вайна, першыя пяцігодкі). Канфлікты нашага сёння маюць больш глыбокую псіхалагічную аснову, яны не ляжаць на паверхні жыцця, а топяцца ў яго глыбінях, у супярэчнасцях паміж «я» і калектывам, паміж эгаізмам і разумным імкненнем да самасцвяржэння асобы, паміж апанутым у прыгожым дахманым мяшчанствам і сапраўдным грамадзянінам.

чыка літаратурнай часткі тэатра) з аўтарам над стварэннем патрэбнага сцэнічнага варыянта п'есы зусім правамерная. У тым жа і справа, што п'еса — гэта і арыгінальная з'ява, і твор, прызначаны для сцэнічнага ўвасаблення. Тое, што «чытаецца», не заўсёды лёгка «іграецца» на сцэне. Нават М. Горкі ўхваліў многія імправізацыі ў сваім «Бульчове» ў вухтангаўцаў, бо яны прасвятлялі асобныя характарыстыкі ў п'есе. Драма мусіць падпарадкоўвацца сцэнічным законам, яна «падлягае» творчаму асэнсаванню яе рэжысёрам і акцёрамі. Без узаемаразумення абысціся тэатру і драматургу немагчыма. І, бывае, на прэм'еры аўтар усклікае: «Гэта не тое, што я напісаў, але гэта цудоўна!». Я ведаю такія прыклады.

Яўген РАМАНОВІЧ

НЯЗГАСНАЕ СВЯТЛО РАМПЫ

Глядач хоча адчуць у тэатры глыбокае ўзрушэнне шэкспіраўскага маштабу, і само жыццё ўзнімаецца на высокую хвалю барацьбы характараў. Эпоха камічных маршрутаў, электроннай тэхнікі, лазерных адкрыццяў... Хай не палюхае вас гэтая фразеалогія: гаворка ідзе аб рэальным змесце нашага жыцця, якое ўскладзіла чалавечую асобу. Чалавек мысліць па-новаму, перад ім раскрыты больш шырокія даягледы, ён унікае ў складаныя жыццёвыя праблемы, бо ставіць перад сабой мэту камуністычнага існавання. Між тым, большасць сюжэтаў нашых п'ес не можа адарвацца ад таго, як муж і жонка шукаюць жыллё, як маладыя людзі, апынуўшыся ўдвоіх на дачы, не ведаюць, што іх чакае — распуста ці каханне... Сучасны канфлікт мусіць абапірацца на жыццёвыя факты, на характары людзей, нават і ў фантастычных умовах, наштат такіх, як у п'есе Кандрата Крапівы «Брама неўміручасці». Перадаць чалавек цяпер не можа мірыцца са спрончаным, абмежаваным духоўным светам свайго калегі па працы, гэта шакіруе яго мысленне, пачушці. Тэатр, які паказвае, ускрывае ўсё коснае, адсталае, дробнае, змагаецца з тым, што перашкаджае нам будаваць грамадства па нормах камуністычнай маралі; у мэтах выхавання людзей ён стварае вобраз станоўчага героя, па-мастацку ўзаўняючы яго інтэлектуальны ўзровень і сапраўдную гуманную чалавечнасць. На жаль, драматургія яшчэ не дае сцэне сучасную гераічную рамантыку, пазытычна ўзбуджальных характараў — тыпаў новай фармацыі.

Некалі Байран у п'есме да свайго сябра пісаў аб адной з лонданскіх тэатральных прэм'ер, што яна завядае звычайная, каб быць мастацтвам. Маякоўскі заклікаў адлюстроўваць жыццё на сцэне, не ўглядаючыся ў яго, як у люстэрка, а нібы праз павелічальнае шкло. Дыялектычна адшукваць узаемаадносінны паміж праўдай і штодзённым назіранняў і мерай іх мастацкага абагульнення — вольная задача высакародная і пачэсная.

Цяпер стала модным, каб рэжысёр выступаў інсцэніроўшчыкам прозы або са аўтарам п'есы. Ці апраўдана такое «адштурхоўванне» ад п'есмовага стала прафесіянальнага літаратара? Не заўсёды! Вядома, што прыстасаванні сваіх п'ес для сцэны па падказках рэжысёраў і артыстаў не цураўся і Чэхаў. Міровіч не мог паставіць недасканалую першую п'есу Васіля Гарбанэвіча «Чырвоныя кветкі Беларусі» ў тым стане, у якім аўтар прыняў яе ў тэатр, і спрактыкаваны майстра сцэны сеў разам з аўтарам за перапрацоўку яе драматургіі (і хоць не ўсё ім удалося, рэжысёр павярнуў у плён сувязі тэатра з пісьменнікам). «На Купалле» Міхася Чарота, пазней «Гута» Рыгора Кобца сведчаць аб гэтым жа вельмі пераканана! Сумесная праца рэжысёра (або за ад-

Бывае, наадварот — убачыўшы свой твор на сцэне, аўтар пратэстуе: «Гэта не тое і не пра тое, аб чым я напісаў!».

Ні ізаляцыя драматурга ад тэатра, ні свавольства тэатра ў працы над тэкстам п'есы гарантыі поспеху не даюць. Тут «правіла поспеху» не існуе. Тэатр — школа драматурга. Тэатру не варта слепа дагаджаць, жадаючы як мага хутчэй убачыць свой твор на сцэне, а воль актыўна ўдзельнічаць у творчым працэсе і адстойваць свае пісьменніцкія прэрагатывы — варта!

Дасканалых п'ес у нас усё яшчэ мала. Інсцэніроўкі беларускай прозы, якая сёння знаходзіцца на ўздыме, не вымушаная, а зусім правамерная з'ява. З творчай практыкі відаць, што за інсцэніроўку прозы тэатры бяруцца часцей за ўсё ў выпадку рэпертуарнага недабору. Лепш мець туг план на некалькі гадоў наперад. Найлепшыя вынікі бываюць тады, калі за інсцэнізацыю бяруцца самі пісьменнікі з удзелам рэжысуры (прыклады — «Дрытва» Я. Коласа, «Салавей» З. Бядулі, «Бацькаўшчына» К. Чорнага, «Людзі на балоце» І. Мележа, «Крыніцы» і «Сэрца на далоні» І. Шамякіна). П'еса-інсцэніроўка ў ідэале павінна мець самастойнае мастацкае значэнне. Такія творы ствараюцца рукамі мастака, які добра валодае літаратурным майстэрствам, ведае законы сцэны. П'есе, што нараджаецца ў выніку сцэнічнай перапрацоўкі аповесці ці рамана, накіравана быць закончаным і паўнацэнным творам мастацтва, а не слабой копіяй з арыгінала. «Наканавана», але ж робіцца на-рознаму.

Я не разумею, чаму аўтары інсцэніроўкі «Людзей на балоце» не працягваюць працу над мележаўскай прозай, і цяпер перакладае «Снежань, завеі» зусім іншы аўтар зусім для іншага тэатра. Праўда, я зычу поспеху рэжысёру У. Папову і тэатру ў Гомелі, але купалаўцы застаўся ў баку ад важнай справы ўзабагацэння свайго ж рэпертуару.

Вядома, перш за ўсё тэатры павінны дбаць аб развіцці менавіта драматургіі ў яе класічным выяўленні, бо жанр — ёсць жанр. Жывыя людзі ў жывым дыялогу, у канфліктнай барацьбе, адкрываюць больш непасрэдна, чым сцэнічная ілюстрацыя да прозы. Арыгінальная драматургія вызначае творчы кодэкс, самабытную непаўторнасць тэатра.

Рэпертуар фарміруецца з арыентацыяй на вядучы склад трупы і на здольную артыстычную моладзь. Як крыўдна глядаць, які любіць тэатр і яго акцёраў, калі ён гадамі не бачыць іх у новых ролях! Вядомая руская актрыса Аліса Коонін гаварыла, што яна не цярыцца прастояў і, калі была не занята ў сваім Маскоўскім камерным тэатры, ах-

вотна выступала як гастролёр у іншых. Чаму б не арганізаваць цяпер у нас такую сістэму? Няма, напрыклад, новых работ у купалаўцаў для Г. Арловай або Л. Давідовіч, і яны едуць у Віцебск, прымаюць удзел у спектаклях коласаўцаў. А ў Мінску мы бачым У. Куляшова або С. Акружную... Гэта было б цікава і карысна тэатрам, акцёрам, глядачам. Часам такія гастролі маглі б абярнуцца пераходам на сталую работу, знаходкамі свайго творчага аблічча ў новым калектыве. За прыкладам хадзіць далёка не трэба: таленавітая Г. Маркіна пасля заканчэння Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута працавала ў Брэсце, у тэатры імя Купалы ў Мінску, але знайшла сваё сталае месца ў тэатры імя Коласа ў Віцебску, там стала вядучай актрысай. Ад коласаўцаў да нас у Мінск перайшлі А. Мілаванав, Г. Гарбук, Г. Балчэўская... З пералётамі такі абмен творчых сіл не мае нічога агульнага. Скончыліся тыя часы, аб якіх пісаў Аляксандр Астроўскі ў п'есе «Лес», калі акцёры кожны сезон вымушаны былі мяняць антрэпрызы, пераязджаючы з Волгады ў Керч і з Керчы ў Волгаду...

Лічу, што і запрашэнні рэжысёраў з іншых тэатраў на адну-дзве пастаноўкі ў сезон карысныя. З майго пункту гледжання, у кожным тэатры павінны ісці працэс абнаўлення ў пастановачных і педагогічных мегах работы.

Вядома, вельмі важна выбіраць рэжысёра для штатнай працы з выпускнікоў тэатральна-мастацкага інстытута, якія пры сваім маладым творчым тэмпераменце, поўнай сілі і жаданні дабівацца прызнання, гатовы на пошукі новага, на смелыя эксперыменты, што ўзабагацяць тэатр. Прыклады — гэта вылучэнне на кіруючае становішча В. Раеўскага, Б. Луцэнікі, дэбют у коласаўцаў В. Мазынскага... На старых майстроў-рэжысёраў разлічваць не даводзіцца, бо іх проста няма. Вайна спыніла нармальны адбор рэжысуры і акцёраў і іх выхаванне. Не адразу пасля вайны стаў рыхтаваць рэжысёрскія кадры наш тэатральны інстытут, таму і сёння ўсё яшчэ адчуваецца недахоп прафесіянальных рэжысёраў.

Кожны творца хоча быць арыгінальным у сваёй творчасці, і гэта зусім правамерна. Не абмежаваны ў сваёй фантазіі, узброены тэатральнай умоўнасцю, у якой прырода тэатра, ён можа тварыць новае, удасканаліваць старое, вечнае. Умоўнасць не павінна парушаць рэалістычныя і эстэтычныя прыцыпы савяцкай культуры. Пошукі самавыяўлення рэжысёра на тэатры, па-мойму, плённыя ў глыбокім разуменні душы акцёра, яго творчай індывідуальнасці. Калі глядач бачыць Леаніда Рахленку, Здзіслава Стому, Лілію Давідовіч, то ён ведае, што гэта — тэатр імя Які Купалы, Бачым Фёдара Шамакава, Галіну Маркіну, Анатолія Шэлега, Іосіфа Матусевіча — перад табой тэатр імя Якуба Коласа. Таму акцёр, яго творчая стыхія — воль аб'ект увагі рэжысёра. Мы ж даволі часта цяпер бачым імкненне рэжысуры «самавыяўляцца» ў незвычайных мізансцэнах, абстрактных дэкарацыях, у галаслівай музыцы.

Робіцца надакучлівым гаварыць і аб невыразным вымаўленні слоў са сцэны нашымі маладымі акцёрамі, аб іх няўдалых пошуках нібыта жыццёвых інтанацый, што прыводзіць часам да неахайнай дыкцыі і абіякавых паводзін у спектаклі. Што ж ты рабіў на рэштэтыхах з імі, рэжысёр? Дзе твой кантроль? Слова ж — гаспадар драмы. Ты і ставіў п'есу, грунтуючыся на тэксце! Мне ўспамінаецца, як некалі Міровіч муштравану маладых акцёраў, пакуль не дабіваўся ад іх правільнага вымаўлення са сцэны кожнага гукі, выразнай дыкцыі і артыкуляцыі. Нясмысленная самаадукацыя, праца над сабою заўсёды спрыяла творчаму росту. Нельга задавальняцца тым, што набыта ў студыі ці інстытуце. Калі ў тэатры ёсць сапраўды патрабавальны рэжысёр-мастак, ён пры гэтай нагадае артыстам 3 гультыямі ж наогул адмовіцца ставіць п'есу.

Я гарача апладзірую нашым тэатрам за іх сапраўдныя ўдачы ў працы над арыгінальнай і перакладной драматургіяй, у рэжысуры, у паглыбленні майстэрства выканаўцаў. Удзячы ёсць і вялікія. Ды прыгадаўся мне дэвіз У. І. Леніна: нават у святы думайце аб тым, што яшчэ замінае нам у нашай дзейнасці. І п'дзяляўся тым, што хвалюе мяне.

ДАЛЕКА за межамі рэспублікі ведаюць балеты народнага артыста БССР Яўгена Глебава. Пастаўлена ў Новасібірску «Выбранніца», у Чэлібінску — «Альпійская балада» і «Ціль Уленшпінгеля», які крочыў з Мінска таксама на львоўскую сцэну. Сялета ў красавіку адбылася прэм'ера новай рэдакцыі гэтага твора ў Ленінградскім тэатры оперы і балета імя С. М. Кірава, ажыццэўленая заслужаным дзеячам мастацтваў БССР В. Елізар'евым, народным мастаком УССР Я. Лысікам (музычны кіраўнік — заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР В. Фядотаў).

Прапануем увазе чытача ўражанні з ліста ў рэдакцыю, дасланага ленінградскім аўтарам.

«Калі доўга не сціхае боль ад убачанага, пачынаеш быццам бы нанова цаніць наша жыццё, мір — некім да нас і для нас заваяваны.

Гэты спектакль пакінуў у мяне пачуццё моцнага ўнутранага ўзрушэння. «Ціль Уленшпінгеля»... Не варта імкнуцца ў балете даслоўна прачытаць усю легенду Шарля дэ Кастэра. Аўтарамі спектакля выхвалены адзін з асноўных ідэйных струменяў легенды. Балет Я. Глебава — В. Елізар'ева — Я. Лысіка — свайго роду найвышэйшае абагульненне трагічнай сутнасці фламандскага героя, Вялікага гэта Ціля Уленшпінгеля.

Параўнаем прыгажосць сведаў антываренных кніг, фільмаў, спектакляў, па-варварску знішчаную інквізіцый сучаснага фашызму, — параўнаем гэта з лясам Ціля — духу народа і Нэле — сэрца народа. Ціль — гэз сённяшняга дня, наш герой, які процістаяць сілам чалавечага зла.

У балете на грабяні лакалізаванага, але пыматабдымнага, ёмістага абагульнення выкрыта, агоняна зло, што нависла над Чалавекам. Гуманістычная ідэя спектакля раскрыта дэкарацыямі, харэаграфіяй, музыкай і вырашана сучасна, смела.

Дэкарацыі гранічна выразныя і данасаваныя да ідэйнай накіраванасці балета, яго музыкі, харэаграфіі. Можна шукаць асацыятыўныя аналогіі да іх у сучасным жывапісе. Так у майё памяці

дэкарацыі выклікаюць публіцыстычныя творы мастакоў сацыялістычных краін: Грундзіга, Барлаха. І, разам з тым, жывапіс Яўгена Лысіка ярка індывідуальны, непаўторны.

Вельмі каштоўная знаходка мастака — своеасаблівы ідэйны цэнтр, стрыжань-кола — крыж трыумвірата зла (Інквізітар — Філіп II — Рыбнік). Разумею гэты сімвал у сувязі з паняццем старадаў-

та. Але неабходна ісці наперад і ў пошуку знаходзіць новае.

Валяцін Елізар'еў асмеліўся быць смелым! Ён стварыў на сцэне зусім новую, ярка індывідуальную, сваю харэаграфію. Ягонныя знаходкі, ягонныя харэаграфічныя рашэнні неўтаймаваныя ў сваёй насычанасці незвычайным.

Адно на адно напластоўваюцца ў час дзеяння ўсё новыя балетныя «адкрыцці».

СУСТРЭЧА З ВЯЛІКІМ ГЭЗАМ

ній індыйскай філасофіі «Кола Карма» (у еўрапейскім перакладзе «Кола року», а ў старакітайскім — «Паварот неба»).

Робіць уражанне таксама своеасаблівы спосаб змены дэкарацыі: іх пераплывы, якія арганічна даласуюцца да сюжэтных паваротаў. Знойдзены мастаком і лейткарціны: напрыклад, з'яўленне на сцэне Нэле, яе дуэты з Цілем суправаджаюцца навольным наплывам-прарастааннем праміністага, асветленага блакітам жывапіснага палатна. Яно з'яўляецца і ўрастае ў дзеянне, гарманіруючы з дынамікай пяшчотнага дыялогу «сэрца» і «духу». І, наадварот, наказ сія інквізіцыі, змаганне Ціля з імі адбываюцца на фоне палымнеючых трагедычных жалотнаў.

Жывыя і будучы жыць на сцэне балеты П. Чайкоўскага. Яны жывяць сваімі сокамі сучасную харэаграфію і заўжды застануцца базай развіцця нашага бале-

У харэаграфіі пераплецены элементы многіх танцавальных жанраў: пантамімы, часам акрабатыкі, танца на лёдзе — найскладаная балетная «тодасы», вярчэнні, падтрымкі. Тым не менш, усё гэта не беспадстаўнае, бо трывала засноўваецца на класічных прыёмах. У той жа час, класіка Елізар'ева — пават у найбольш канкрэтных праявах (сольныя выходы Інквізітара, Рыбніка — іх скачкі, вярчэнні) — усюды сучасная.

Харэаграфія гранічна складаная і для пяці цэнтральных выканаўцаў, і для кардэбалету, але складанасць усіх партый, іх насычанасць прадиктавана і апраўдана ёмістасцю ідэі балета.

Вельмі важная творчая якасць В. Елізар'ева — тое, што ён патрабуе ад салістаў акцёрскай ігры, умёння ствараць на сцэне выразныя вобразы, спалучаючы

гэта з тонкім адчуваннем усіх музычных нюансаў. Такое патрабаванне харэографу разлічана менавіта на той высокі ўзровень прафесіяналізму, музыкальнасці, акцёрскага майстэрства, які вылучае І. Калпакову (Нэле), В. Гуляева (Ціль), М. Каўміра (Інквізітар), В. Аношку (Філіп II), А. Босава (Рыбнік).

І, нарэшце, аб самой музыцы. Мы сустрэкаемся з цікавым, таленавітым кампазітарам Яўгенам Глебавым. Твору яго ўласцівая драматычная цэласнасць, завершанасць, ідэйнае і інтанацыйнае адзінства. Музыка балета пабудавана на кантрастах і на сутыкненні вобразаў зла і добра. Канфліктнасць не раздробнена: абагульнена так, як і ідэйны план твора. Для процілеглых сіл знойдзены свае, вельмі цікавыя музычныя характарыстыкі і лейттэмы. Яны падмацаваны лейтжэстамі харэаграфіі і «лейтдэкарацыйным» суладдзем з імі. Прыцягваюць увагу аркестравыя фарбы-знаходкі кампазітара, а таксама поўнацю апраўданае ўвядзенне хору ў партытуру балета.

Я не кажу зараз аб недахопах спектакля. Яны ёсць, хаця і не такія істотныя побач з наватарскімі здабыткамі. Пазбаўлена гэтых недахопаў — у магчымасцях усёй групы стваральнікаў і ўдзельнікаў спектакля: аркестра на чале з музычным кіраўніком, пастаноўшчыкаў, вядучых танцораў, вопытных рэжысёраў. Працікі — гэта клопат і кампетэнтнага мастацкага савета, і усіх творчых дзеячаў — добрачытлівых, здольных падказаць належае выйсце з тых ці іншых спрэчных абставін балета.

«На сцэне зло, смерць, попел, руіны. Але Нэле і Ціль зноў і зноў адраджаюцца. Сілы ж зла інквізіцыі — палачы мардуючы! гвалтуючы! — гараць ва ўласным агні, на ўласным расіяцці-крыжы, «Кола Карма».

Твор Глебава — Елізар'ева — Лысіка трагедычны, але нясе ў сабе вялікую жыццесвардзальную сілу. Бо Ціль — дух народа і Нэле — сэрца народа не гінуць!

І. ТЭР-АГАНЕЗАВА-ІВАНОВА,
музыказнаўца.
Ленінград.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Творчасць кожнага мастака, сталага майстра, заўсёды дае падставу для няспыннага роздуму, адкрыццяў. А кожная выстаўка адкрывае магчымасць заўважыць нешта новае, важнае ў творчасці, убачыць праблемы, якія хвалілі мастака на працягу творчага шляху.

Ці не таму вялікую цікавасць выклікае выстаўка твораў народнага мастака БССР Івана Восіпавіча Ахрэмчыка, якая адкрыта ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР. У асноўным на выстаўцы прадстаўлены творы жывапісу: партрэт, пейзаж, эскізы і эцюды да вядомых твораў. Невялікая колькасць твораў, частка з якіх выстаўлена ўпершыню, дазваляе больш поўна убачыць тое, над чым працаваў мастак, чым ён жывіў, што хацеў сказаць сваім сучаснікам, вучням.

Перш за ўсё на выстаўцы Ахрэмчыка адчуваеш яго жыццёлюбства ва ўсіх праявах: павагу да чалавека, цікавасць і глыбокую любоў да беларускай прыроды.

Герой яго партрэтаў — гэта не проста яго сучаснікі, а людзі, якія стваралі сацыялістычную навуку, культуру, народную гаспадарку. Кожны з партрэтаў Івана Восіпавіча — не толькі расказ аб убачаным, але і роздум аб унутраным стане чалавека, аб яго жыцці, пачуццях і характары.

Гледзячы на партрэты народнай артысткі СССР Л. П. Александровскай, народнай артысткі БССР З. А. Васільевай (абодава 1943 год), нельга зноў не адчуць таго суровага ваеннага часу, які паклаў адбітак на

аблічча жанчын, што змаглі захаваць душэўную прыгажосць і прывабнасць, творчую адухоўленасць.

Партрэты, створаныя Ахрэмчыкам пазней, сведчаць аб ўменні не толькі вылучыць самае істотнае ў характары чала-

УСХВАЛЯВАНА, СУГУЧНА ЧАСУ

века, але і знайсці такое кампазіцыйнае рашэнне, якое дапамагае раскрыць складаны свет чалавечых пачуццяў, настрою, убачыць у героі вялікі душэўны парыв, сканцэнтраванасць. Тут перш за ўсё адначасым такія работы, як «Партрэт народнага артыста СССР У. І. Уладзімірскага» (1950), «Партрэт народнага артыста БССР М. І. Дзянісава» (1951), «Партрэт Героя Савецкага Саюза М. Б. Осіпавай» (1959), «Партрэт рабочага Мінскага трактарнага завода» (1960), «Партрэт знатнага шахцёра Л. Палякова» (1961) і інш.

З гадамі для палітры Івана Восіпавіча становіцца характэрнай прастата выканання, вялікая культура жывапіснага мазка, гармонія разнастайных жывапісных таноў, пэўная дэкаратыўнасць, якія больш поўна раскрываюць багаты ўнутраны свет герояў яго партрэ-

таў. Тут нельга не адзначыць таго, што пры захаванні традыцый, уласцівых беларускаму жывапісу, Ахрэмчык часта смела і рашуча ўносіць сваё, строга індывідуальнае, што садзейнічае зацвярдзенню непаўторнага і новага ў беларускім жывапісным партрэце. Прыгадаем усхваляваны «Партрэт драматурга Е. А. Міровіча» (1952), дзе

Жанчына ў строгай чорнай сукенцы сядзіць у крэсле. На крэсле накідка з каляровымі палосамі, якая падкрэслівае маляўнічую прыгажосць мадэлі ў чорнай сукенцы. Усё, разам узятая, адцягвае выразны твар жанчыны, поўны ўнутранай энергіі і летуценнасці.

родзе. Ён тонка схоплівае іх узаемасувязь, гармонію або кантраст, шукае суразмернасць дэталей і цэлага. Шчыры і непасрэдны па свайму духоўнаму складу, мастак заўсёды надзяляе эмоцыямі пейзажныя кампазіцыі, якія перадаюць асаблівасці стану прыроды. Гэтая паўната пачуццяў вызначае лад розных па настрою пейзажаў. У многіх з іх прыкметна ўменне мастака даволі выразна, тонка перадаць зменлівасць прыроды. Асабліва характэрныя ў гэтых адносінах такія работы, як вышэй названыя «Раніца» і «Уброд», пабудаваныя на найтанчэйшых адценнях зялёнага і жаўтавата-зялёнага колеру.

Акрамя таго, кожны пейзаж Ахрэмчыка пранізаны сонечным святлом, што дазваляе убачыць прыроду надзвычайна трапяткай, напоўненай аптымістычным светаадчуваннем.

Выстаўка твораў мастака з'явілася сведчаннем таго, што Іван Восіпавіч Ахрэмчык, які пакінуў нямала вучняў, завяршаў прыклад уважлівых адносін да прыроды, да навакольнага жыцця, да ўнутранага свету чалавека, уменне знайсці сродак выражэння для рэалістычнага адлюстравання ўбачанага, адчутага, зразуметага мастаком, які жыві аднымі думкамі, настроямі са сваімі сучаснікамі.

Р. БАДЗІН.

КАЛІ мы гаворым аб бібліятэках, як аб ачагах сапраўднай культуры, мы маем на ўвазе таксама знешні і ўнутраны іх выгляд.

У «Асноўных напрамках развіцця бібліятэчнай справы БССР у дзесятай пяцігодцы», прынятых на калегіі Міністэрства культуры БССР у лютым 1976 года, перад бібліятэкарамі і органамі культуры сярэд іншых важных задач пастаўлена і такая: забяспечыць стварэнне ў бібліятэках інтэр'ера, які б адпавядаў патрабаванням сённяшняга дня.

У Дзяржаўнай бібліятэцы БССР імя У. І. Леніна быў створаны спецыяльны аддзел у складзе трох чалавек. Ён разам з упраўленнем галоўнага рамонтна-прамысловага забеспячэння Міністэрства культуры БССР прыняў удзел у распрацоўцы інтэр'ера шэрагу бібліятэк: Карэліцкай раённай, Карэліцкай раённай дзіцячай і Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэк (Карэліцкая раённая і Брэсцкая гарадская цэнтралізаваныя бібліятэкі Міністэрства культуры вызначаны як рэспубліканскія школы перадавога вопыту). Аказана таксама практычная дапамога цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Я. Купалы г. Мінска, якая атрымала ў 1976 годзе цудоўнае новае памяшканне, дадзены кансультацыі Дзяржінскай, Крупскай раённым і Глыбоцкай дзіцячай бібліятэкам...

Для філіяла цэнтральнай гарадской дзіцячай бібліятэкі імя М. Астроўскага г. Мінска была распрацавана спецыяльная эксперыментальная дзіцячая мэбля, якая будзе запушчана ў серыйную вытворчасць. Варта заўважыць, што сам будынак праектаваў і праектаваў групай архітэктараў на чале з Б. Ларчанкам выглядае вельмі прывабна.

Але як бы актыўна не працаваў гэты аддзел Дзяржбібліятэкі БССР імя У. І. Леніна, пройдзе яшчэ нямала гадоў, пакуль

ён зможа дайсці хаця б да абласных, раённых і буйных гарадскіх бібліятэк. Не кажу ўжо пра сельскія, якія патрабуюць у гэтым пытанні яшчэ большай дапамогі.

Пасада мастака-афарміцеля ёсць толькі ў найбольш буйных бібліятэках. Таму афармленне інтэр'ера, выставак і іншай нагляднай агітацыі кладзецца на плечы саміх бібліятэкараў.

Праўда, у Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме і на біблі-

векцыя, прафсаюзныя органы, міністэрствы і ведамствы БССР прыняць меры да далейшага ўмацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы бібліятэк, іх пламернага размяшчэння. Аблвыканкомам, гарвыканкомам і райвыканкомам, міністэрствам і ведамствам дадзена права пры неабходнасці вылучаць на першых паверхах жылых дамоў памяшканні для бібліятэк, а выдаткі аднесці за кошт адлічэнняў ад жыллёвага будаў-

характар і трапляе ў архіў інстытута. Узнікае пытанне, а ці нельга пашырыць кола тых праектаў, якія будуць разлічаны на канкрэтныя аб'екты, г. зн. даваць студэнтам-дыпломнікам і студэнтам старэйшых курсаў тэмы, звязаныя з інтэр'ерам бібліятэк?

Бібліятэка магла б нават на відным месцы змяшчаць таблічку з імем мастака, які распрацаваў інтэр'ер. Дарэчы, на маю думку, гэта варта рабіць.

няцца ў серыйную вытворчасць. Але калі гэта новае абсталюванне расставіць па-старому, без належнага эстэтычнага густу, акажуцца марнымі ўсе намаганні мастакоў, канструктараў, майстроў-выканаўцаў.

У гэтых нататках-думках усё мне б хацелася закрануць яшчэ адно пытанне. Я маю на ўвазе практыку прысваення нашым бібліятэкам імёнаў відных грамадскіх і дзяржаўных дзеячаў, выдатных пісьменнікаў. У рэспубліцы шмат бібліятэк, у тым ліку і ў сістэме Міністэрства культуры БССР, якія лічацца пад нумарамі і не носяць імёнаў.

Скажам, у Мінску з 21 масвай і 9 дзіцячых бібліятэк амаль палова безыменных. Гаткая ж прыкладна карціна і ў іншых абласцях рэспублікі.

А часам бывае так — прысвоіць бібліятэцы імя якога-небудзь пісьменніка, а чаму менавіта гэтага — ніхто не ведае. У нас шмат бібліятэк, якія носяць імёны А. Пушкіна, М. Астроўскага, М. Горкага, М. Гоголя, М. Лермантава, Я. Купалы, Я. Коласа. Навошта ж дубліраваць назвы? Хіба ў нас мала пісьменнікаў, у тым ліку і беларускіх, вартых таго, каб іх імёнамі называліся бібліятэкі?

Скажу больш, у многіх бібліятэках, якія носяць імя таго або іншага грамадскага дзеяча або пісьменніка, як правіла, няма кутка, прысвечанага яму. Вось і атрымліваецца, што прысваенне імя ператвараецца ў фармальны акт. Думаю, што час ужо ўсім зацікаўленым арганізацыям, у тым ліку і Саюзу пісьменнікаў БССР, глыбока вывучыць гэтыя пытанні і ўнесці адпаведныя прапановы ў Савет Міністраў БССР.

І. САНКОВА,
начальнік бібліятэчнай
інспекцыі Міністэрства
культуры БССР, заслужаны
работнік культуры БССР.

БІБЛІЯТЭКА І ЯЕ ІНТЭР'ЕР

ятэчным факультэце Мінскага інстытута культуры выкладаюць асновы плакатнай справы і афарміцельскага майстэрства. Але, па-першае, аб'ём гадзін не такі вялікі, па-другое, да афарміцельскай работы, як і да іншых відаў работ, звязаных з дэкаратыўна-прыкладным мастацтвам, неабходна мець прыродныя схільнасці і здольнасці.

Таму наглядная агітацыя, інтэр'ер бібліятэк маюць адпаведны эстэтычны ўзровень там, дзе ў калектыве ёсць хаця б адзін работнік, які мае схільнасці да выяўленчага мастацтва.

Аднак нават умення маляваць недастаткова для таго, каб распрацаваць інтэр'ер.

ЦК КПБ і Савет Міністраў БССР у пастанове ад 12 жніўня 1974 года «Аб мерах па выкананні пастановы ЦК КПСС «Аб павышэнні ролі бібліятэк у камуністычным выхаванні працоўных і навукова-тэхнічнага прагрэсу» абавязалі партыйныя, са-

ніцтва, прадугледжаных на будаўніцтва прадпрыемстваў рознічнага гандлю, грамадскага харчавання, бытавога абслугоўвання насельніцтва.

Ператвараючы ў жыццё гэтую пастанову, шэраг выканкомаў мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных прадставілі ўжо памяшканні для бібліятэк на першых паверхах новых будынкаў.

Вось дзе шырокае поле для дзейнасці нашых мастакоў, якія працуюць у галіне інтэр'ера. Я маю на ўвазе і выпускнікоў тэатральна-мастацкага інстытута, дзе ёсць аддзяленне інтэр'ера і мастацкага канструявання мэблі.

Студэнты аддзялення выконваюць курсавыя праекты, абарняюць дыпламы па інтэр'еру дзяржаўных устаноў. Асобныя тэмы дыпломных і курсавых праектаў выконваюцца па тэмах, звязаных з канкрэтнымі заданнямі той або іншай установы, частка ж носіць агульны

Чаму людзі ведаюць аўтара любой карціны на выстаўцы, а імя мастака па інтэр'еру застаецца невядомым.

Мы гаварылі ўжо, што ў рэспубліцы тысячы і тысячы бібліятэк. Відаць, распрацоўваць для кожнай з іх інтэр'ер асобна ў цяперашні час не рэальна. Дэстаткова было б, на нашу думку, дапамагчы стварыць хаця б у адной абласной, гарадской, дзіцячай і сельскай бібліятэцы інтэр'ер, які з'яўляўся б эталонам. На іх базе ўпраўленні культуры і абласныя метадычныя цэнтры маглі б праводзіць вучобу работнікаў бібліятэк, органаў культуры і мастацкіх майстэрняў.

Упраўленне галоўнага рамонтна-прамысловага забеспячэння Міністэрства культуры БССР у студзені 1977 года ў памяшканні Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна правяло выстаўку новага, эксперыментальнага абсталювання для бібліятэк. Яно будзе ўкара-

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА

ездка — сваімі вачамі пераканацца ў існаванні твора, які варта набыць для музея...

Музей... Дзяржаўны. Беларускі. Мастацкі...

Самыя асабістыя парыванні яе душы звязаны са справай дзяржаўнай, народнай: сабраць як мага больш, як мага лепшых скарбаў выяўленчага мастацтва Беларусі. Многа сіл аддае яна на тое, каб сабраць творы выяўленчага мастацтва, якія ў сукупнасці маглі б даваць уяўленне аб мастацкім працэсе на Беларусі (і не толькі на Беларусі) ад старажытнасці і да нашых дзён. І калі пасля вызвалення нашай рэспублікі ад фашысцкіх захопнікаў у Мінску была адноўлена карцінная галерэя — тут дзякуючы намаганням Алены Васільеўны Аладавай была ўжо аснова, якая на сёння «абрастае» ўсё новымі і новымі здабыткамі: нездарма Дзяржаўны мастацкі музей БССР

(ён вырас з галерэі) лічыцца сёння адным з лепшых сярэд мастацкіх збораў у братніх рэспубліках краіны.

Яе багатая практычная дзейнасць пачыналася некалі з пасады экскурсавода на І Усебеларускай мастацкай выстаўцы (з таго часу аддадзена напружанай творчай працы больш як паўстагоддзя жыцця). Знаходзіць час Алена Васільеўна і для творчасці.

Яе манаграфія пра жывапісцаў Паўла Гаўрыленку, Івана Ахрэмычука, артыкулы пра Вітольда Бялыніцкага-Бірулю, пра шляхі развіцця жывапісу Савецкай Беларусі, багатыя на трапныя назіранні, якія выходзяць за межы значэння для творчасці толькі асобных мастакоў, сведчаць пра тонкі густ, пра культуру метадыкі наследавання. Алена Васільеўна — чалавек патрабавальны, заклапочаны інтарэсамі справы,

прышчыповы. За мяккасцю ў адносінах з людзьмі выступае патрабавальная няўхільнасць, і зноў жа, прадиктаваная інтарэсамі справы. Не заўсёды проста з ёю размаўляюць аб мастацтве — яна ўмее стаяць на сваім, выпашаным. І гэта ўсё таму, што яна патрабавальная не толькі да акружаючых, але і — у першую чаргу — да сябе. І апошняе відаць па ўсім. А перш за ўсё — па выключнай адданасці справе.

Вакол Алены Васільеўны заўсёды людзі. Цікавыя. Змястоўныя. Гэта, напрыклад, і вядомая Надзея Лежэ, і літоўскі майстар Стасіс Красаўскас (які нядаўна так рана пакінуў нас), і людзі самых розных «нятворчых» професій, і творцы з «суседніх цэхаў». І яшчэ — разам столькі перажыта з такім адметным творцам і чалавекам, як выдатны кампазітар Мікалай Ільч Аладаў...

— Многае і ў маім жыцці, і ў працы было б не так, калі б не ён... А ён умеў і памагчы, і параіць...

І — дзеці... У тым, што ўся сям'я Аладавых творчая, ёсць свая «заклінамернасць». Наўрад ці памыліся, мяркуючы,

што менавіта Алена Васільеўна надзвычай паспрыяла, каб раскрыліся розныя іх творчыя індывідуальнасці.

Ёсць у яе няпростым, складаным, поўным пераадолення шматлікіх цяжкасцей жыцці адна «страсць». Гэта — творчасць Вітольда Бялыніцкага-Бірулі. Яна зрабіла ўсё, каб Беларусь мела выдатную калекцыю твораў гэтага майстра, сына беларускай зямлі. І яна востра адчувае шматлікія нюансы яго жывапісу, пра які піша так лаканічна, змястоўна.

Гэтыя штрыхі да партрэта Алены Васільеўны Аладавай, спадзяюся, акрэсліваюць досыць істотнае ў ёй. Усё ў яе жыцці і дзейнасці прасякнута творчым падыходам. Той высокай культурай, падмурак якой закладаўся, калі яна была вучаніцай такіх знаўцаў мастацтва, як, напрыклад, Мікола Шчакаціхін. Яна не толькі застаецца «на ўзроўні» засвоенага ад настаўнікаў, але і здолела прымножыць некалі засвоенае. Бо яна з усімі сваімі роздумамі — пастаянна ў руху.

Рух. Дзейнасць. Неспакой думкі. Яны ў яе — назаўсёды.

Уладзімір БОЙКА.

ЗЕРНЕ ПАМЯЦІ

20 мая спаўняецца 75 гадоў з дня нараджэння беларускага паэта «маладнякоўца» Язэпа Пушчы (Іосіфа Паўлавіча Пляшчынскага). Перачытваючы апошні прыжыццёвы яго зборнік — лірычныя вершы, прасякнутыя задушэнасцю, любоўю да роднай прыроды, людзей, заўсёды перада мною паўстае вобраз аўтара — удумлівага, ветлівага чалавека.

Успамінаюцца тыя далёкія гады, калі ўпершыню давялося мне сустрэцца з пачынаючымі беларускімі паэтамі і празаікамі, натхніцелямі і арганізатарамі першага літаратурнага аб'яднання «Маладняк». Гэта былі: А. Аляксандравіч, Я. Пушча, В. Станіўскі, А. Якімовіч і іншыя. Мне, як маладому пачынаючаму мастаку, было даручана афармленне «маладнякоўскай» выданняў.

З арганізацыяй Беларускага дзяржаўнага выдавецтва з'явілася магчымасць выпускаць друкаваную прадукцыю на больш высокім тэхнічным узроўні. Вось тады, у 1927 і быў выдадзены адзін з лепшых зборнікаў Язэпа Пушчы пад назвай: «Дні вясны» ў афармленні аўтара гэтых радкоў.

Прайшлі гады. І зноў прыемная сустрэча з Язэпам Пушчам у доме пісьменніка. Паэт падзяляўся са мною радасцю — выхадам у свет новага выдання выбраных твораў. І ў памяць гэтай падзеі падарыў мне адзін экзэмпляр з аўтаграфам, прысвечаным нашай сустрэчы. Я зрабіў для яго эскісы, якім ён адзначаў свае кнігі.

Сёння ў памяць двайгога юбілею (50-годдзя выхаду «Дзён вясны» і 75-годдзя з дня нараджэння паэта) я прапаную ўвазе чытачоў яго аўтаграф, які, наколькі мне вядома, нідзе не друкаваўся.

Вясенні шум сасны
Над нашымі гадамі.
Я ўспомніў «Дні вясны»
І рад сустрэчы з Вамі.

Ніяк не патушыць
Сяцільніка паэту.
Ад сэрца, ад душы
Дару Вам ніжнюю гату.
20 сакавіка 1981 г.
Мінск.

Язэп ПУШЧА.

Анатоль ТЫЧЫНА,
мастак.

У ДОМЕ ЛІТАРАТАРА трымаюць своеасаблівую справаздачу беларускія скульптары.

Пяць маладых аўтараў, семнаццаць работ...

Канечне, гэта далёка не ўсё з таго, што маглі б паказаць беларускія разьбяры.

Галіна Гаравая, Леанід Зільбер, Леанід Давідзенка, Аляксей Крахалёў, Юрый Палякоў... Яны ўсе скончылі Беларускае дзяржаўнае тэатральна-мастацкі інстытут, скончылі ў розны час, але вучыліся ў адных педагогаў.

І калі сёння мы гаворым (а іх работы даюць для гэтага ўсе падставы) аб своеасаблівасці творчай індывідуальнасці кожнага з іх, аб несумненным майстэрстве ў валоданні формай і матэрыялам, аб шырыні кругагляду і глыбіні філасофскага асэнсавання рэчаіснасці, то міжволі хочацца больш пільна прыгледзецца да таго асяродка, у якім раслі і сталелі гэты мастакі, да тых, хто даваў ім пуцёўку ў творчасць!

Напісаў і падумаў, а ці не перабольшаваюць? Усё ж такі ўсяго пяць імёнаў... І тут жа запярэчыў сабе — па-першае, чаму пяць? Калі на гэтай выстаўцы няма работ Канстанціна Сарокі, Міколы Шатэрніка, Анятоля Арцімовіча, Уладзіміра Церабуна — гэта зусім не азначае, што мы іх не ведаем, што не можам сказаць пра іх усё тое, што казалі пра творы ўдзельнікаў гэтай выстаўкі.

Пра што ж найперш хочацца сказаць? Вядома, пра тое, што мы сёння можам упэўнена гаварыць аб існаванні сталай і своеасаблівай беларускай школы скульптуры, школы, традыцыі якой у значнай ступені падтрымліваюцца і перадаюцца маладым скульптарам.

У свой час, у пачатку дваццаціх гадоў, у Віцебску ў мастацкім тэхнікуме працаваў вельмі энергічны, хаця нават тады ўжо не вельмі малады чалавек — Міхаіл Аркадзевіч Керзіні. Выхаванец Акадэміі мастацтваў, вядомы і знакаміты ў той час скульптар У яго былі тры вучні — Заір Азгур, Андрэй Бембель, Аляксей Глебаў. Пасля вайны, калі арганізавалася кафедра скульптуры, у мастацкім інстытуце Андрэй Бембель і Аляксей Глебаў сталі першымі прафесарамі гэтай кафедры, а іх майстэрні — першымі аўдыторыямі. У гэтых аўдыторыях выходзіліся беларускія скульптары з пакалення, якое мы сёння называем сярэднім. З гэтага пакалення вось ужо на працягу дванаціці гадоў у інстытуце выкладае Анятоль Анікейчык. Крыху пазней у калектыве выкладчыкаў увайшоў Генадзь Мурамцаў, які прыехаў з Ленінграда, дзе вучыўся ў майстэрні прафесара Керзіна. Зараз выкладае на кафедры скульптуры і Анятоль

Арцімовіч, настаўнікамі якога былі ўжо Анікейчык і Мурамцаў. Вось які атрымліваецца ланцужок — другое, трэцяе, чацвёртае пакаленне... Калі верыць вучоным — зерне, пасеянае ў Віцебску, не прарвала дарэмна, яно дало пачатак з'яве, якую мы называем беларускай школай скульптуры.

А цяпер вернемся ў Дом літаратара, на выстаўку, з якой пачалася гэта гаворка. Вернемся, каб прасачыць, як у прадстаўленых на ёй работах захоўваюцца, паглыбляюцца, інтэрпрэтуюцца традыцыі, закладзеныя больш чым паўста-

калі быў яшчэ трэцякурснікам (факт, які сам па сабе шмат аб чым гаворыць). Нават у той, даўнейшай, кампазіцыі адчувалася, што ў беларускае мастацтва прыйшоў творца, які свабодна і ўпэўнена валодае формай, які мае адмысловае творчае «я». З году ў год ад выстаўкі да выстаўкі Ю. Палякоў набіраў моц, сталаў, але ўсё ж такі хто-ніхто казаў, што Юрый крыху «заседзеўся» на ўзроўні скульптурнага эцюда, што ён выступае больш як жанрыст, што яму «не падняць» глыбокай значнай тэмы. Трэба сказаць, што такая га-

дзэнкі «Інтэрнацыянал», хаця зэта работа па сваёй пластыцы зусім непадобна на творы А. Глебава.

Між іншым, відаць, не выпадкова Леанід Зільбер і Леанід Давідзенка на пачатку свайго творчага шляху працавалі разам. У іх шмат агульнага. Не падобнага, а агульнага. У позірку на свет, у «тэмбры», калі можна так сказаць, гола-

Возьмем дзве пары твораў: «Юнак, які глядзіць на зоры» Л. Зільбера і «Пяшчоту» Л. Давідзенкі і адпаведна «Мір дому твайму» і «Хлопчык з вавёркай».

«Юнак» Л. Зільбера выкананы ў шамоце, «Пяшчота» Л. Давідзенкі — у граніце. І гэтыя гэткія твораў рознага — у Давідзенкі лірычная песня аб мацярынстве, у Зільбера ўзрушаны роздум аб бязмежнасці свету, аб месцы чалавека ў гэтай бяскончасці.

Наступная пара твораў — «Хлопчык з вавёркай» і «Мір дому твайму» таксама пра рознае, але зноў мы бачым нешта агульнае.

У чым? У вытанчанасці, дакладнасці мадэліроўкі, у смеласці, з якой малады мастак бяруцца за агульначалавечыя тэмы і ў той інтэлігентнасці, глыбіні, з якой гэтыя тэмы вырашаюцца чыста пластычнымі сродкамі.

У Беларусі здаўна існуе асаблівая ўвага да скульптурнага партрэта. Мы ведаем выдатнейшыя работы ў гэтым жанры такіх майстроў, як Заір Азгур, які стварыў галерэю вобразаў сучаснікаў, сярод якіх шэдэўры — партрэты Якуба Коласа, Рабіндраната Тагора, Лу Сіня, Магільніцкага. Памятаем Мікалая Гастэлу — Андрэя Бембеля, Янку Купалу — Анятоля Анікейчыка. «Партрэт настаўніцы» — Генадзя Мурамцава. Прыемна, што ў гэтым вельмі складаным, адказным і не заўсёды ўдзячным жанры працягваюць працаваць і маладыя.

На выстаўцы прадстаўлены два партрэты работы А. Крахалёва. «Партрэт А. Клышкі» і «Скульптар».

І калі можна прад'явіць прэтэнзіі да кампазіцыі «Скульптар», то «Партрэт А. Клышкі» сведчыць пра ўменне маладога мастака праікаваць ва ўнутраны свет чалавека, пра здольнасці разабрацца ў складаным перапляценні іншых раз супрацьлеглых рысаў характару чалавека, разабрацца і расказаць пра гэта сумленна, не згладжваючы, не падмалёўваючы рэчаіснасць. А менавіта ў жанры партрэта гэта бывае ой, як цяжка.

Пяць мастакоў... Семнаццаць твораў...

А якія глыбокія карэнні ў гэтых парэстках!
Алег БЕЛВУСАЎ.

**ГЛЫБОКІЯ КАРЭННІ
МАЛАДЫХ ПАРАСТКАЎ**

годдзя таму ў Віцебскім мастацкім тэхнікуме.

Дакладнасць формы, жыццёвая праўдзівасць і прыгажосць — вось тры кіты, на якіх трымаецца майстэрства скульптара, — гэта словы Міхаіла Аркадзевіча Керзіна.

На гэтых трох прынцыпах грунтуецца і яго творчасць, і педагогічная дзейнасць. Уменне бачыць прыгажосць у жыцці, дакладнасць у валоданні формай — выходзіць ён у сваіх вучняў.

Менавіта гэтымі якасцямі, бадай, і вызначаюцца работы маладых беларускіх скульптараў, якія прадстаўлены на выстаўцы. Зразумела, кожны з іх перасэнсоўвае іх адпаведна асабістаму светаадчуванню, тэмпераменту, жыццёваму вопыту.

У творах Галіны Гаравой, напрыклад, вызначаецца лірыка-рамантычная плынь. Яе работы мяккія, пастычныя, у іх адчуваецца жаночая пяшчота, задуманасць. Г. Гаравую прываблівае свабода і лёгкасць — ледзь адштурхніся і — нібыта знаікае зямное прыцягненне і ты ўздываешся над зямлёй у струменях цёлага, лагоднага паветра. Можна, таму ў сваіх кампазіцыях яна так любіць адрываць постаць ад зямлі, свабодна і лёгка размяшчаючы яе ў паветры («Бягучыя», «Арфей і Эўрыдыка»). Але яна не «баіцца» і значных тэм («Кампазіцыя», «Беларусь партызанская»), вырашаючы іх па-свойму, намагаючыся расказаць пра такія значныя тэмы, як вайна, мір, мацярынства, сродкамі рознай пластычнай мовы.

Зусім непадобна на іншых, своеасаблівы почырк у Юрыя Палякова. Я памятаю яго першую выставачную работу «Блакiтны колер», якую Юрый паказаў год дзесяць таму назад.

ворка мела пад сабой нейкі грунт.

І кампазіцыя «Хакісты», і яго «Пушкі», і некаторыя іншыя работы паслілі ў сабе рысы эцюднасці. Але тыя, хто рабіў заўвагі маладому скульптару, бадай, забываліся, што перад імі студэнцкія работы.

Зрэшты, гэта і выдатна! Да гонару Ю. Палякова можна сказаць, што ён здолеў зрабіць адпаведныя высновы з крытыкі і ўжо ў дыпламе «Алімпійскаму чэмпіёну А. Мядзведзю прысвячаецца» давёў усім, што ён можа размаўляць і на мове манументальнай пластыкі.

Яго апошнія работы «Беларуская быліна», «Прысвячаецца сябру, які нарадзіўся 9 мая», «Песня пра байца» носіць адметныя рысы манументальнага бачання і, у той жа час, у іх не страчана рацыянальнае зерне, якое Юрый знайшоў у сваіх першых творах.

І вось яшчэ што хацелася б сказаць... Калі я гляджу на калі, які ўпаў на скаку, быццам наткнуўшыся на сцяну выбуху («Песня пра байца») я міжволі прыгадваю Аляксея Канстанцінавіча Глебава. Прыгадваю не таму, што ў рабоце Палякова ёсць нейкія рэмінісцэнцыі з работамі А. Глебава, а таму, што так упэўнена, з веданнем справы мог выпіць каня толькі вучань Аляксея Канстанцінавіча, які ў асяроддзі скульптараў лічыўся лепшым «спецыялістам па конях».

А ўменне кампанаваць вялікую групу. Прыгадаем кампазіцыю А. Глебава «Сустрэча Леніна на Фінляндскім вакзале» — класічны прыклад кампазіцыйнага майстэрства. Нешта ад гэтага майстэрства адчуваецца ў рабоце Ю. Палякова «Прысвячаецца сябру», у рабоце Л. Зільбера і Л. Даві-

РЭСПУБЛІКАНСКІ АГЛЯД-КОНКУРС

З мэтай павышэння ідэйна-мастацкага ўзроўню тэатралізаваных свят і відовішчаў, тэматычных вечараў, спектакляў, канцэртных праграм, прысвечаных 60-й гадавіне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі Міністэрства культуры вырашыла правесці ў маі — лістападзе 1977 г. рэспубліканскі агляд-конкурс.

Рэспубліканскі агляд-конкурс прадугледжвае стварэнне, а таксама правядзенне і паказ ча высокім ідэйна-мастацкім узроўні тэатралізава-

ных свят і відовішчаў, тэматычных вечараў, спектакляў, канцэртных праграм, якія раскрываюць сусветна-гістарычнае значэнне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, кіруючую, рэвалюцыйна-пераўтвараючую дзейнасць Камуністычнай партыі, гераічную гісторыю нашай Радзімы, савецкі лад жыцця, дружбу народаў СССР, працоўную і палітычную актыўнасць савецкіх людзей у выкананні велічных планаў камуністычнага будаўніцтва, гістарычных асэнняў — XXV з'езда

КПСС, значэнне ўсена-роднага сацыялістычнага саборніцтва ў павышэнні эфектыўнасці вытворчасці і якасці работы.

У аглядзе - конкурсе прымаюць удзел клубныя ўстановы, паркі культуры і адпачынку, калектывы мастацкай самадзейнасці.

Для кіраўніцтва агляд-конкурсам і падвядзення вынікаў Міністэрствам культуры БССР, упраўленнямі культуры аблвыканкомаў і Мінскага гарвыканкома ствараюцца аглядавыя камісіі. Пры ацэнцы конкурснай работы ўлічваюцца

актуальнасць тэмы, якасць адпавядае задачам агляда-конкурсу, ідэйна-мастацкі ўзровень мерапрыемства, выкарыстанне цікавых мясцовых матэрыялаў, шырокі ўдзел грамадскасці, арыгінальнасць рэжысёрскай працоўкі і пастаноўкі, мастацкае і музычнае афармленне, колькасць удзельнікаў, глядачоў.

Вынікі агляда-конкурсу падводзяцца: у раёнах і гарадах — у лістападзе 1977 г., у абласцях — у снежні 1977 г.

Лепшыя тэатралізаваныя святы і відовішчы, тэматычныя вечары, кан-

цэртныя праграмы, спектаклі (не больш чым 6 ад кожнай вобласці і 3-х ад Мінска) адзначаюцца дыпламамі.

Аўтары сцэнарыяў, рэжысёры - пастаноўчыкі, мастакі, кіраўнікі і творчыя работнікі клубных устаноў, паркаў культуры і адпачынку, калектывы мастацкай самадзейнасці, арганізатары культурна-масавых мерапрыемстваў з ліку шататных работнікаў і грамадскага актыву будучы прэміяваны за кошт 5-працэнтнага цэнтралізаванага фонду Міністэрства культуры БССР.

Выніковыя даведкі аб арганізацыі агляда-конкурсу, характарыстыкі праведзеных мерапры-

емстваў, прадстаўляемых да азахвочвання, сцэнарныя распрацоўкі, фотальбомы, фотабуклеты, афішы, праграмы і г. д., а таксама прапановы аб прэміяванні работнікаў накіроўваюцца да 15 снежня 1977 г. у Рэспубліканскую камісію па падвядзенню вынікаў па адрасу: г. Мінск, вул. Э. Пашкевіч, 3, Рэспубліканскі метадычны кабінет.

Найбольш кваліфікаваныя сцэнарна-метадычныя распрацоўкі будуць разгледжаны Рэспубліканскім Домам народнай творчасці на прадмет набыцця і рэкамендацыі для выкарыстання ў практычнай рабоце ўстаноў культуры рэспублікі.

НОЧУ, гадзіне а чанвэртаў, Лабовічу памроілася, нібыта дзесяці стралялі. Далёка, адразу і не разбярэш, у якім баку, і ён колькі хвілін ляжаў нерухама, нібы прыслухоўваўся і прыкідваў, дзе ж іменна.

Ён падняўся, прашлёпаў на кухню і, не ўключачы святла, пачаў апрацаваць. Усё было на сваім звыклым месцы, над рукою — гумавыя боты, кажух, папка, палаянічая стрэльба, пабоі. Хоць на баявой трывозе ўставай — шукаць нічога не даваўся. Даўно такая ў хаце завядзенка. Пяцёра дзяцей выгадаваў — ніколі не было, каб малыя параскідалі яго рэчы. Цяпер у Адама Валяр'янавіча дванаццаць унукаў і праўнук, з'едуша часам — у хаце, што ў вуллі, зноў жа дзедавых рэчаў, як генеральскіх доспехаў, нішто і рукою не чэпіць: шануюць, цэняць па-асабліваму.

Да Дзікага возера кіламетраў сем, мо трохі болей. Спусціўшы з прывязі сабак, Адам Валяр'янавіч выйшаў за вёсніцы, агледзеўся. Над вёскай шэрым полагам пісела невысокае сьвое неба, па вуліцы скразнякамі хадзілі напорыстыя вешнякі.

У спіну падганяў тугі вецер, паскараў крок, і Адам Валяр'янавіч выйшаў да Дзікага не болей як праз гадзіну. Было яшчэ цёмна, возера згадвалася ўсяго па глухім плёскаці неспакойнае хвалі, па натуўным шуме трыснягу да невыразных абрысаў зарасніку вакол яго.

Дзікім называлася не толькі возера, і навакольная балота былі Дзікімі. Так называліся, такімі і векавалі на радасць рэдкай і палахлівай птушкі. Да азёрнай вадзі падступіцца тут можна было ўсяго ў дзюх-трох мясцінах, і то з няжакасцю, асабліва вясной. Але ведаў іх стары палаянічы, які сваё пяць пальцаў, помніў з маленства, калі яшчэ каровы тут пасвіў, і цяпер абыходзіў паўгад. Папазіся яму браканьер на любым з гэтых падступаў — і не размінуўся б, не выкруціўся б. Хіба цераз возера пяткі падмазаў бы. Як той бедалак залетаў: і рыбу, і сетку кінуў, згледзеўшы яго, і веласіпед аддураўся — у вонратцы перамагнуў на другі бераг.

Цікавы ён чалавек, гэты Лабовіч. Дабрак з дабракоў, уладальнік па дзіва пшчотнай душы, а васьмь жа баяцца яго ўсе тыя, хто схільны хадзіць у прыроду, як у свой хлэў, і нават самыя запяттыя з іх складваюць перад ім свае браканьерскія прычуды з такой жа пакорай, а якой перад строгім бацькам ці настаўнікам выварочваюць дзеці кішэні. Што тут, шапоўны ўзрост, папуежная строгасць з-пад выпцільных нахмуряных бровоў? Ці сажнёвыя плечы і рост Міколы Селянінавіча? А мо тыя чуткі, што хадзяць пра яго ў тутаўных мясцінах, так дзейнічаюць на іх? Бадай, і тое, і гэтае. А яшчэ ўнутраная дабрата і непадкупная справядлівасць, якія зыходзяць ад яго магічнай сілай.

Пад ботамі чыкала сырая зямля. Взякім прагалам між лазнякоў Адам Валяр'янавіч пайшоў уздоўж берага, кіруючыся пад прысідзісты сасянік, дзе было зацішней, сушэй і бліжэй да вадзі; там ад колінных начаванак стаяў у яго закінуты буданчык, зрэшткі, калі каму прыспычыць са стрэльбай на Дзікае, то хутчэй за ўсё туды ж і прырэцца. Быў там і сушына на цяпельца — не хацелася выкрываць сябе ні перад злым чалавекам, ні перад птаствам, якое, пэўна ж, адпачывала ў трыснягах: патрывожыцца, кінецца ў пёмнае і ветранае неба.

Ён прылёт на ахалпак прырэлага сена, сабакам загалал сядзеццэ побач, абярнуў падпёр палбаролак далонямі, задумаўся.

Дзіўная рэч: тры ваіны праішоў, быў санітарам і квямётчыкам, быў кантужаны, звездаў горыч жыцця палоннага — столькі калектываў і смерцаў нагледзеўся, колькі зняваў і насіла сцягнеў! — а васьмь нілзе і ніколі не пакідала яго пачуццэ жалю да дзікай жывёліны, ускурозь хацелася заступіцца за яе. Мо таму, што такая яна безабаронная. Перад чалавекам і драпежным суседам, перад холадам і голадам. Мо таму, што такая яна зямная, што жыве гэтакі бяскрыўдны жывіём. Зрэшткі, і ў міны дзень кіч толькі ні быў і дзе ні быў: жыў у вёсках Лучына, Хвойна, у Чалюшчавічах, канчаткова асеў у Чырвонай Горцы, быў пастухом, рабочым салгаса, старшынёй калгаса, палаяным слэбаробам, брыгадзірам-будавніком, зноў пастухом, нарэшце пенсінерам, — і ўсюды, і пастаянна меў пра запас і яшчэ адны неспакойныя абавязкі — абавязкі палаянічага. Не таго, які толькі страляе. Калі разабрацца, між іншым, дык палаянічы і стаў ён якраз не таму, каб страляць па дзічыне, — каб адвесці бяду ад яе хопь

там, дзе сам жыў, каб быць бліжэй да яе, вольную прыгажосць яе бачыць. З гадзінамі гэта захапленне ўсё машчела. Чым далей, тым болей. Нарэшце перарасло яно ў жыццёвую патрэбу, у гаспадарскую, мо нават бацькоўскую павіннасць.

Гэта, мусіць, таму, што па натуре сваёй чалавек не можа не кілапаціцца аб кімсьці слабейшым. Некалі клонат такі пераважна аддаваўся дзецям. Дзеці яго даўно параслі, на ўласныя крылы абперліся, дужэйшыя за бацькавы. Цяпер самі як не кожны дзень стараюцца чым-небудзь пасобіць яму. Калонку во ў двары прабілі, да грунтовай вадзі дабраціся, тэлевізар новы купілі. Адаму Валяр'янавічу гэта і падабаецца, і не. Бо добра, што дзеці добрыя, але ж і не надта прыемна бачыць пры сабе нянек, няхай і не прашаных. Без пары яны і патрэбы. Дык паікаюць, крыўдзяцца. За што? А за тое, што дрывы калоў, цяляны разбіваў, як набры, таўшчэзныя, што сам хату шалываў і фарбаваў, а то

шыпецкай сталіцы. А васьмь Юзік яго дайшоў. За ваіну сем танкаў над сынам згарэла, ужо на васьмьм уварваўся ў Берлін. А вярнуўся дамоў — на плячах старшынскія пагоны, на грудзях ордэны і медалі, многа так, ішніх грудзей і не хапіла б на столькі. «Гром-хлопец, па мне пайшоў, — з прыемнасцю адзначаў Лабовіч. — Не кожны гэткаю сілай адораны».

З ваіны Юзік вярнуўся апошнім. Сам Лабовіч прышоў трохі раней. Адразу ж пачаў жыллё будаваць. Гэтае, што і сёння жыве. Тое, даваеннае, было лепшае. Нолае, раскошнае. Сам будаваў. Не спяшаючы. Гэта рабілася на скорую руку, і ў сценны пайшлі вершакі, выварачі, танкастой, — усё, што бліжэй пад рукою аказалася. Толькі б у зямлянцы не сядзець.

Як вывёў зруб і кроквы паставіў, без пад акном пасадзіў.

Спачатку цеснавата жылося. Потым падаліся хлопцы хто куды, найперш

Валяр'янавіч, і ўжо не сябрук ён таму, хто пазбавіцца перад ім гэтага чалавечка-га дару.

Сам Лабовіч з палаянічымі-чырваногорамі не першы ўжо год гаспадарыць на Гаўрылавай палаянцы, што кіламетра за паўтара ад вёскі. Летась дваццаць сотак бульбы садзілі на ёй. Восенню рашылі не выбіраць. І добра зрабілі — каля трыццаці вепраў трымаліся яе ледзь не ўсю зіму, так што потым яшчэ і з мяшкоў бульбу і жалуды выкладваць давалася. Гэтай вясной пасеюць ячмень — зямлі трэба лад перабіцца.

Пад нізкім шэрым небам усё святлей пачала выбельвацца раіцца, на другім беразе возера выразней праступілі абрысы кудлатага лесу, а вецер, здаецца, і назуём улёгся, толькі ў голых алейніках і безарыяках зрэдку праходзіўся туга і пошумна, наганяючы мошныя, як адвар, прэла-вільготныя пахі яшчэ бялістае вясны. Зольшыга ўгаманіліся і хвалі, ацішэлі ў нізкіх берагах. Адам Валяр'янавіч прыўзняўся на локнях, выгянуў на возера. І як атарапел, уражаны: ацішэлая вада, злялося, гіла на яго ад чаротаў высокі белы бурун, — з трысняговых зацішкаў на слодзяную паверхню Дзікага выплывалі лебедзі, ілі наўкасы ад яго шнуром, нетаропкія і самавітныя... Колькі ж іх? Адзі... два... чатыры... Шэсць пар палічыў... То ж дзіва якое! То ж колькі галоў не бачыў іх тут? Трыццаць, ад самай ваіны? Не, бадай, болей, бадай, усе есорак ужо. Водзяцца жоравы, гусі, качкі, чорныя буслы страчюнца, чапляў многа. А лебедзіў не было, даўно ўжо нішто не бачыў іх тут. Мусіць, блізкімі чалавека збыліся, а мо і мелярачы, што адусоль ў да Дзікага падступіцца ўсё шчыльнай. А васьмь, бач жа ты, і зьявіліся. Няўжо, як і некалі, зноў паселасца тут?.. Аж не верылася, і Адам Валяр'янавіч аспярожна пачаў абмацаваць сябе, бяючыся, што такое магло і паказана, прыспіцца па ранішняй дрымоне, але ж і сабакі вунь выстурніліся, гатовыя па яго сігналу кінуцца ў ледзяную ваду. Ён шыкнуў на іх прыцішана, сярдзіта нават, і пачаў думаць, як жа цяпер выбірацца адсюль. Каб не заўважылі птахі, каб не патрывожыць іх, не адлужаць. Але выплылі тыя на чысты прагал, агледзеўся, спаласнулі гнуткія шыі, і парэдні, той, што і самым большым выдалаў, раптам клікнуў галасіста, тарпедай поанёсся па вадзе, набіраючы разгон, і ўзмыў над нізкімі лазнякамі, усё вышэй заганяючы над лесам. За ім пацягнуліся шнуром і астатнія адзінаццаць.

«Не захапелі, памкнулі далей, — пашкадаваў Адам Валяр'янавіч. — Мо ў Прыляккі запаведнік, а мо і далей на поўнач...»

Яшчэ зімой ці то чуў, ці то дзе вычытаў ён, нібыта залетаў на тэрыторыю Беларускай гнездавалася трыццаць лебядзіных пар. І сам сказаць не можа, ці наварыў тады наліскаму, мо і чутаму. Але потым адзіг знаёмму егер сказаў, што, бадай, і больш будзе, што і ў яго ў запаведніку водзяцца. А дзе водзяцца, колькі іх, — не сказаў, нібы сурочыць бяючыся, аджартаваўся:

— Ага ж, цётка, дай мне вадзі папіцца, а то ж хочацца есці, што аж пераначываць няма дзе.

«Там, у Прыляккі запаведніку, цяпер і лебедзям раскоша, — ужо выходзячы на гасцінец, разважліва сцпакойваў сябе Лабовіч. — А тут, на Дзікім, мо і запесна ім — зарастае возера... Дый не ўпільнуем ад сквапнай душы. На пералёне во ўратаваць — і то добра. Няхай ляцяць», — рашае ён, нарэшце, нават задаволены, што на ўласныя вочы пераканаўся: ёсць у Беларускай лебедзі!»

А тым часам з Дзікага ўзнялася над лесам агромістая чарада гаманлівых гусей, яшчэ тронкі — і прасвіталі крыльлем чырк-світнікі, колквы, усё гэтак жа кіруючыся сплыва наў лазнякамі, потым над пабурэлым лясінамі, нарэшце, раствараючыся ў дымчатым небе, — усел за лебедзямі.

— Ого, колькі ж вас вецер сюды назганяў! — падзівіўся ён, радуючыся, аднак, што нішто не значыць, што і сам не чапужаў іх ласпечнем...

«Неўзабаве пасустрачы яму па брукаванцы лёгкі выбеглі «Жыгулі». Спыціліся, параўняўшыся, з акецца выгянуў не знаёмму шафэра, вясела падміргнуў, запытаў, тышчуўшы палынам угору:

— Бачыў?

Адам Валяр'янавіч махнуў рукою, паказваючы, куды памкнулі гусі-лебедзі. Гэтак махнуў на развітанне, жатаючы шчаслівага лёту.

Петрыкаўскі раён

Іван КІРЭЙЧЫК

ГУСИ-ЛЕБЕДЗИ ЛЯЦЯЦЬ

НАРЫС

І на ферму, як ёсць там работа, усё яшчэ хадзіць. Бо ці ж у нястачы жыве, ці ж памагчы няма каму? Нават «аднакрылы» Віктар і той хітруе, як бы, не пакрыўдзіўшы, неўпрыкмет падкінуць яму, старому, дзсятку, другую.

Адам Валяр'янавіч глядзіць на гэтыя выхадкі сыноў, як на дзіцячыя забаўкі: мантай кашы прыслать згадаліся б, калі дагэтуль зразумець яго ніяк не могуць. Скажам, сельвыканком даручыў яму клонат аб добраўпарадкаванні вёсак — імянінікам хадзіў. Даверылі абавязкі народнага кантралёра — дужэйшым сябе адчуў. Выбраві старшынёй савета пенсінераў саўгаса — і павага, значыць, яму ад вяскоўцаў. Вось гэта і трэба б сынам найперш зразумець...

А усё ж пра дзяцей думаецца лёгка і хораша. Хоць і не ў прынах ім спялася, не на салодкіх цукерках раслося, а ўсё ж думаецца хораша. Узьць таго ж Віктара. Партызаніў. Вярнуўся дамоў без рукі. Хоць якое там дамоў — да бацькоўскага селішча, бо ад самога дома толькі падмурак застаўся: нямецкія салдаты разабралі жыллё, па палшчаку расцягнулі на бункеры. Як і ўсю вёску, усё будынкы яе. Ці не пяць хат усяго і засталася ад Чырвонай Горкі, самых што ні ёсць пахілых. Пасядзеў тады Віктар на падвалінах ля разбітае пены, потым, знайшоўшы ў двары рыдлёўку, аднарук пачаў капаць зямлянку.

Следам, ведучы за сабой меншых Эдзіка і Толька, вярталася з лесу Марыя Уладзіміраўна. Ля родных вуглоў, адно падмуркам памечаных, скіпула з-за плячэй клунак з пакыткамі, таксама, гартотная, пасядзела на падвалінах і пайшла памагчы Віктара.

Між іншым, нядаўна па тэлевізару паказвалі вельмі цікавую пералачу з Пачынкаўскага раёна Смаленскай вобласці. Называлася яна — «Ад усёй душы». Аж пашкадаваў Адам Валяр'янавіч, што перадавалася яна не з Петрыкаўскага раёна. А то б абавязкова побач з той смаленкай, якая ўсю ваіну пякла салданкі хлеб, паказалі б і яго Марыю Уладзіміраўну, — лічы, як не ўсю акупацыю пякла ў лясках хлеб для петрыкаўскіх і акцябрскіх партызан. Таксама вялікую справу рабіла, раз узнагародзілі яе медалём «За баявыя заслугі»...

Пад раіцу вецер трохі аціх, разгайданае возера, аднак, на-ранейшаму пляскалася ў берагі і здавалася, нібы лезьці побач пад нечымі нагамі ўсё шлёпалі па валдзе нізкія гнуткія кладкі. За возерам шалёным рогатам раптам зайшоўся філін, у трыснягах, паказалася, патрывожана азалася качкі, сваім соншым краканнем адразу ж насцярожыўшы сабак. Адам Валяр'янавіч падаў ім знак сядзеццэ ціха, і тыя супакойліся, зноў леглі пры буданчыку, роўна паклаўшы на прырэзана лань вастрапосыя галовы. А ён думаў далей...

Хоць пад канец ваіны, а гэс ж уцёк ён з палону. Потым, ужо сядзатам, усяго пяцьдзесят вёрст не дайшоў да фа-

жопкамі прыварожанія: Віктар ча Гродзеншчыну пераехаў, працуе там у саўгаса, Юзіку да спалобы прышліся шафёрская работа ў Капаткевіцкім БМУ, Эдзік — той трактарыстам у калгасе «XX партызэд», а Толя стаў ваенным. І цяпер — хопь ваўкоў па хаце ганяць: адны са старой засталіся. А лепей кажучы, адна Марыя Уладзіміраўна і раскануецца ў коліннай цеснаце, бо сам гаспадар, не знайшоўшы занятку пры хаце, гатовы дываць і начаваць у лесе: то з палаянічымі енежнуу паліну топца ды развозіць па ўрочышчах дзічыне падкормку, то кешкаецца на лясных палаянках, пад тую ж падкормку адведзеныя, ды браканьераў адлужвае. А то яшчэ жалуды збірае, зялёныя веныкі вяжа, абірае рабіну на зіму для птаства. А то і проста так кікуе за дзікай жывёлінай ці птушкай.

— Дзяцінееш ты, старэнькі, у мяне, — пасмяецца, бывае, жонка з яго.

А ён і не сядуе: няхай пасмяецца. Іншым за палаянічым цыцулянікі ад жонка ого бобу перападае. Яму ж во хіба што жартам. Адказвае ён сур'ёзна, клопатна:

— Даг трэба ж, Марыся, трэба... Хто ж за мяне дагледзіць?..

Дагледзець, увогале, ёсць каму. Якіяк дванаццаць шэсць чалавек у іхнім калектыве. Па венычку кожны зьяжы, па рабінавай гронцы высушы — і ўжо казуля і рабчык узімку дзякаваць будучь. Але сам Лабовіч прыкідае трохі іначай. Ты гадзі зарар ён выбіраў старшынёй чалюшчавіцкага калектыву палаянічых і рэбалаваў. Тады лічыў, што абавязаны кілапаціцца аб дзічыне болей за іншых. Цяпер жа глядзіць і гэтак: адарваўся, скажам, Аляксей Мазай, Анатоль Аршоў ці Мікола Сташкевіч у лес на гадзіну, другую — трактары стаяць будучь, а яму што: пенсія нікуды не дзеінецца, і ў дабавак да асалоды лішнюю мерку здароўя прырода не паішкадуе.

Між тым, і Мазай, і Аршоў, і Сташкевіч знаходзяць часіну, каб дапамагчы гной выпесні, палачку ўзаваць, засеяць яе. Дапамагачюць Лявон Войцік, Мікола Жукоўскі, Юзік Міхнавен, Валеры Сапрочык, таксама ўсё механізатары, таксама хлопцы пры машынах, занятыя. А васьмь з вёскі Дуброва, — палаянічымі называюцца! — ну, хаця б пален аб лалец выпялілі. Як у аблаву, дык першымі бегчы гатовы, а як пакарміць лезь там ці вепра, дык і не даклічашы іх. І Адам Валяр'янавіч не раз і сур'ёзна задумываўся над тым, а ці не залячавць ім бярозынкай дарогу ў лес. Прымола, яна ж такая бездапаможная перад спяжышчю!

Ніякае шкоды дуброўцы не робяць. Камыстаюцца палаянічымі стрэльбамі ў рэчка правілі. Не браканьернічаюць. За гэта ў калектыве караюцца строга. Цяперыжо і вельмі кешка, калі перх бярозынаецца, жорсткасць. Палаянічы ў першую чаргу павінен умець бачыць і пачыць прыгарае, — такой лямкі Адам

Мікола КОРЧ

СПІСАЎСЯ

ГУМАРЭСКА

Аднойчы я прыйшоў з рэдакцыі дамоў, убачыў заклапочаны жончын твар, дапытлівыя яе вочы і зразумеў, што Ніна хоча мне нешта цікавае сказаць. Здагадка мая хутка пацвердзілася. Жонка выцягнула з партфеля некалькі аркушаў пакамечанай паперы:

— Мікола, — абазвалася яна, — у сына Балабошкі талент. Ён напісаў апавяданне.

І працягнула мне паперы.

— Дрэнь! — прачытаў рукапіс і сказаў я. — Віншаваць нашу літаратуру з новым талентам не трэба будзе.

— Для цябе, магчыма, і дрэнь, а для мяне Балабошка начальнік, — адразу падняла голас жонка. — Акрамя таго, Віктар працуе на заводзе. Гэта першае яго апавяданне. Магчыма, у творы і ёсць недахопы, але май на ўвазе, што ён напісаў яго адным махам. Я згодна з Балабошкай, што сын яго таленавіты.

— Хай будзе так, але прычым тут я?

— Не прыдурвайся. Балабошка прасіў, каб ты даў пучэўку ў жыццё апавяданню Віктара.

Я стаў пярэчыць жонцы, аднеквацца ад яе просьбы, але яшчэ раз пераканаўся, што першым чалавекам у сям'і ёсць жонка — за ёю заўсёды астаецца апошняе слова.

Карацей кажучы, адклаўшы сваю пісаніну ўбок, я два дні запар так старанна перапісаў, перагортаў няшчаснае апавяданне, некалькі разоў яшчэ аўтара, што і сам не заўважыў, як даволі брыдкае качаня ператварылася ў беласнежнага лебедзя.

Раніччай я стаў у кабінце рэдактара, трымаючы ў руках твор маладога аўтара. Шэф выхаліў з маіх рук рукапіс, прабег па ім вачамі адзін раз, потым другі.

— Ну і Корч! Які ты малайчына! — пачаў голасна захапляцца рэдактар. — Сапраўдны шэдэўр стварыў! Можаш, стары, можаш!

— Але гэта не мой твор, — уцягнуў я ў плечы галаву. — Напісаў апавяданне Віктар Балабошка.

— Няўжо? Нешта не верыцца. У друк, у друк яго зараз жа!

Назаўтра, прыйшоўшы з работы, жонка не знаходзіла сабе месца ад радасці:

— Мой начальнік на сёмым небе ад шчасця! Яго сын кінуў работу і цяпер поўнасьцю прысвяціў сябе літаратуры.

— Няўжо?! — схаліўся я за галаву.

— Што, канкурэнцыі баішся? — падкалола яна. — У нас на рабоце ўсе ў захапленні ад яго апавядання. Балабошка перадаў табе яшчэ адно апавяданне Віктара. Дапамажы яго прасунуць у друк.

— Я свой нарыс ніяк не закончу, а ты зноў мне прынесла работу на тры дні, — паспрабаваў аднекнуцца я.

— Мілы мой, я табе спачувваю, але гэта будзе апошняе мая просьба. Ведаеш, калі надрукуюць яго твор другі раз, Віктар будзе мець ужо сваё імя і яго ахвотна будучы сустракаць у рэдакцыях.

«І яшчэ больш ахвотна выправаджваць», — падумаў я і сеў за пісьмовы стол.

Я зноў пералапаचाў апавяданне два выхадныя дні, дапісаў яго і перапісаў, зводзіў канцы з канцамі.

Праз некалькі дзён я панёс свой нарыс да рэдактара. Заадно прыхаліў з сабою і рукапіс апавядання Віктара.

— Э-э, даражэнькі, — густым басам азваўся рэдактар, калі прачытаў мой нарыс і твор маладога аўтара. — Хлопец гэты, Балабошка, далёка пойдзе. Піша натуральна і ўпэўнена. А ты, праўду кажучы, яму падражаеш... Спісаўся ты, Корч, ці што?

Тарас і Парнас

Штосьці донтара Тараса,
Пацягнула да Парнаса,
Асядлаць Пегаса марыць,
Верш за вершам так і шпарыць.

Перастаў ён есці, піць.
Дзень і ноч прам рыпціць,
Слова з словам ён рыфмуе,
Быццам гэблікам гэблюе.

«Занядужала карова,
А была, як бык, здарова»,
І яшчэ дзясцатк слоў —
Вось і верш ужо гатоў.

Шле Тарас лісты ў газеты,
Піша вершы і санеты,
І часопісы штурмуе,
Нават драму ён рыхтуе.

Пасылае ён і фразы,
Адусюль ідуць адказы:
Гэта — дрэнна, тут — загана,
Хоць і піша ён старанна.

Што не робіць наш Тарас,
Ды упарціцца Пегас,
Ён выкідвае з сядла,
Так набіў бані — бяда!

Бедны, бедны наш Тарас —
Не пуснаюць на Парнас,
Хоць зрабіў усё, здаецца,
А залезці не ўдаецца.

Пашнадуў сябе, Тарас,
І не лезь ты на Парнас,
Будзь ты проста урачом
І, вядома ж, чытачом.

Б. КАВАЛЕРЧЫК.

Антоні МАР'ЯНОВІЧ

ЭНІГРАМЫ

ПАЖАДАННЕ

Навагодняе пажаданне
Сябрам, калегам усім:
Ады хай пішучь лепей.
Іншыя — лепш не пішучь зусім.

РЭЦЭНЗЕНТ

Славуты рэцэнзент сцвярджае,
што нібыта
«Крытыка» паходзіць ад «шыта-
крыта».

СПРАВА КАНФЛІКТУ

Няма канфлікту ў п'есе? Есці!
Зірніце ж самі:
Паміж аўтарам і гледачамі.

БАЯВЫ САТЫРЫК

Як бомба, верш яго ірвецца,
Ды, бывае, дасць ён маху.
Не на свайго як замахаецца,
То і сябры дрыжаць ад страху.

Пераклаў з польскай
П. СТЭФАНОВІЧ.

Людзямі МАЛЬЧЭУСКАЯ

ПАРОДЫ

...Я маю ўсё, што мае
кожны з нас...
С. ІАНІЗНІК.

Я маю ўсё, што мае кожны з нас:

І галаву, і руні, і адзенне,
Яшчэ я маю шчырае імненне
Праціснуцца як-небудзь на
Парнас.

...Цяпер пара другая:
Працую, сад саджу...
Г. КАРЖАНЕЎСКАЯ.

Гады бягуць нясмынна,
Не веру, што было...
Юнацтва, як быліна,
У гісторыю сплыло.

Цяпер пара другая:
Свой сад, свой агарод.
Не вершамі, я знаю,
Харчуецца народ.

І. ЗАЛАТАРЭУСКІ

КУРЫНАЯ СЛЕПАТА

Па-рознаму
з яго палотнаў куры
і кураняты — ўсе глядзяць
на вас.

Наш майстар пэндзля
іх пісаў з натуры
упэўнена —
у профіль і анфас.
Сюжэты іншыя
не мелі ўдачы,
хоць мог ён плённа
працаваць, расці.
Бяда у тым, што не вылазіў
з дачы,
і куры — усё,
што бачыў у жыцці.

Пераклаў з украінскай
Р. БОХАН.

Канстанцін СВЯТЛІЧНЫ

НУ І КАМЕДЫЯ!

ДЫЯЛОГ

— А-а, ідзі-ідзі, хлопец, сюды!

— Добры дзень, дзядзька Пятро!

— Ты навошта нашу Гальку цалаваў?

— Я?

— А то ж хто?

— Прыснілася вам.

— А ўсё ж такі цалаваў. Рады, што сусед?

— Ну, цмокнуў, нездарок. Падумаеш, вялікая справа! Зліняе пасля гэтага ваша Галька...

— А яна табе пара? Навошта чапаць?

— А я і вас цалаваў, і бабу Гашку, і Мітрафана Іванавіча: свята ж было, ці што, на-вашаму?.. І ўвогуле, я тады быў без памаяці.

— Усё на людзях цмокаў, а яе крадком, прыхваткамі. Бачылі...

— А можа, у мяне там асаблівы інтарэс.

— Ей яшчэ і васемнаццаці няма. Рана, кажу. У інстытут збіраецца.

— Няхай збіраецца на здароўе.

— Такое вярзе! А яшчэ перадавы слесар...

— Ну, слесар. Дык за гэта мяне — поедам есці?

— А яшчэ ў газеце пра яго...

— Ну, у газеце. Пра вас таксама было, як прагулялі.

— Не чапай, кажу, дачкі!

— Як дачка, дык што, уласнасць? Корміце, адзяваеце?

— А як жа ты думаў?..

— Я таксама змагу...

— Дык я пазвязваю абаі!

— Вяжыце! Толькі адною вярхоўкаю... Ну і камедыя з вас, дзядзька Пятро.

— Згінь спярша з вачэй, бо парашу, няшчасны цалавальнік!

— Забівайце, дзядзька! Рахайце!.. А калі Галачка прыйдзе з работы, то перадайце ёй, што памёр я за каханне. Калі ж вы мяне не заб'яце, то няхай чакае мяне вечарам пад тою вярбоўкаю, як і тады...

Пераклаў з украінскай
М. ВАЗАРЭВІЧ.

ГЭТЫ МАЛАЛАГІЧНЫ СЛОЎНІК

ГЕРБАРЫЙ — калекцыя гербаў.

ГРАШЫЦЬ — траціць грошы.

ДЫНАМІК (спарт.) — ігрок каманды «Дынама».

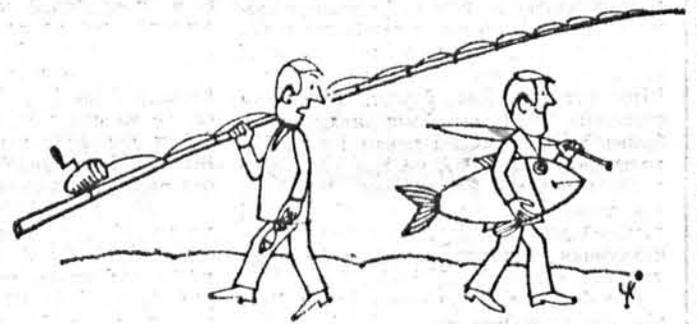
ЗАГАЛОВАК — аловак загадчыка.

ПІЛОТКА — жанчына-пілот.

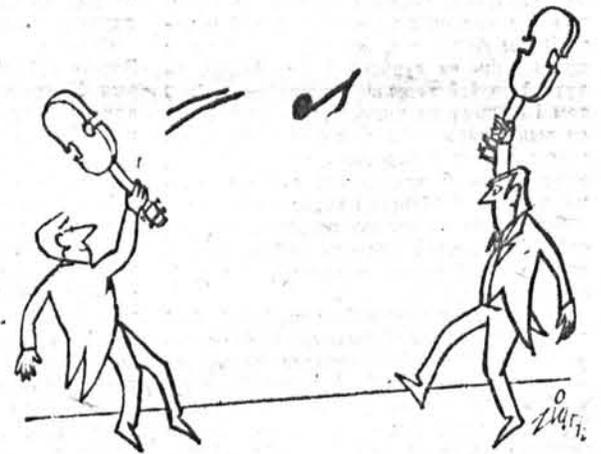
СЯННІК — жыхар Сянна.

ЧАСТАКОЛ — адстаючы вучань.

М. МІРАНОВІЧ.

Малюнак Ю. КАЧМАРЧЫКА.

Без слоў.

Малюнак С. ЗЯРНКОУСКАГА.
З часопіса «Польское обозрение».

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦІ КП Беларусі

Індэкс 63856

АТ 01250

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэры — 23-77-65.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алесь АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН,

Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ,
Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ,

Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА,

Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара],

Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ,

Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ,

Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК, Рыгор ШЫРМА.

Адказны сакратар Мікола ГІЛЬ.